BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU" Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 15 (32)
17 apr. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

PRIVITORUL CARE SE PRIVEŞTE

De mult visez o mare expoziţie, care să adune laolaltă autoportretele pictorilor români. De la Radu Zugravul, la Luchian - "Un zugrav". Autozugrăvirea română! De la Aman, marele meşter şi vrăjitor, din a cărui pălărie cu boruri largi ieşeau belle-artele noastre, la Andreescu, cu privirea pătrunzătoare, mustaţă pe oală şi braţele încrucişate. Doream să-i văd alături, pe "primitivii" noştri, pe romantici şi barbizonişti, pe realişti şi suprarealişti - cei din secolul 19 îmbrăcaţi în costume de epocă, atât de decorative. Să studiez cum şi-a rezolvat fiecare, pe pielea lui, diferitele probleme tehnice - cum s-au oglindit în ochii lor, şcolile, influenţele şi cum a curs, neîntreruptă, de la o paletă la alta, *tradiţia* noastră. Românii sunt comunicativi, iubitori de oameni şi portretul a fost, la noi, o prezenţă caldă, plină de înfiorare. În criză de model, sau când modelul era plecat după flori, - anemone, gălbenele, liliac, panseluţe, flori de măr, flori de cais, tuberoze, ori după mere, pere, struguri, felii de pepene verde - pentru naturi statice, artistul s-a uitat în oglindă. Descoperirea propriului chip e un mare eveniment în viaţa fiecăruia, ca descoperirea Americii. Toată America într-un om, tot pământul într-o sprânceană. Autoportretul o dată terminat îţi pune un nod în gât de emoţie: nu te aşteptai la aşa ceva! Cine e ăsta care se uită la mine? s-or fi întrebat Grigorescu, Petraşcu, Pallady, Stoenescu, Ghiaţă, Baba.

Ochi care se duc în fundul capului, ochi care vin din fundul capului, spre a vedea în oglindă cum se sapă ridurile pe frunte, cum colţul gurii se înăspreşte. Unii fac studii aprige pe ei înşişi, la umbra depozitelor de mister din autoportretele lui Rembrandt - alţii se lasă furaţi de visare şi de fascinantul "peisaj cu mine" al propriei zidiri trupeşti. Se încondeiază cu tandreţe şi bucurie a întâlnirii. Toată gama se întâlneşte în această galerie - de la dârzenia aprigă de răzvrătire, la acceptarea lumii aşa cum este.

Primim mesajul ochilor care ne scrutează din firida a două veacuri de "autoportret" românesc. Mesajul penelului pe care a încremenit, ca pe o lance, mâna artistului.

Marin SORESCU

Theodor AMAN (1831-1891) - Autoportret

V. Băncilă, G. Călinescu, Perpessicius şi D. Stăniloae în scrisori

Măi, fericiţilor! (proză de Petre Sălcudeanu)

Vintilă Horia a murit în exil

Interviu cu Roger Grenier

Mai semnează: Gaby Michailescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Gheorghe Tomozei, Emil Manu, N. Tertulian, Simion Bărbulescu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Are dreptate

„Încerc să-mi înțeleg limitele, de când am demisionat forțat (sau am fost "mătrășit", cum spunea N. Manolescu atunci) din funcția de redactor șef de la *Contrapunct*, din ianuarie 1991 îndeosebi, și să înțeleg, în relațiile de autoritate și de supunere, care mai e locul meu în "societatea scriitorilor" și să mă resemnez, că perioada de autoritate a trecut neglorioasă, fiind considerat un intrus și că perioada de supunere îmi e mai propice... Dar nu știu cum se face, iată, constat că - după un an - nici în perioada de supunere nu sunt lăsat în pace! Defăimarea mea inutilă continuând: *în profitul cui, oare?*

Fiindcă e prea de tot: când evidența sentimentului, ura patologică, destructivă și reaua credință capătă putere în locul rațiunii, nu mai e nimic de făcut, trebuie să iei măsuri și să pui piciorul în prag, de urgență! Nu sub imperiul fricii, ci al nevoii: dacă vrei să nu te trezești pe altă lume! Trăind doar în România tuturor posibilităților(...)

Să vedeți și să vă cruciți și dumneavoastră, cititorii! Las la o parte faptul că Uniunea Scriitorilor - iau încă o dată seama - își pune la dispoziție în continuare o revistă a sa, "liniștită", să mă atace în mod expres pe mine, mizerabil (pentru a câta oară?): sigur, ar trebui să fiu onorat, se fac doar atâtea eforturi financiare să apară! Elena Ștefoi instrumentînd cu această ocazie nu numai resentimente securisto-comuniste, obsedată nu atât de trecutul său compromițător, cât de prezentul meu, "obișnuit": articolul "Pe ocolite" degajând și un deloc înduioșător soi de servitute față de Mișcarea Contra-naționalistă din interior și din afara granițelor României! Ce o fi aia? Când eu, sărmanul de mine, nu sunt decât un "nealiniat", un "neafacerist", un coate goale, băgător de seamă până și în chestiuni din astea, manifest contra-naționaliste... contra-revoluție, contra-manifestație; direct interesate, contra... În fine.

Îi contra-mulțumesc tristului personaj Elena Ștefoi, pentru ocazia nesperată de a pune, mai târziu decât niciodată, lucrurile la punct: în cele ce mă privesc! Neglijasem că aveam de mult o datorie în acest sens față de cititorii avizați...

Calm, o voi lua pe rând, în cadrul acestei rubrici, cu demontarea incredibilelor calomnii proferate în articolul "Pe ocolite", cu o lipsă de scrupule ce îi e caracteristică Elenei Ștefoi, mințind flagrant și total în afara "cazuisticii" sale: între timp putând și eu să mai învăț din daraverile legate de un proces adevărat! Fiindcă m-am săturat să tot stau cu mâinile în sân și să fiu batjocorit de te-miri-cine! Odată provocat, voi acționa ca atare, să intrăm legal, măcar, în exercițiul "colegial" al libertății de opinie..." (Liviu Ioan Stoiciu, *Luceafărul* nr. 10, pag. 2)

Și el are dreptate

„Comportamentul acestui humanoid este de-acum ultradeviant și reperul cel mai la îndemână devine - pentru cel ce-i întocmește fișa clinică - Yeti, omul zăpezilor... Personajul, după ce ne-a delectat săptămâni întregi, ba chiar luni cu autoscopiile sale de bărbier particular și cu mici bijuterii intimiste (reamintesc aici doar *Degetoaica* - o capodoperă!) pe care le-a așternut pe hîrtie așa, *d' un jet*, sub năvala pulsiunilor, personajul stoiciulivioan deci s-a pus pe dezvăluiri senzaționale: la CONTRAPUCT a avut loc un putsch care l-a "mătrășit" pre el. Oameni buni, tovarăși, prieteni! Mare e Grădina Literaturii și multe ierburi mai sunt răsădite în ea! E momentul să mărturisim: "A fost o conspirație legală". Nu vrem să prostim pe nimeni... mai ales că fiecare posedă exact atâta prostie cu câtă l-a înzestrat Natura-Mamă." (Hanibal Stănciulescu, *Contrapunct* nr. 11, pag. 15)

"Zburătorul" de la Onești

Un temerar al presei culturale este Gheorghe Izbășescu, cu al său "Zburătorul", pe care-l tipărește din când în când la Onești (județul Bacău). Semnând singur în caseta redacțională, redactorul-șef pare să ducă efectiv întreaga întreprindere pe umerii proprii, ceea ce explică de ce unele atribuții (cum ar fi paginația sau corectura) rămân frecvent descoperite. În puținele numere apărute - ultimul poartă indicativul anul III, nr. 1-2 (7-8) - este impresionantă anvergura pariului cultural al publicației, mai ales în sfera criticii literare. Fără a încerca nici un fel de complexe provinciale, întreprinzătorul coleg scrie el însuși cu aplomb și finețe pe teme diverse - de la Vasile Cârlova la cutare concurs ori colocviu literar din anul curent - după cum știe să fie o gazdă egal de afabilă a opiniilor mai mult sau mai puțin divergente ale unor scriitori și critici literari, consacrați sau începători, din variate zone ale țării. Atrage de asemenea luarea aminte preocuparea stăruitoare pentru debutanți. Gingașele florilegii din producția poetică a elevilor din localitate atestă gustul sigur al selecționerului, totodată profesor și îndrumător al cenaclului "Zburătorul".

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

Scrisoare din Paris

Monica Lovinescu ne reproșează în *22* (13-19. 03. 1992) că ne ocupăm în continuare de "problema Heidegger" după ce discuția "s-a terminat prin pledoariile celor mai importanți filozofi francezi, cu atât mai semnificativ cu cât ei sunt evrei ca Lévinas, Palmier, Finkielkraut". Din păcate, sintaxa deficitară a frazei nu e compensată de pertinență. Afirmând că discuția provocată de apariția în 1987 a cărții lui Victor Farias, *Heidegger et le national-socialisme*, s-a încheiat, M.L. ori ia propria ei dorință drept realitate, ori este, chiar pentru o ziaristă, prost informată.

Emmanuel Lévinas și Alain Finkielkraut n-au intervenit decât într-o fază cu totul incipientă a discuției, în momentul în care ea se purta în paginile celor mai cunoscute ziare și săptămânale franceze. Primul, într-un interviu acordat revistei *Le Nouvel Observateur*, în care condamna de altfel în termeni severi atitudinea politică a lui Heidegger (ianuarie 1988); cel de-al doilea, în două articole publicate în *Le Monde* și *l'Express* (de asemeni în ianuarie 1988). De atunci multă cerneală a curs în legătură cu "cazul Heidegger". Discuția, departe de a se fi încheiat cu "pledoariile" (!) lui Emmanuel Lévinas, Alain Finkielkraut și Jean-Michel Palmier care, în paranteză fie zis, nu este "evreu", așa cum afirmă pentru nevoile cauzei M.L., continuă: cărți și studii, nu simple articole de ziar, sunt dedicate problemei. Câteva exemple. În 1988, Luc Ferry și Alain Renaut au publicat cartea *Heidegger et les modernes* (Grasset) în care de altfel se raportează elogios la textele noastre. La sfârșitul anului 1988, a apărut în traducere franceză un studiu al lui Jürgen Habermas, filozoful german care se bucură actualmente de cea mai mare audiență: *Martin Heidegger, l'oeuvre et l'engagement* (Cerf). Și Habermas, trebuie să o spunem cu toată modestia, se referă în două rânduri la studiul nostru despre cursurile universitare ale lui Heidegger din perioada nazistă, apărut în La *Quinzaine littéraire* și în *Frankfurter Rundschau*. În 1990 a apărut în traducere franceză cartea istoricului catolic german, Hugo Ott, *Heidegger. Eléments pour une biographie.* (PUF), și a fost comentată pe larg de majoritatea ziarelor și revistelor franceze. Jean-Michel Palmier, după "pledoaria" sa din 1988 (un interviu acordat revistei *Krisis*) reia discuția "încheiată" în postfața pe care a scris-o la cartea lui Hugo Ott, referindu-se de altfel și el pe larg la studiile noastre, îndeosebi la cel apărut în *Les Temps Modernes*. Tot în 1990 a apărut cartea unuia din cei mai reprezentativi filozofi francezi actuali, Dominique Janicaud: *L' Ombre de cette pensée. Heidegger et la question politique.* (Jérôme Millon, Grenoble), și o alta semnată de Henri Meschonnic: *Le Langage de Heidegger* (PUF). Jean-Pierre Faye se ocupă și el pe larg în *La Raison narrative* (Balland) de "problema Heidegger". Philippe Lacoue-Labarthe, filozof cunoscut pentru studiile sale heideggeriene, reia discuția într-un capitol al cărții sale despre Wagner (Christian Bourgois, 1991), precum și în alte două texte apărute în primăvara acestui an. Deși situându-se pe alte poziții decât noi, Lacoue-Labarthe găsește studiul nostru, mai sus citat, "pătrunzător". Chiar în zilele în care M.L. proclama închisă discuția apărea în librăriile pariziene revista *Lignes* (nr.15/ 1992) în care Dionys Mascolo publică prima parte a unui studiu închinat tot "problemei". În Germania, Italia și Statele Unite au apărut în ultimii doi ani nici mai mult nici mai puțin decât șapte cărți pe aceeași temă, semnate de: Richard Wolin, Michael Zimmermann, Tom Rockmore, Dieter Thomä, Rainer Marten, Maria Perrefort, Domenico Losurdo. (Nu punem mâna în foc, s-ar putea ca printre acești autori să se fi strecurat și "evrei".) *Les Temps Modernes* și *La Quinzaine littéraire* au comentat recent cartea lui Richard Wolin, *The Politics of Being. The Political Thought of Martin Heidegger.* (Columbia University Press, New York, 1990).

După cum se vede, departe de a întreține în mod artificial un foc de mult stins, nu facem decât să participăm la o discuție (așa cum am mai participat și la altele) recoltând uneori chiar și aprecieri favorabile pentru intervențiile noastre. Poziția noastră în raport cu Heidegger, ca și aceea exprimată în alte studii, în ultimii ani, se situează în continuitatea activității noastre din România. În climatul "demarxizării elitei intelectuale franceze", nu ne "tăinuim" convingerile, ci le expunem în publicații destul de cunoscute: *Critique, Les Temps Modernes, La Quinzaine littéraire, Actuel Marx.* Nu ne amintim ca Monica Lovinescu să fi rupt vreo lance în apărarea convingerilor sale pe vremea când Parisul gemea sub "dictatura" lui Sartre, "complicele comunismului" care, dacă am înțeles bine, merita soarta lui Brasillach. Avem chiar impresia că a păstrat în raport cu publicul francez o discreție care frizează anonimatul.

N.TERTULIAN

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 15(32)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot adresa prin „RODIPET" S.A. P.O.BOX 33-57, Telex 11995, 11034, FAX 90-17.40. București - Piața Presei Libere nr.1, sectorul 1 București și prin „ORION" S.R.L., Splaiul Independenței nr.202A, sectorul 6 București, tel. 173407, FAX (400)-424169, pentru abonare

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN SOFTCHIM
Tasi Alexe
Mihaela Iorgulescu

Tiparul executat la TIPOREX București

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte confraților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Caragiale și reveria gastronomică (II)

Jean Pierre Richard a examinat formele pe care le ia discursul gurmand în textele lui Huysmans și Proust, descoperind la primul "amploarea, caracterul aproape enciclopedic al grijii sale trofice"... (*Proust et le monde sensible*,1976;*Microlectures*, 1979): Trifologia este știința care studiază semnificația alimentară. Citit din acest unghi discursul romanesc iese, în secolul al XIX-lea, "din dispozitivul sălii de mâncare" și este însoțit, de regulă, de discursul amoros, remarcă Richard. Există mai multe etape și o infinitate de nuanțe pe care le ia *gustativitatea* în literatura realiștilor din secolul trecut... Cum se plasează Caragiale în această reverie a veacului? Din exemplele date mai înainte, se poate deduce că discursul gurmand angajează în proza lui prea puțin imaginația erotică, în schimb este aproape în toate fazele lui condiționat și susținut de *discursul politic*. De aici vine ceea ce am putea numi sociabilitatea reveriei gastronomice la I.L.Caragiale. Mezelicul, aperitivul, dejunul etc... se desfășoară - s-a putut constata mai sus - în locuri aglomerate și aventura Coanei Lucsița este, într-un anumit sens, reprezentativă pentru lumea lui Caragiale: pestriță, pofticioasă, nesățioasă, vorbăreață... Marea trăncăneală, de care vorbea Mircea Iorgulescu, se desfășoară în preajma unor spații culinare abundente și este întreținută de o nutriție adecvată, energizantă, infinită. Prozatorul păstrează o poziție prudentă față de personajul său veșnic nesătul și etern însetat. Ironia nu distruge fascinația unei mese îmbelșugate și sentimentul pe care îl ai la lectură este că autorul, prin naratorul său, nu rezistă prea mult ispitelor și "intră și el în combină"... Vom vedea, puțin mai departe, că există un *discurs gurmand* și o impaciență alimentară și în corespondența lui I.L.Caragiale.

În această vastă reverie gastronomică este o notă discordantă și anume aceea din povestirea *O plimbare la Căldărușani* (1896). O povestire aproape biografică, scrisă, oricum, la persoana întâi și cu multe elemente de reportaj. Aflăm aici o imagine teribilă a mahalalei bucureștene invadată de murdărie și de mirosuri grețoase de fleici, mititei și pastramă. Spațiul balcanic în care I.L.Caragiale se simte, de regulă, bine, apare aici într-o viziune crudă. Imaginația gastronomică merge spre culorile și profumurile unui orient stătut și rânced: "Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea niște băieți de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnați, un vârtej de muște roiește împrejur; dincoace niște hârdaie cu struguri borșiți din cari un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce și de praf îți umple mereu teascul, pentru must - un fel de sirop îngroșat cu țărână, aci un alt vârtej de muște clocotește fără astâmpăr; pe jos e noroi de struguri, de prune și de spălături de tingiri. Pe niște cotloane se prăjesc la tavă niște cârnați exaltând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit și sânge stătut în soare; scursorile strânse pe lîngă drum îți întoarce sufletul. Aci, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte și de alta a șoselei fac chef negustorii, țăranii, soldați, bicicliști, mahalagioaice, popi etc., cu familia și copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați și pastramă, și beau must, aspirând cu deliciu pe nas și pe gură mirosurile zaanalei și praful șoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieșit la largul câmpiei, lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf și cald; dar cel puțin nu mai miroase. Soarele scapătă să apuie. Ne uităm înapoi; Capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără țărm".

Cheful a devenit un infern, *zaanaua* și toate celelalte spații ale imaginarului alimentar s-au transformat într-un spațiu de petrecere urîtă, murdară, imposibilă. Gastronomia caragiliană cunoaște acum momentul cel mai critic. Prozatorul își astupă realmente nasul și gâtlejul și promite, în final, să nu mai meargă la Căldărușani până nu se încheie "campania pastrămii și a mustului"... Este, dintre fantasmele gastronomiei, cea mai puternică negație a voracității și aglomerării de bunuri alimentare... Totul este întors pe dos, voluptatea Coanei Lucsița s-a degradat, euforia cantitativă, gustativitatea și toate formele *obiectului alimentar* au intrat într-o zodie neagră. Naratorul - amator de regulă de "combinații" - nu mai simte nici o plăcere. Este drept că această negație are loc în altă parte decît în spațiul predilect al gastronomiei carageliene (*localul, birtul, cafeneaua*, mai rar, foarte rar *căminul*). Reveria gastronomică negativă este plasată la periferia Bucureștiului, spațiu impur, nici rural, nici urban, sub *umbrare improvizate*, într-o mahala invadată de muște, praf și mirosuri râncede... Rafinatul gastronom este pur și simplu scadalizat și, cum scrie negru pe alb, își astupă *nasul*...

Lăsând deoparte acest accident, să mai observăm câteva amănunte legate de reveria gastronomică în literatura lui I.L.Caragiale. Mai întâi faptul că ea nu face diferență de sex și de vârstă. Bărbații, femeile și chiar copiii sunt, toți, pofticioși și se hrănesc din belșug. Coana Lucsița reprezintă categoria socialmente de jos a femeilor *voluptoase*, Madam Verigopolu este simbolul păturii culte. Amândouă însă se unesc în complicitatea culinară. Bărbații, ce să mai vorbim?!, și-au făcut aproape o profesiune din a mânca mult și a vorbi (politică) la infinit. Euforia logoreică și euforia gastronomică sunt două atribute fundamentale ale omului caragelian, în varianta virilă. În cazul lui se vede mai bine oroarea de singurătate și chiar de intimitatea căminului. Nu cunoaște, ca eroul proustian (în viziunea critică a lui Jean Pierre Richard), asocierea securizantă dintre imaginarul alimentar și imaginarul intimității. Omul lui Caragiale este, sunt nevoit să repet, o ființă socială, *masa* este pentru el un spațiu de întâlnire, fără un bun amic bucatele n-au gust și aperitivul este o corvoadă. De ce? Pentru că pofta de mâncare deschide pofta de vorbă, *aperitivul* anunță *politicul*... Cu puține și nesemnificative excepții, nu există, apoi, în proza lui Caragiale complicitatea culinarului și a eroticului. Mâncărurile caragialești, abundente și excitante, nu provoacă apetitul erotic. Doar madam Verigopolu pare a avea foame după o posibilă aventură... Și, cum am semnalat deja, doar dl Georgescu, posibil încornorat de fugitiva madam Georgescu, se consolează cu o masă bună... Dar astea sunt mai degrabă semne compensatorii ale celor două imaginare. Într-un caz, o bine meritată răsplată (*Mici economii*), în altul o răzbunare lașă, un refugiu strategic lipsit de orgoliu (*Tren de plăcere*). Eroul caragelian sacrifică, pe scurt, onoarea virilă pentru o masă bună.

Nicolae POLCOVNICUL (1788-1842) - Autoportret

Copiii mănâncă și ei bine în proza lui Caragiale. "Maiorul" din *Vizita*, pe lângă semne de proastă creștere, dă dovadă de o bulimie precoce. Apetența lui pentru dulceață și țigaretă anunță vițiul gastronomic de mai târziu. În ce privește durata reveriei de care vorbesc, este de remarcat că domină în literatura lui Caragiale ceea ce am putea numi *frugalitatea* care tinde să se eternizeze. Semnul ei este aperitivul care se repetă. Mitică, Costică, Lache, Mache iau ceva în fugă și acest ceva, improvizat, consumat la repezeală, durează uneori zile și nopți de-a rândul. Euforia gastronomică este mereu presată de timp și stimulată de teroarea frugalității. Eul gurmand cunoaște paradoxul următor: se grăbește, dar are timp, consumă ceva frugal, ca să-și facă poftă pentru un dejun sau o cină care se anunță a avea dimensiuni grandioase, dar nu are voința să scurteze această pregătire amânată, lungită la infinit. Este ca și cum o orchestră, făcând exerciții interminabile, nu mai ajunge să dea concertul de gală... Asta spune ceva despre geniul improvizației și bucuria (cel puțin în ordine gastronomică) pentru o îndestulată, lungă *frugalitate* în spații aglomerate, acolo unde se poate, slavă Domnului, vorbi politică...

N-am făcut recensământul băuturilor în literatura lui Caragiale. Din exemplele date se detașează, este limpede, *berea*. Băutură ușoară, răcoritoare, băutură socială. Ea cere atmosferă, companie bună, amici statornici. Berea favorizează discursul politic și favorizează, se înțelege, și discursul gurmand. Este un excitant moale, bine dispune spiritul, dar nu tulbură prea mult mintea. Berea, împreună cu măslinele, icrele, ghiudemul, salamul, intră în strategia frugalității culinare. Aceea care acuză impaciența, graba, improvizația și ascunde lenea, disponibilitatea, logoreea omului balcanic... Oricum, reveria gastronomică are în berea rece, cu guler de gheneral, un aliat și un stimulent fundamental în literatura lui I.L.Caragiale.

Vreau să-i atrag atenția cititorului că I.L.Caragiale însuși avea un mare apetit. Păstrând proporțiile și planurile, s-ar putea spune despre prozator ceea ce naratorul din *Notițe risipite* spune despre sine: [sunt] "o bestie lacomă de lucruri delicate". În scrisorile berlineze sunt referințe la bucătărie și, într-una cel puțin (31 ianuarie 1907), dăm peste o adevărată orgie de mâncăruri fine. E o iarnă cumplită ("de pe vremea lui Luther nu s-a mai pomenit... așa iarnă") și, închis în casă, la căldurică, prozatorul are o viziune aproape lirică a abundenței și comodității casnice. Viziunea unește patru elemente: bucatele fine, băuturile adecvate, discuțiunea candidă și muzica: "Pe așa vreme, să stăm noi colea, șase persoane cuminți, la căldură, cu lumină dulce, cu o zupușoară de galinacee, mă rog frumos, cu o marinată de heringi prima, cu un curcănoi rumen pe varză acră ștraspurhi, cu mere crețești de California (o bunătate!) și ananas de Kamerun (o frumusețe!), cu vinișorul ușurel de Mosel, cu bericică proaspătă ca chihlimbarul; și pe urmă, după masă, cafeluță cu caimac făcută de madame Margot, și un păhărel de licoare cordială; și cucoanele, sub lumina lămpii, să șoptească lucruri bune despre amicele și cunoștințele dumnealor, și să facă bagadele; și eu să trag țigărica mea, și Maestrul să tragă țigărica lui și pe urmă să tragă la clavir ce-o vrea dumnealui și dumneata să tragi la aghioase. Ah! ce lirică existență! Halal de viață! Tare mi s-a făcut dor de ea!".

Altă dată (2 martie 1908), prozatorul trimite o carte poștală cu un mesaj precis și ultimativ către același Alecu: "Sunt pe drum; zbor ca un fluture leșinat de foame să cad peste o floare - o floare de varză acră și de fasolică cu ardei. Rogu-te îngrijește, ca un grădinar, să găsesc favoritele mele flori demne de pofta mea fără seamăn. Dac aș mai sta aici încă zece zile, mor de foame; mi s-a lipit mațele de sosurile germâne".

Lucrează greu, aflăm într-o scrisoare din 29 iunie 1909, și gîndul lui este la gastronomia daco-romană, adică: "la tocănici, la fripturică, la bericică și la muzică, mă rog frumos"... Mai înainte (5 iunie 1906) amintește de "mucegăiala orientală" și promite să nu rateze momentele în care ar putea să guste "din bucătăria rafinată de care am fost o viață întreagă lipsit". În fine, vineri 9/22.XI.1907 trimite o depeșă d-rului A.Stenerman-Radian, redactor la *Opinia* din Iași, prin care îl însărcinează să-i cumpere și să-i expedieze de urgență prin pachet poștal: "icre tescuite prima" în valoare de 5 lei, "măsline amestecate" de 1 leu... Obsesia gastronomiei balcanice îl urmează și la Berlin pe I.L.Caragiale. E, desigur, multă ironie în aceste texte, dar și o reală "poftă fără seamăn" care trece, sub înfățișări satirice, și în opera de ficțiune. Caragiale are, nu mai încape vorbă, o puternică imaginație a gastronomiei și, consultându-i scrierile, constatăm că discursul gurmand însoțește aproape fără excepție discursul scriptic.

Faptul că mulți dintre eroii *momentelor* și *schițelor* sunt gazetari și că aceștia se informează, ca vestitul Caracudi, la o *masă*, în Cișmigiu, poate să ne dea o idee despre legătura între gastronomie și scriitură. L-am citit mai înainte pe reporterul care, la un semn din partea socrului, lasă totul baltă pentru a nu rata ciorba... Există, indiscutabil, o veritabilă complicitate între aceste două pasiuni (să le zicem astfel). Una hrănește pe cealaltă, fără ciorba și berea lui, Caracudi nu are imaginație, întocmai ca I.L.Caragiale care, s-a văzut, nu poate scrie din pricina "sosurilor germâne"... Discursul epic se declanșează (ca și discursul politic) dacă este favorizat la discursul gurmand...

❑

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Vintilă Horia a murit în exil

Ilustrativă şi clarificatoare, deci exponenţială, în ceea ce îndeobşte am putea numi un acut "complex al exilului", literatura lui Vintilă Horia e, deopotrivă, reflecţie terapeutică şi sublimare soteriologică a unui spirit iscoditor-lucid şi împovărat de o itinerantă experienţă biografică. Autorul se fixează de la bun început pe o investigare fenomenologică a unor celebre mituri culturale, reverberând în conştiinţa contemporaneităţii o metafizică a suferinţei şi un ideal de redempţiune spirituală.

Exilul, ca dramă existenţială şi deopotrivă ca purificare într-o revelaţie metafizică, constituie tema-cadru a unor opere, ba chiar problematica unor meditaţii eseistice (*Journal d'un paysan du Danube*, 1966; *Literatura y disidencia*, 1980). Vintilă Horia s-a "specializat", aşa-zicând, într-un soi de roman cultural-simbolic şi filosofic. În toate, însă, e o idealitate de arhetip cu ecouri de actualitate şi o conştiinţă mereu urgentă a „rădăcinilor tăiate" (*Les Impossibles*, 1962). Indiferent că eroul este Ovidiu cel exilat la Tomis (*Dieu est né en exil*, 1960) sau Platon cel obsedat de Cetatea ideală într-o Siracuză a tiranului Dionisie (*La septième lettre*, 1964), filosoful Boetius întemniţat într-o Ravennă ajunsă sub opresiunea ostrogoţilor (*Persécutez Boèce*, 1983) sau El Greco retrăind într-un Toledo al marilor sale creaţii nostalgia după Creta natală (*Un sepulcro en el cielo*, 1987), problematica esenţială a romanelor horiene e aceeaşi, dincolo de diferitele forme de exil ce angajează spiritul. Căci exilul este nu numai spaţiul unor clarificări şi regăsiri de sine, ci şi un spaţiu de redempţiune axiologică, al absolvirii şi biruinţei în faţa tuturor vicisitudinilor social-istorice. Exilul e marea lecţie cu tâlc a spiritului care transformă înfrângerea circumstanţială în victorie apogeică.

Dumnezeu s-a născut în exil (roman distins cu Premiul Goncourt şi tradus în 14 limbi) are, desigur, şi o referenţialitate biografică expresă, dincolo de valoarea lui cultural-istorică şi metafizică. Constituindu-se ca un jurnal apocrif al poetului exilat, romanul evocă o lume aflată la răscrucea dintre două milenii, când o mesianică religie a răscumpărării (creştinismul) se naşte, deschizând o nouă eră omenirii suferinde în căutare de ideal.

O dată sosit la Tomis, Ovidiu retrăieşte, într-o recluziune a clarificărilor de sine, întreaga viaţă a Romei, cu oamenii şi obiceiurile ei şi încearcă să descifreze resorturile mai adânci ale renegării sale. Cauzele surghiunului au rămas pînă azi neclare, însă Ovidiu întreţine în textele sale un fel de ambiguitate şi indecizie când trebuie să le numească. O face fie din prudenţă (câtă vreme speră într-o neîntârziată clemenţă şi graţiere), fie din pudoare, înţelegând prin asta un fel de recunoaştere a "frivolităţii" corupătoare din *Amores* şi *Ars amandi* ("carmen") sau o renegare a unui mod de viaţă libertină ce venise în contradicţie cu acea legislativă eradicare augustană a răului endemic ce primejduia moralitatea tinerei aristocraţii romane. Pe seama acestor cauze, care de care mai supralicitate, a înflorit o întreagă literatură, care, până astăzi, a lansat cel puţin trei ipoteze. Una, ocultă, s-ar referi la contactele poetului cu unele cercuri neopitagoreice (sau cu unele culte misterice osiriene interzise, în care se susţinea existenţa "zeului unic" şi ideea "sufletului nemuritor", ceea ce ar fi însemnat o impietate şi o erezie periculoasă faţă de autoritatea statală - V. S. Reinach, Jérome Carcopino...). Altă cauză ar viza amestecul lui Ovidiu în chestiunile complicate ale succesiunii imperiale, ceea ce i-ar fi atras o ură de moarte din partea Liviei, intrigante şi răzbunătoare, a cărei dorinţă teribilă de a-l înscăuna pe Tiberius după moartea lui Augustus se va dovedi pînă la urmă implacabilă (Villeneuve, Nageotte, Plessis, Ripert). Faptul că şi Tiberius va "uita" să acorde graţierea surghiunitului întăreşte suspiciunea unor istorici şi filologi privind planul diabolic al Liviei. În sfârşit, ipoteza confom căreia însăşi poezia ovidiană, acuzată de a fi "frivolă" şi "corupătoare" prin celebrarea "amorului liber" ("operele mele sunt învinuite că au încurajat adulterul", p. 21) ar constitui adevărata cauză, cel puţin cauza oficială, este cea mai plauzibilă şi în stare să explice, într-un complex de factori interdependenţi, disgraţia în care a căzut "poetul iubirilor tinere" ("tenerorum lusor amorum" - Tristia, III, 3, V, 73) şi hotărârea casei imperiale de a-l expulza dintr-o Romă în care nu cu pedepsirea unor oameni neînsemnaţi intra în vigoare, cu toată autoritatea, celebra *Lex Iulia de adulteriis et de pudicitia* (Bayeux, Cuvillier-Fleury, Boissier, Cartault, Korn-Ehwald, Schanz...). Legea, ca orice lege augustană, trebuia să fie implacabilă. Ei îi căzu victimă însăşi nepoata împăratului, Iulia, ba chiar mama acesteia, şi se pare că de comportamentul libertin şi scandalos al acesteia nu este străin însuşi Ovidiu, participant la unele orgii fanteziste ale Iuliei. Amândoi fură răsplătiţi cu exilul, Livia fiind cea bănuită de urzeala abilă şi ocultă, pusă la cale cu atâta calcul şi previziune succesorală.

Aceasta e cauza împărtăşită şi de autor şi pe care însuşi Ovidiu lui Vintilă Horia caută să şi-o însuşească, bineînţeles într-o argumentaţie exhortativă mai amplă. Fără îndoială, pe rapoartele "poliţiei imperiale" se sprijinea autoritatea imperiului (pînă şi la Tomis, Ovidiu se simte supravegheat şi în atenţia unor "rapoarte" speciale alcătuite de centurionul Honorius, şeful garnizoanei tomitane). "Învinuit de a fi distrus un imperiu", intrat şi aşa într-o decadenţă iremediabilă, Ovidiu face un aspru rechizitoriu lui Augustus. Împăratul însuşi, gîndeşte el, printr-o biografie promiscuă şi scandaloasă, ar fi primul ce-ar trebui să cadă sub incidenţa acestei legi, de vreme ce şi-a clădit fericirea conjugală pe un adulter şi toată viaţa lui sentimentală şi conjugală nu e decît "un lung şir de greşeli şi de crime", prevăzute şi pedepsite de *lex Iulia*. Motivul exilului nu poate fi, aşadar, decît unul închipuit, de vreme ce însăşi *Iliada* nu e "decît un josnic adulter din cauza căruia se bat bărbatul cu amantul" (*Tristele*, II, 371-373). Oare "adulterul înfăptuit de Marte şi Venus, soţia lui Vulcan" (p. 17) ne dă dreptul la impietate?!

Acestea, însă, sunt gînduri de jurnal intim, căci, în realitate, în textele sale ce iau calea Romei, Ovidiu se arată conştient de propria-i "greşeală", pe un ton „slugarnic şi linguşitor", menit "a înmuia mânia lui Jupiter" (p. 15). Speranţa poetului se va dovedi o amăgire crudă, deşartă, chiar dacă la Roma legea Iulia începuse a fi uitată. Oferindu-i iluzia unui exil temporar, de vreme ce nu i se confiscase averea, Ovidiu nu ştia, de fapt, că sub această îngăduinţă aparentă soarta sa fusese hotărâtă definitiv de casa imperială, căci fusese trecut de la bun început pe lista celor incomozi.

Cu fiecare an care trece, Ovidiu realizează cruzimea pe care se întemeiază autoritatea pincipatului augustan. O dată cu integrarea sa în lumea tomitiană, el descoperă aici o străveche civilizaţie, sedimentată în straturi (geţi, colonişti greci, sarmaţi, sciţi), cu un ecou prelung în mitologie. Urma gigantică a lui Hercule (lăsată pe o stâncă de pe malul Tyrasului, la nord de Pontul Euxin), insula Leuké cu templul lui Ahile (în care încă se mai celebra cultul ahileic), mitul Medeei (care i-ar fi ajutat pe argonauţi să obţină lâna de aur şi de numele căreia s-ar lega întemeierea Tomisului!) reverberează o străvechime de milenii. Are convingerea liniştitoare că exilul nu-l scoate din spaţiul privilegiilor primordiale, esenţiale, dintr-un centru spiritual al lumii, aparţinător de mitologia greco-latină şi redefinit cu orgoliu de expansiunile Imperiului. O tînără getă, Dochia, îi face cunoscută credinţa în Zamolxe, potrivit căreia "nu suntem stăpânii soartei noastre": "Prin cuvintele tinerei femei luam cunoştinţă de ceea ce Pitagora numise, cu cinci sute de ani înainte, *dumnezeul unic*". De fapt, o adevărată iniţiere în zamolxism are loc în timpul celor două călătorii în Dacia de dincolo de Dunăre, "în căutarea preoţilor lui Zamolxe", spre Kogaion, *muntele sfînt*, reşedinţa "zeului unic", căruia au început să i se închine legionarii dezertori. Îl impresionează religia "lumii de dincolo", ritualul sacrificial şi are în peştera sacră de la Poiana Mărului revelaţia unui dialog vizionar cu spiritul mamei sale. Preoţii daci îi amintesc de palestiniana sectă a Esenienilor! "Nu fi trist la Tomis - îl sfătuieşte marele preot - şi pregăteşte-te pentru viaţa cealaltă, cea veşnică, apropiată, unde durerea e necunoscută, căci timpul n-are sens decât între hotarele durerii..."

Poetul descoperă în spaţiul carpatic o civilizaţie pastorală, trăind în zariştea unor credinţe străvechi şi specificitatea unui spaţiu "vălurit" de păduri şi coline (auzise, deja, la Histria, celebra baladă mioritică, în care identificase o filosofie în relaţia *eros-thanatos*). Călătoria iniţiatică la Poiana Mărului i-a revelat, în parte, "taina vieţii şi a morţii", scăldându-i sufletul în lumina spirituală divin. Vestea morţii lui Augustus îl lasă, acum, rece, căci cruzimea lui "m-a împins în căutarea unui alt Dumnezeu". Tristeţii sfâşietoare îi ia locul, în *Epistulae ex Ponto*, o împăcare cu sine, o reflecţie a eliberării. Întâlnirea cu Teodor va însemna pentru Ovidiu cheia unui miracol şi posibilitatea unei revelaţii mântuitoare. Acesta asistase, în Betleemul Iudeii, la naşterea lui Isus. Ovidiu îşi reevaluează viaţa în spiritul noii credinţe, care-i propune o răscumpărare a suferinţei şi o mântuire: "Exilul şi acest jurnal secret constituie, după mine, singura dovadă a participării mele la izbăvire" (p. 146) Ovidiu înţelege că el fusese mai puţin pregătit a primi noua credinţă decât dacii care avuseseră în Zamolxe "un precursor al acestui Dumnezeu, a cărui împărăţie va fi fără sfârşit şi a cărui luptă cu oamenii va dura milenii" (p. 151). El însuşi se prenumără "printre aceşti învingători învinşi", iluminaţi în suferinţă de revelaţia că "Dumnezeu s-a născut, şi El, în exil" (p. 152). "Nu ştiu cum să mă port - zice el - pentru a mă pune de acord cu noul Dumnezeu". Un exemplu tipic de victimă a concepţiei vechi (după care omul e simplă unealtă în mîna destinului) îl întruchipează birtaşul Herimon, adânc tulburat de frumuseţea unei curtezane. Pasiunea aceasta fără Dumnezeu, neînfrânată şi disperată, îl va duce la crimă şi sinucidere. Pe când alţii vor fi iluminaţi de credinţa în zamolxism, în "zeul unic" şi mântuire (cazul legionarilor dezertori, chiar a centurionului Honorius, care se integrează geto-dacilor, renunţând a sluji cruzimea şi tirania unui imperiu în agonie!). Însuşi Ovidiu redescoperise dimensiunea spiritului veşnic. El îşi subestimează, acum, întreaga producţie poetică, izvorâtă din plăcerile efemere şi din o legătură, fără orizont spiritual, cu viaţa oamenilor şi a zeilor (însăşi mitologia romană nu fusese decît "un imn al vieţii pământene", fără o viziune a izbăvirii...) Adevărata problemă a vieţii e mântuirea, credinţa în viaţa veşnică, "zeul unic". De aceea Tomisul îi apare acum drept "oraşul libertăţii şi fericirii". "Exilat în carne", Dumnezeu va converti suferinţa în mântuire. Per aspera ad astra, prin mucenicie către Dumnezeire! Ovidiu e, în acest sens, primul creştin la Dunărea de Jos!

Dincolo de suferinţa exilului, Ovidiu dobândeşte, în al optulea an, iluminarea întru spirit şi mântuirea...

Z. CÂRLUGEA

Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil*, Ed. "Europa", 1990, traducere de Al. Castaing şi revizuită de autor.

Onisifor Ghibu - zile de lagăr

În 1945, comuniştii în ascensiune au înfiinţat la Caracal un "lagăr", în care au încarcerat şi au chinuit mulţi oameni de bine ai acestui pământ, precum cel ce a fost numit, pe bună dreptate, "pedagogul naţional" *Onisifor Ghibu*.

Cartea sa *Ziar de lagăr. Caracal - 1945* (Editura "Albatros", 1991) este un document zguduitor în acest sens.

"Nu-i iartă ruşinea pe cei care au determinat şi pe cei care au efectuat, la 22 martie 1945, ora 23,45, la Sibiu, arestarea profesorului Onisifor Ghibu, ctitorul «de facto» al Universităţii Daciei Superioare, omul care îşi sprijinea existenţa spirituală pe o bibliografie cu peste 100 de lucrări apărute în volum şi circa 1 500 de studii şi articole publicate în peste 150 de periodice din ţară şi străinătate..." - scrie cu deplină îndreptăţire Romeo Dăscălescu în *Cuvînt înainte*.

Cine era, atunci, Onisifor Ghibu, cine este - se cunoaşte. (E suficient să reamintesc doar de masiva sa carte *Oameni între oameni*, 526 pagini, apărută în 1990, în care sunt publicate ample amintiri despre Octavian Goga, I. L. Caragiale, M. Sadoveanu, George Coşbuc, N. Iorga, N. Titulescu, George Enescu, Sextil Puşcariu, Vasile Pârvan, Lucian Blaga ş.a. sau că Centenarul naşterii i-a fost sărbătorit, în 1983, prin UNESCO). Să ridici, de-acasă, la miezul nopţii, un asemenea OM, la venerabila vârstă de 62 de ani, fără, practic, nici o vină, să-l ţii o lună de zile arestat, sub anchetă, să-l arunci apoi, tot nevinovat, în "lagărul de la Caracal" şi să-l laşi aici 222 de zile pînă pe 30 octombrie 1945 - zile de "suferinţă morală şi fizică" e, într-adevăr, o ruşine.

Meticulos, "deţinutul" şi-a notat în "ziar" aproape zilnic stările psihice şi întâmplările prin care i-a fost dat să treacă - şi e imposibil să rezum aici cele 216 pagini dense ale cărţii.

Dar, cum însuşi spune, "potrivit firii mele şi obişnuinţei câştigate într-o lungă viaţă plină de zbucium", om organizat, Onisifor Ghibu nu şi-a pierdut cumpătul, "căutând să găsească" şi în lagăr *"ceva care să-mi înalţe fiinţa şi să mi-o întărească"*.

Carol WALLENSTEIN (1795-1857) - Autoportret

Desigur, neînfricat, cum fusese toată viaţa, din chiar prima zi de arest, el a trimis memorii (în ordine): Primului ministru (23 martie 1945), Rectorului Universităţii din Cluj (24 martie 1945), lui Petru Groza (ca "Frate Petre" - 26 martie 1945), ba chiar Regelui Mihai (15 iunie 1945) şi din nou lui Petru Groza - şeful guvernului (15 iulie 1945), la care pare-se că *n-a primit nici un răspuns* (vezi primele 11 anexe). Lui Petru Groza, bunăoară, i se adresează, ca "un vechi prieten, ajuns victimă a ticăloşiei oamenilor de astăzi", cu "Frate Petre", avertizându-l lucid şi vizionar: "Lagărele, aşa cum sunt azi, sunt pepiniere de anarhie. Aţi adus în ele sute şi mii de oameni nevinovaţi /.../

Aşa se năruie România". (s.n.)

Sau, referindu-se la cartea acestuia - *În umbra celulei*: "Ce deosebire, ca între cer şi pământ, între felul cum ai fost tratat tu de către autorităţile statului în epoca cercetărilor, şi acela în care am fost tratat eu!"

Cît despre *Memoriul* trimis Regelui (iniţial proiectat în numele "celor circa 1 800 de deţinuţi", dar, pentru a nu fi un "act fundamental greşit şi periculos", semnat numai în numele său, însă cu numeroasele titluri pe care le avea: "Profesor la Universitatea din Cluj-Sibiu, director al Seminarului pedagogic universitar «Gh. Lazăr» din Sibiu, membru corespondent al Academiei Române. */.../ actualmente deţinut politic în lagărul din Caracal*"), aşadar, despre "memoriul" înaintat Regelui - "Acelaşi Rege (din 1940 - n.n.) este şi astăzi Capul statului", îi zice (ironic?!) - se poate spune că Onisifor Ghibu "îşi ia permisiunea" nu neapărat de a se disculpa, de a cere "graţia", ci de a-i da lecţii, în 10 "puncte", tânărului monarh:

"...3. Arestarea deţinuţilor politici poate avea loc numai cu respectarea prevederilor legale... /.../

4. Nici un deţinut politic nu poate fi ţinut în arest mai mult de 48 de ore... /.../

10. Pentru combaterea curentelor sociale nesănătoase /.../ se impune restabilirea cît mai apropiată a *libertăţii presei, prin înlăturarea cenzurii...*" (s.n.)

Cum era aproape sigur că n-o să primească vreun răspuns, nedispus să-şi piardă timpul ("Cum îşi pierde lumea timpul aici, cu cărţi de joc!" - exclamă el chiar din prima zi de sosire la Caracal), calmul şi echilibrul, prea ştiutor cum să scoată, din orice rău, un oarecare "bine", Onisifor Ghibu "s-a pus pe treabă" imediat: "Pentru astăzi (24 aprilie 1945 - n.n.) pusesem la cale o întâlnire neoficială a corpului didactic" pentru "înfiinţarea unei Universităţi populare"; alcătuieşte un "anteproiect" al acesteia (12 mai 1945); obţine aprobare şi, în fine, între 25 sept. şi 14 octombrie 1945 se ţin 20 (douăzeci) de asemenea şedinţe: de filosofie şi pedagogie, filologie, istorie, religie, ştiinţele naturii. Apoi, a citit, a scris, a făcut slujbe (de Sf. Ilie, de pildă).

Şi, cum "omul sfinţeşte locul", iată că marele pedagog şi om de acţiune a reuşit să facă din "zile de lagăr" un... *ziar de lagăr.*

Fănuş BĂILEŞTEANU

Onisifor Ghibu, *Ziar de lagăr. Caracal-1945*, Ed. Albatros, 1991

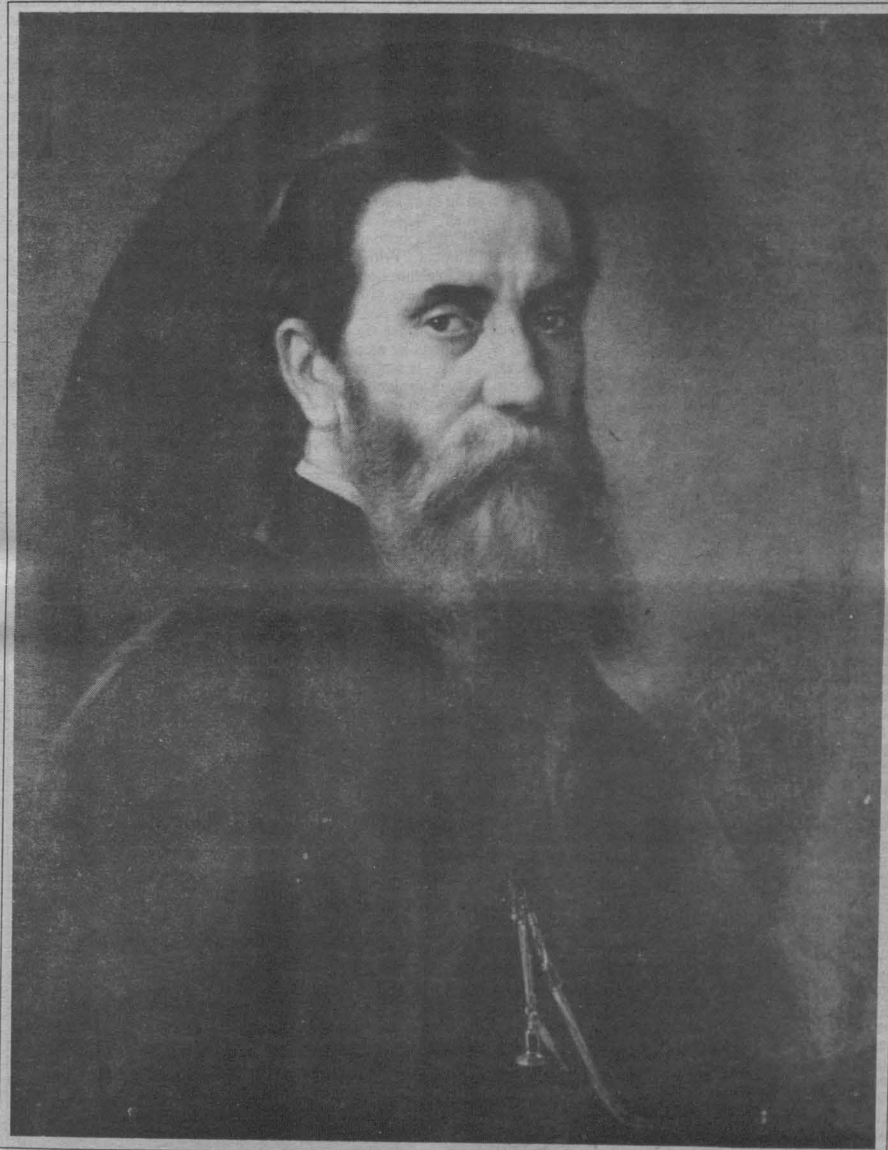
https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

Eclipsa de soare

Era o potecă, drept de la Biriță, în deal.
Trecea și peste șosea și peste Aninoasa.
E, pe-acolo...
Am luat-o de la Biriță de la poartă, târâș-
Ea, ce să meargă de bună voie?
Așa galeș și fără putere...
Era o mioară albă. O noatimă mare, nu fătase
niciodată.
Mai scădeam cu ea din cota de carne...
Ce l-am ocărît atunci pe - ăla

Gheorghe TATTARESCU (1820-1894) - Autoportret

O oaie singură, era cald... Da' trebuia să ajung
În ziua aia cu ea la Bălcești, s-o dau de cotă.
Musai în ziua aia, că ne amenințaseră că dacă nu,
Iar se majorează...
Și trage și împinge-o... și roag-o... și cheam-o.
Bâr! Bâr! Bâr! Bâr! N-auzi tu? Hai fata tatii, hai...
Îi mai rupeam câte un smoc de iarbă, s-o mint...
Săraca!... De la o vreme se molosise și ea și eu.
Se lăsase moartă. Nu voia să se mai scoale nici în
picioare.
Am tras de ea pe coastă în vale.
Își zdrelise și urechea și ochiul - îi dăduse sângele.
Mai treceau vitele și se uita după ele,
Cu mustață, care ne veghea pacea!...

La început, oaia nu voise s-o ia din loc
Din cauza eclipsei de soare. Cînd să ies cu ea
din curte,
O dată s-a-ntunecat pămîntul... Câinele s-a speriat
Și-a sărit peste poartă - o poartă înaltă, peste
Trei metri. Ăilalți câini urlau...
Găinile cântau cocoșește, cocoșii cârâiau...
Unii mai și cântau... Și se lăsase frigul.
Aveam în mână niște fân, parcă s-a brumat.
Hârletele l-am lăsat înfipt în pământ.
Pământul amorțise în câteva clipite.
Ce-o fi? Sfârșitul pământului?
Ne-ar fi spus ei... m-am gîndit, ne-ar fi spus, ca să
Încetăm construcția socialismului
Mă gîndeam... Ne anunțau, în vreun fel... Și nu
ne-ar fi
Mai cerut cota de carne... Țineam de oaie,
să nu scape
Că abia o prinsesem... și din cauza eclipsei
Bârsana behăia și tremura ca varga...

Cînd am ieșit, Nea Marin al lui Pătru mă vede:
- Mă duc acum, că mâine nu mi-o mai primesc.
- Mă, Nicolae, nu te duce, că poate până mâine
se scufundă
Pământul...
Treceau oamenii cu oile în turme spre Bălcești.
Și eu rămăsesem în urmă, nu i-am mai prins,
Că mă-mpiedicase astrul ceresc... Ziua amiaza
mare
Întuneric de să-ți vâri degetele-n ochi... O beznă
de-aia plină de spaime... Și astrul dispăruse de tot,
Ca Dumnezeu care-și întoarce dintr-o dată fața de la
oameni, rămân în beznă, și-ncepe iadul...
Turmele se-ndepărtaseră... Buluc, oile merg
singure...
Ei, acum, oi duce-o eu cum oi duce-o,
O păcălesc în vreun fel.
Nu l-am ascultat pe-al lui Pătru.
Oaia avea străluminări de conștiință,
Se ridica și cu botu-n pământ, parcă ar fi căutat cine
Știe ce iarbă fermecată, care s-o salveze.
Mergea așa o postată. După aia, cădea.
O luam în brațe, după aia în spinare...
Eu cred c-am dus-o mai mult în cârcă...
Mi s-a făcut milă de ea...
Îi spuneam povești, îi cîntam din fluier
I-am spus Miorița:
-Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai...
Și la urmă, în proză, cum or s-o omoare
Acolo la bază, or s-o belească
Doi măcelari cu mânecile suflecate.
Gemea ea, gemeam eu...
- A dat beleaua peste noi, dobitoaco!
Ce sunt eu de vină, c-am prins regimul ăsta...
Hai pe jos, că de nu îți rup picioarele!...
Degeaba... Sta moartă întinsă pe pămînt...
Și iar trebuia s-o car în spinare...
Pe la jumătatea drumului - sunt 12 kilometri buni
Până la Bălcești - m-a lăsat puterea.
Doamne! Nu pot s-o mai iau nici acasă,
Mai departe nu mai sunt în stare să merg.
O las aici!
O veni vreun lup... și-o face milă de ea...
Ea stătea așa fleașcă... Se pusese un soare
După eclipsa aia... miroseam amândoi a usuc...
Eram plin de lînă
Nu mai puteam de loc...

Și aud un behăit... Și la urmă liniște...
Mă dau așa, mai într-o parte... Mă uit...
Treceau unii c-o turmă... Cam departe... Strig la ei:
- Mă, barimea faceți oile să behăie,
Ca să audă oaia mea... că dacă nu, aici o las...
Și s-a pus turma aia pe behăit... că ziceai că iar
a venit eclipsa și noatina, cum zăcea așa,
mai mult moartă,
S-a ridicat și-a luat-o la fugă...
Nu mă puteam ține după ea...
- Stai, nebuno, nebunatico, unde-o iei așa?
Ho, să vin și
eu... că mergem... la nuntă la Bălcești.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

"Cea mai înfricoşătoare călătorie a neamului meu"

O mărturie zguduitoare şi totodată o povestire de certă valoare artistică ne dă, în *Siberia dus-întors, 73 de ruble* , d-na Elena Siupiur*, originară din sudul Basarabiei, dintr-un sat de lîngă lacul Ialpug, de profesie cercetătoare, desfăşurându-şi activitatea în cadrul Institutului de studii sud-est europene al Academiei Române. Cartea a fost scrisă însă, ţine să precizeze autoarea, între mai 1982 şi *mai* (s.n.) 1989. O carte aparţinând deci aşa numitei literaturi de sertar (despre care s-a afirmat că n-ar fi existat la noi!), evocând într-un chip de-abia voalat o experienţă personală, dar în primul rând fiind o cronică de familie; o familie ceva mai deosebită, "*împrăştiată pe o rază de cincisprezece mii de kilometri*".

Eroina povestirii se numeşte nu Elena, ci Maria, s-a născut în 1940 şi a avut norocul ca părinţii (tatăl scăpând ca printr-o minune) să nu-i fie ridicaţi şi deportaţi; i-au fost ridicaţi şi deportaţi în Siberia, în schimb, în prima jumătate a anului 1941, ambii bunici, o bunică, unchi şi mătuşi, numeroase alte rude; în 1944, părinţii Mariei se refugiază în România, unde locuiesc (de bună voie?) la ţară, într-un sat cu deţinuţi politici sau oameni cu domiciliu obligatoriu; peste ani, ajunsă cercetătoare, Maria efectuează, prin 1970, cu ocazia unei vizite pe linie profesională la Leningrad şi Moscova, propria ei călătorie, atât de "ieftină", în Siberia: 73 de ruble dus-întors. Rămasă din pruncie "cu spaima de Siberia", cu spaima de mulţimile care strigă (traumă a unui psihic fraged, înregistrând inexorabil jalea biblică din gările deportării, a despărţirii de rudele înghesuite cu forţa în vagoanele morţii), Maria execută aceasta corvoadă în spaţiu şi ca un ritual al dezexorcizării.

În plan sentimental, călătoria eroinei are un ţel precis: orăşelul din taiga în care mai trăieşte bunica maternă, rămasă, din pricini nedezvăluite cititorului , şi după expirarea termenului de deportare, în acele ţinuturi îndepărtate, împreună cu copiii, sau cu o parte din ei. Verii Mariei par siberieni sadea, iar o mătuşă locuieşte la Novosibirsk, unde *nepoata din România* o vizitează. După şase ani, deci în a doua jumătate a deceniului 1970-1980, prin 1976-1977, Maria face o nouă călătorie peste Prut, de data aceasta la numai o azvârlitură de băţ, ca să-şi revadă satul natal, de pe malul Ialpugului, dar mai ales ca să-l vadă pe bunicul matern, reîntors, după o absenţă silită de 30 de ani, acasă. Acasă e un fel de a spune, căci în propria lui casă, transformată între timp în casă de oaspeţi, fostului "culac din Moldova" nu i se permite să locuiască. Precum, după 16 ani de lagăr siberian, reîntors în Basarabia, i se interzisese să se aşeze în satul său, stabilindu-se pentru alţi ani lungi în nordul provinciei, la Soroca.

Cînd a fost "iertat" de tot (chiar de tot, după cum am văzut, n-a fost iertat niciodată), s-a scoborât spre sud, spre lacul Ialpug, ca să fie îngropat lângă ai lui.

Acest bunic (celălalt, din partea tatălui, poreclit Hagiul, pentru că fusese la Ierusalim, împărtăşeşte aceeaşi soartă, e dus şi el în "dalnii", cu diferenţa că un accident în mina în care lucra îi scurtează suferinţele, murind în 1945, la vîrsta de 52 de ani) este numit în povestire pur şi simplu Bunicul, întotdeauna cu majusculă. Pe care, de altfel, o merită din plin. Căci el este nu numai cel mai important personaj al cărţii, ci şi un personaj cu totul remarcabil, memorabil. Când Maria, care se născuse după arestarea lui, îl vede pentru prima oară, bătrânul e un octogenar încă în putere, deşi orb; unica sa ocupaţie e de a sta, de dimineaţă, pe laviţa din faţa casei, în stradă, de a răspunde, selectiv, la saluturile trecătorilor, de a intra în vorbă cu *unii* din ei. De pe această laviţă, în luna pe care nepoata sa din România, o petrece în Basarabia, Bunicul îşi rosteşte *monologul ce constituie axul povestirii.* Fusese cineva în sat, pe vremuri, şi oamenii îi mai simt (recunosc) încă autoritatea, în ciuda îndelungatei sale absenţe. Mîndru şi chiar aprig, din neam de arnăuţi, gospodar chibzuit, obişnuit să poruncească dar şi să muncească, avusese vii întinse şi arendase în două rînduri lacul Ialpug, proprietatea liceului din oraş (Bolgrad). După Unirea din 1918, s-a înscris la liberali, a fost primar, membru al consiliului judeţean etc. Suficiente "motive" pentru ca tragedia din 1940 să-l lovească din plin, în miezul vieţii, la 40 şi ceva de ani.

Ridicat într-o noapte, ţinut închis câteva luni, mânat cu trenul alte câteva, în condiţii îngrozitoare, spre Siberia, unde timp de 16 ani va trece prin diferite lagăre (Norilsk, Krasnoiarsk) şi munci (în ambele sensuri ale cuvîntului), Bunicul va fi unicul supravieţuitor (din sat sau din împrejurimi), a cărui menire nu putea fi alta decât de a-şi rememora teribila experienţă şi de a reflecta asupra ei. Viaţa de lagăr este relativ puţin evocată în cartea d-nei Elena Siupiur. Accentul cade pe descrierea infernului călătoriei spre infern, "*cea mai înfricoşătoare călătorie a neamului meu*", cum spune eroina: tortura lipsei de apă, morţii din vagoane, neridicaţi cu zilele, înmormântările zorite pe marginea terasamentului, trenul condamnaţilor, târându-se prin imensitatea Rusiei în care se pierde "ca o furnică"... Cumplit este momentul în care, constatând că "nu se mai auzeau copiii, şi nici femeile": "am stat şi am ascultat multă vreme", bărbaţii realizează că vagoanele lor au fost desprinse de cele în care li se aflau familiile, sfărâmate astfel, în multe cazuri, pentru totdeauna. Dintre personajele din tren, preotul, învăţătorul şi mai ales avocatul: "Avocatul nostru credea în legi ca în Dumnezeu, lumea era ridicată pentru el pe legi, şi când s-a dovedit că legile nu mai aveau nici o putere, a înnebunit", impresionează şi se reţin. Lagărul în schimb e dominat de figura profesorului moscovit, un comunist care îşi lasă oasele în Siberia, murind în ajunul liberării, sub privirile celui mai bun prieten al său, "culacul din Moldova".

Capătul călătoriei, debarcarea din vagoane, primii paşi făcuţi de condamnaţi pe una din insulele "arhipelagului Gulag" alcătuiesc un tablou dantesc: "Am mers aşa preţ de 100-200 de metri şi deodată am văzut o mare mişcătoare, neagră şi, pentru că stătuse furtuna, ici colo se aprindeau focuri... felinarele caraulelor, şi marea aia mişcătoare, ceva ce nu văzusem în viaţa mea... erau zeci de mii de oameni, zeci şi zeci de mii de oameni... mergeam ca vitele şi nu înţelegeam spre ce ne îndreptăm, mergeam spre tălăzuirea aceea şi cineva a înţeles şi a strigat cu spaimă «dar toată negreală asta... îs oameni!» şi atunci am ridicat ochii şi ne-am uitat bine şi noi... era ca un vis... ne legănase trenul luni de zile, eram năuci, nu pricepeam ce-i cu atîta omenire acolo în faţa noastră (...) Ne-am aşezat pe zăpadă, ne fixaseră locuri la oarecare distanţă de un alt lot, ne-au înconjurat soldaţii de pază, cu armele în mîini. Ca să fie groaza şi mai mare, a ieşit luna şi am văzut cîmpia întinsă, fără sfîrşit, şi din loc în loc, aproape unele de altele, pe o întindere de kilometri, loturi de oameni înconjurate de felinare şi soldaţi... era ca pe altă lume...".

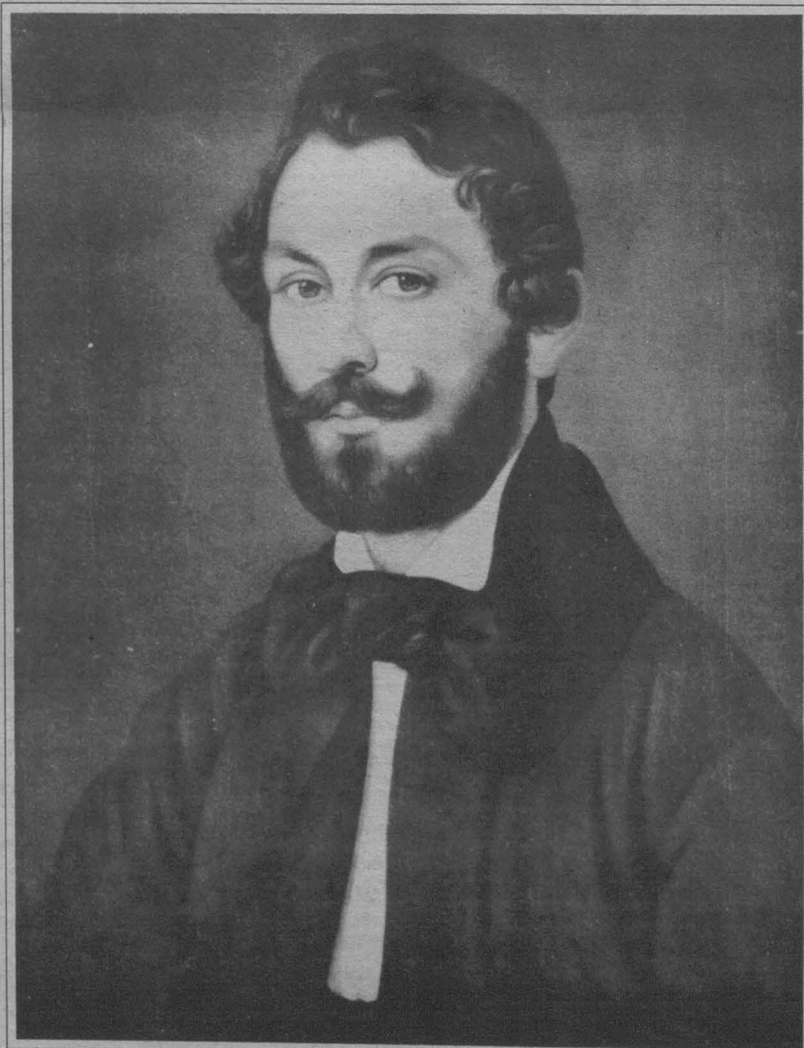
Pe laviţa de lângă poartă, pe care stă ceasuri în şir sprijinit în bastonul său, octogenarul orb trăieşte o furtunoasă viaţă lăuntrică şi *vede* neobişnuit de limpede sensul întâmplărilor prin care a trecut. Despre totalitarism, despre consecinţele şi victimele lui bunicul spune în cuvinte "simple" câteva adevăruri capitale: "... nu judeci şi nu condamni legile de căpetenie ale lumii, pentru că repede rămîi şi tu fără legi, şi... cînd nu mai sînt legi..." Cînd nu mai sunt legi se poate întîmpla ceea ce chiar i s-a întâmplat ofiţerului care, după ce l-a anchetat pe Bunicul, a ajuns la rândul lui în lagăr. Sau: "Cum poţi judeca un om, cum poţi judeca o lume care a trăit într-o lege, cu altă lege?!" Extraordinară este reflecţia Bunicului despre oamenii "*de folosit o singură dată*":" - Vezi, omu-i fiinţă pentru toată viaţa, cîtă i-a dat-o Dumnezeu, nu-i un obiect pe care-l foloseşti o singură dată, şi gata, l-ai pierdut, sau l-ai aruncat (...) eu am înţeles că noi eram de folosit o singură dată şi gata, eram condamnaţi să fim folosiţi o singură dată, chiar dacă o clipă sau mai mulţi ani, dar o singură dată... Nu aduci omul în halul de sălbăticie şi de animal, decît atunci cînd nu mai contează pe viitor, nu mai contează pentru anii care vin, pentru oamenii care vin... Îl laşi să devină animal, numai atunci cînd l-ai condamnat, cînd ştii că nu mai contează, că, oricum, îl arunci obiectul acela, chibritul cu care ţi-ai aprins ţigara... De fapt, aşa ne-au şi folosit, o singură dată, atunci cînd ne-au ridicat şi ne-au pornit şi au semănat o groază mare în toată omenirea din mijlocul căreia ne-au luat... atunci şi *numai pentru asta* (n.n.) ne-au folosit...".

Puţini analişti titraţi ai fenomenelor totalitare ar avea dreptul să ridice ochii spre Bunicul din povestirea d-nei Elena Siupiur! Bătrânul demn şi dârz, amintind prin deşteptăciunea lui adâncă de Ilie Moromete şi justificându-l oarecum prin *patimile* sale şi ale celorlalţi pe Hagiul care hulise (Golgota ar fi fost un fleac pe lîngă ce îndură ei) este chinuit de un sentiment la prima vedere de neînţeles: *al ruşinii*. Al ruşinii de a fi fost silit să coboare sub limita condiţiei sale de om: "Aşa-i omul, cînd e în cea mai mare mizerie uită că trebuie să iasă din ea, că ăsta-i ţelul lui, adică trebuie să fie ţelul lui, uită asta şi începe altă luptă. Să-şi găsească un locşor mai bun în mizeria pe care, aşa deodată, fără să bagi de seamă, începi s-o crezi soarta ta, s-o cor[...]ri locul tău, uiţi că se poate să f[...]ltfel... Omul se obişnuieşte repe[...]izeria de toate felurile şi cu nenoro[...] şi se zbate în ea nu ca să iasă, ci [...] să-i fie mai bine în ea". "Nu poţi să t[...]ci curat prin vremuri", sună motto-ul volumului, semnat Bunicul. Prin [...]emurile cumplite, se înţelege, acele[...] în care "am fost ticăloşi cu toţii, şi ce[...] ne-au dus şi noi de-am fost purta[...] fiinţe nesimţitoare". Nu numai făpt[...]ul (de rele) ci şi martorul lor se p[...] simţi vinovat: "Cînd ştii, te simţi vin[...]t, cînd cunoşti, te simţi vinovat.. D[...]ce? Că doar nu tu ai făptuit asta, da[...] te simţi vinovat..." Pe de altă parte suferinţa se *universalizează*, paznicii vagoanelor cu prizonieri suferind uneori în rînd cu aceştia. Scena din vagon, după izbucnirea războiului, ce surprinde încă pe drum convoiul, scenă în care învăţătorul şi soldatul îşi cer socoteală unul altuia este delirantă: "L-a apucat pe acela (pe soldat n.n.) de guler, de am crezut că-l doboară, şi răcnea într-una «copiii mei, asta să-mi spui!». Acela l-a prins de mîini şi l-a aruncat spre fundul vagonului peste ceilalţi şi o dată a răcnit şi el la învăţător: «dar copiii mei, unde-s? poţi să-mi spui tu? unde-s copiii mei, în ce tren şi-n ce loc?» şi era mare amar în glasul lui";"da, da, au suferit oamenii, au suferit...", spune la p.80 un personaj, parcă punînd concluzia cărţii.

Evocând un sobru dramatism, într-o compoziţie literară atent elaborată, cu retrospective şi intercalări de mărturii, masivele deportări efectuate de sovietici în Basarabia anilor 1940-1941, d-na Elena Siupiur reuşeşte rarisima performanţă de a denunţa cataclismul comunist fără a se lăsa coruptă de noul limbaj de lemn şi fără a cădea în păcatul xenofobiei. Cele cîteva note melodramatice din final puteau fi evitate. (Autorul acestei recenzii, n. în 1937, declară că în aprecierile asupra cărţii de faţă nu s-a lăsat câtuşi de puţin influenţat de amănuntul că, în 1942-1943, printr-o simplă coincidenţă, a fost fără s-o ştie consăteanul domnişoarei Elena Siupiur, pe atunci în vîrstă de doi-trei ani - v. *După-amiaza de sâmbătă*, p.p. 27-41).

Valeriu CRISTEA

Elena Siupiur, *Siberia dus-întors, 73 de ruble*, Editura *Anima*, 1991

Constantin LECCA (1807-1887) - Autoportret

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Glose amicale

Îmi ofer, târziu (un "beneficiu" al prieteniei) câteva glosse despre literatura lui Ion Băieşu acum când primăvara '92 îl găseşte în grea suferinţă, pe patul unui spital din...New York.

Când Arghezi vorbea de bine pe vreun confrate (se mai întâmpla şi asta) spunea că are "frăgezimi".

Aceste frăgezimi sunt o cheie a sufletului lui Ion Băieşu, semnificând deopotrivă capacitatea sa de sensibilizare cât şi fragilitatea. Omul nu e un "arătos", are un aer de uluială perpetuă şi pare mai degrabă un adolescent, "întors în vrej" decât falnicul bărbat al slovei propus de propria-i scrisă. Iute, neastâmpărat, neaşezat (slavă Domnului!) e ţăranul abia venit în marele oraş, gesticulând bonom şi privindu-te cu desfătată suspiciune. Gestica îi e marcată de o fluiditate ştrengărească, vocea nu-i e rezonantă şi surâzătoare, ajunge rar la râs. Trăieşte sub dictatul conceptului de viaţă ploieştenesc numit de Nichita Stănescu "râsu-plânsul".

E uşor sărit peste 50 de ani, un autor cu o extrem de bogată activitate scriitoricească, aproape un "bătrân", întocmitor de *lucrări* varii cărora în final (care final? chiar de acum) li se zicea cu îndreptăţire *operă*. A înregistrat un notabil succes de critică (s-ar zice că e una din fericitele obsesii ale lui Eugen Simion), dar popularitatea în rândurile cititorilor e de-a dreptul senzaţională. În biblioteci, cărţile sale sunt cele mai hărtănite şi librarii le ţin la mare preţ, zăvorându-le sub tejghea şi oferindu-le, condiţionat, numai împreună cu opuscule greu vandabile. Cu un Băieşu obţii lesne un arbore cotit, când îţi repari automobilul, ori ai acces la cine ştie ce delicatese. Cărţile lui Băieşu fac în acest sens o loială concurenţă fatidicelor calupuri cu ţigarete Kent şi...şi uite cum îmi pierd stilul sobru-respectabil şi încerc fără noimă să-l parodiez.

Deci să redevin "serios", să uit că-i (mai) sunt prieten şi să-l cercetez cu profesională deferenţă dar mai ales cu acea notă de obiectivitate ce-şi refuză rostirea tandră.

N-aşi vorbi despre dramaturgul Băieşu, recunoscându-i în totalitate producţia. Îl las altora în seamă pe scenaristul de film şi televiziune. Poetul care a fost a expiat din fericire prin voluntară decizie. Las deoparte şi jurnalistica. N-ar fi mare lucru: câteva mii de articuli, acolo. Sunt captivat mai cu seamă de proza sa scurtă ce probează indubitabil perfecta însuşire a lecţiei Cehov: eficacitate, frazare succintă, umor şi, peste toate, un farmec mai degrabă trist, plutire în fantastic şi bunătate.

Nu, Băieşu nu-şi urăşte personagiile. Cum nici nu le iubeşte din cale afară. Bune sau "rele", ele îl reprezintă. Naratorul e implicat în construcţia epică, cele mai multe texte sunt, în fapt, relatarea nemaipomenitelor isprăvi cu care se confruntă un paşnic scriitor de umor, tolerant cu scăderile oamenilor (Mazilu opera exclusiv cu viciile capitale) nezgomotos şi nejustiţiar. Prin biroul eroului trec mărunţi escroci, chilipirgii, hahalere ale lumii cârciumilor, damicele tarifând Erosul, soacre abuzive, şoareci ai arhivelor. Pe un spaţiu incredibil de mic se declanşează, brusc, un conflict, o întreagă nuvelă e comprimată (cu cap şi coadă) în patul procustian al schiţei, dialogul e abrupt, utilitar (niciodată doar de coloratură) şi, dincolo de morala fabulei, hazul ce se produce e enorm. Într-o asemenea compunere (devenită printr-un capriciu doar o scurtissimă "piesă" dialogată în volumul pe care îl am în faţă "Întîmplări trăite de alţii") scriitorul primeşte vizita unui nepoftit ce-i reproşează că ar fi fost denigrat în chip scandalos. Într-o pagină în revistă nepoftitul s-a recunoscut în ipostaza unui fotbalist care "intră, într-o luni dimineaţă, în restaurantul «Ghiocelul» şi se repezi cu frenezie asupra unui litru de vin alb şi sec".- I se cere autorului să "modifice porcăria" pentru motive absolut convingătoare: "la zi, ai stat vreodată în cantonament de marţi până duminică, urlând de plictiseală, de dorul familiei şi al logodnicei, care se distrează în răstimp cu un doişpe bei la restaurantul Băneasa? Te-a lovit vreodată cineva la ţurloi, să urli de durere ca din gură de reptilă şi să-ţi blestemi tatăl care te-a zămislit şi mama care te-a născut prin cezariană într-un spital comunal? Ai stat vreodată cu piciorul în ghips şase luni de zile, cu ochii în tavan, pierzând zece deplasări externe, egale cu cinspe ghiuluri şi două video? Ai făcut operaţie de menisc? Ai ieşit vreodată pe gazon la sfârşit de noiembrie sau început de decembrie, la minus cinci grade, în maieu şi chiloţi?" "Convins" de pledoaria căreia i s-a adăugat şi o ameninţare cu bătaia, scriitorul îşi repară gestul aducând oarecari modificări paginilor atât de pripit concepute: "Uite, am să scriu aşa: Fotbalistul Deşu intră, într-o luni dimineaţa, în Biblioteca Academiei R.S.R. şi se năpusti cu frenezie asupra operelor complete ale lui Immanuel Kant".

În "Vizita întoarsă", exasperat de vizitele prea dese ale vecinilor ce veneau însoţiţi de o adevărată menajerie ("un câine mops, o pisică în dungi, un hamster şi un canar") eroul schiţei aduce şi el o "rezolvare" a situaţiei limită apărând în faţa musafirilor abuzivi cu un... şarpe boa înfăşurat în jurul mijlocului.

Puţin obişnuit e şi mobilul schiţei "Serviciu contra serviciu". Unui "mustăcios", la o nuntă, cineva îi cere să-i facă un serviciu: să-i dea propria nevastă de soţie ("Deşi eram vechi prieteni şi colaboratori pe plan profesional, el s-a îndrăgostit de nevastă-mea brusc") dar e refuzat chiar şi de soţie. De ce? "I-a explicat (pretendentului) clar că e încurcată de circa cinci ani cu şeful ei şi că acesta ar fi capabil de un infarct sau chiar de o răzbunare atroce aflând că l-a trădat."

Contopistul Dudulău a pierdut o servietă cu documente de serviciu şi vede în asta ticăloşia premeditată a colegului Podărcă. Acesta l-a invitat să "servească" o ciorbă de burtă şi o bere după care a imaginat un "plan mârşav de corupere" cerând, în continuare, zece mici proaspeţi şi mustoşi de se topeau în gură şi două baterii de Jidvei, brumate, la care adaugă o pastramă sfârâind cu tulburelul de rigoare. Aici filmul se rupe şi Dudulău nu ştie cum a rămas fără servietă. Chemat în faţa şefului pune totul în seama "ticălosului şi mârşavului" de Podărcă. Se dovedeşte că, spre a-l proteja, "ticălosul" oprise servieta tocmai pentru ca Dudulău să n-o piardă. Mişcat, Dudulău se reîndulceşte brusc: "Înseamnă că are, totuşi, un fond sufletesc bun... Nu-i aşa?"

De unde mă întorc şi repet afirmaţia că eroii lui Băieşu nu sunt "nebuni făţarnici", nu sunt nicicând canalii şi că o obsesie a autorului e tocmai revelarea acelui fond sufletesc bun.

Abil, minuţios cu mişcarea detaliilor ca un ceasornicar, Băieşu narează mucalit, plin de culoare şi, când ocoleşte tentaţiile succesului facil, ni se propune ca un scriitor de excepţie al momentului literar actual îndreptăţind dragostea pe care cititorii i-o poartă.

Mai apropiat în cele mai solide din paginile sale "umoristice" de Cehov decât, paradoxal, de Caragiale, prolificul nostru Ion Băieşu deconcertează prin modul în care, adesea, se risipeşte, atrage şi intrigă din belşug, hotărât lucru, alcătuitorii de bilanţuri literare îl situează de pe acum pe o înaltă treaptă valorică.

Opera sa impune respect. Ea se zideşte, durabil, sub ochii noştri şi e o bucurie să pot scrie aceste rânduri făloase despre un om nărăvit şi el întru lauda altora, autor de (acestea nescrise) mirabile şi fermecătoare "Cărţi cu prieteni".

Constantin D. STAHI (1844-1920) - Autoportret

Ştefan Baciu

colaborator la unele reviste umoristice din trecut

Debutând ca elev în revista bucureşteană "Răboj" şi luând, în 1935, premiul de poezie al Fundaţiilor pentru volumul "Poemele poetului tînăr", Ştefan Baciu, pleacă la Bucureşti după terminarea liceului pentru a urma Dreptul. Printre alte activităţi publicistice, în Capitală, îşi începe şi colaborarea la unele din revistele umoristice de prestigiu ale timpului.

În 1943, cu prilejul împlinirii a doi ani de la apariţia primului număr al revistei de umor "Păcală", Ştefan Baciu, în calitatea sa de vechi colaborator al publicaţiei, scrie următoarele, în articolul "Mărturisirile unui umorist trist": "Am debutat la *Păcală*. Am scris, apoi, în glumă, la *Gluma* şi - în serios - la *Veselia*. În semnalarea umoristică a poetului, exactă în ceea ce priveşte citarea revistelor de umor la care a colaborat, păcătuieşte, din păcate, din punct de vedere cronologic!... În realitate, Ştefan Baciu *a debutat*, ca scriitor umoristic, *la "Veselia"* (în 1936), apoi, în 1940, cînd a apărut "Gluma", a publicat materiale de factură umoristică şi în această publicaţie, iar, nu peste mult timp, s-a înregimentat în rândurile colaboratorilor revistei "Păcală" (în 1941).

În toamna anului 1944, va publica scrieri umoristice în "Humorul", revistă la care a fost, câtva timp, prim redactor.

Ştefan Baciu şi-a început colaborarea la "Veselia", o dată cu apariţia primului număr din 1936 (la 1 ianuarie 1936), publicând versurile "Ce ne aduce Anul Nou" (semnate cu pseudonimul C. Timidu). C. Cosco-pseudonimul lui C. Constantinescu (autor al unui celebru serial umoristic "Niţă Pitpalac şi familia") - care conducea "Veselia", l-a luat sub oblăduirea sa pe tânărul şi totuşi - cunoscutul autor al "Poemelor poetului tânăr", investindu-l cu "funcţia" de redactor al paginii a doua a revistei, pagină destinată, îndeosebi, unor notaţii umoristice despre evenimentele social-culturale şi politice ale momentului. Totodată, a primit şi însărcinarea de a selecta materialele trimise redacţiei de diverşi colaboratori externi. De unde şi pseudonimul "Omul cu foarfeca", utilizat, deseori, de poet la "Veselia". Colaborarea lui la revistă a constat, în primul rînd, din numeroase texte umoristice publicate în pagina a doua (despre unii scriitori contemporani: Ionel Teodoreanu, Neagu Rădulescu, Traian Lalescu ş.a. sau actorii de prestigiu ai timpului: I.Iancovescu, Lucia Sturdza Bulandra, precum şi notaţii umoristice despre modalităţile cum scriau unii tineri etc.). A dat, totuşi, la iveală şi un număr mare de versuri de diferite "calibre", foarte multe sclipitoare prin ingeniozitate umoristică sau tehnica versificaţiei, ca, de pildă: "Prolog", "Ce e amorul?" (parodie după cunoscuta poezie eminesciană), "Pe o ploscă" versuri bahice!) etc. Această colaborare a lui Ştefan Baciu a durat câţiva ani (până în 1944), cu multe fluxuri şi refluxuri în ceea ce priveşte prezenţa poetului în paginile revistei. (Fazele de vârf au fost în anii 1941 şi 1942.)

La 10 mai 1940, caricaturistul şi scriitorul Ion Anestin, împreună cu umoristul talentat şi mustind de imaginaţie Al. Devechi (care semna cu pseudonimul *Aldev*), vor scoate primul număr din "Gluma" care izbuteşte să adune în paginile sale colaborările unor maeştri ai genului. Ştefan Baciu, atras de Ion Anestian îşi face debutul (în septembrie 1940) şi în paginile revistei "Gluma" cu versuri umoristice atractive: "Boemă", "Provincială", "Sărbători în rezumat" ş.a. Sub titlul generic "Hazuri şi necazuri actoriceşti", în aprilie 1944 începe să publice, tot aici, şi o suită de convorbiri cu personalităţi de frunte ale scenei româneşti: Costache Antoniu, Ion Iancovescu, Nineta Gusti, Radu Beligan ş.a.

La 4 februarie 1941, epigramistul Virgil Slăvescu, ca director, editează revista "Păcală". Prieten cu Ştefan Baciu, Virgil Slăvescu îi solicită acestuia colaborarea la publicaţia nou apărută. Poetul acceptă oferta făcută, îmboldit şi de caricaturisul revistei, George Voinescu, care îl cunoştea de multă vreme. În martie 1941, Ştefan Baciu îşi începe colaborarea la revista "Păcală". În trei numere apărute în luna martie 1941 (nr.5, 7 şi 8), va publica şapte poezii umoristice de tonalitate specială, toate adânc ancorate în apele suprarealismului şi ale umorului negru. În deschidere, poetul dă la iveală, sub titlul frapant: "Tumbe", un miniatural manifest poetic în care scria: "Lăsând la o parte şablonul logicei şi corsetul cuminţeniei, suntem dintre aceia care practicăm şi acest joc: absurdul cu tâlc! Zâmbet şi rictus, tumbele noastre sunt dans pe o lamă de cuţit, încât uneori ne vine să strigăm: slavă nebuniei!" Iar, în continuare, indică scriitorii pe care îi urmează pe acest drum: Alfred Jarry (1873-1906), Christian Morgenstern (1871-1914) şi Urmuz (1883-1923). Spre exemplificare a noii orientări umoristice a lui Ştefan Baciu, cităm, în continuare, un fragment din versurile intitulate "Logică", publicate în "Păcală", nr.5, din 8 martie 1941:

Am muşcat din chifla lunii / Şi mi-am rupt un incisiv! / Nu mă doare!... Din petunii / Construiesc un adjectiv!

În numărul aniversar din ianuarie 1943, când revista "Păcale" sărbătorea doi ani de apariţie, Ştefan Baciu publică articolul memorialistic "Mărturisirile unui umorist trist", în care, printre altele, declară: "Ca prin ceaţă, îmi aduc aminte de primele numere ale lui "Păcală", în care au văzut lumina tiparului celebrele mele "accidente geometrice", care au creat o modă şi au lăsat în urma lor o dâră care nu se va uita". Articolul poetului se termină cu notarea unui nou "Accident geometric".

"Ieri, un romb şi un triunghi / Au ieşit din vizuină / Şi acuma simt un junghi... / Morală: / N-am luat o aspirină!

În final, într-un *post-scriptum*, Ştefan Baciu promite că, pe viitor, va avea o colaborare mai activă la "Păcală", promisiunea sa a rămas, însă, pînă la urmă, o simplă promisiune neonorată. De altfel, în octombrie 1944, Ştefan Baciu dă la iveală "Humorul", *revistă săptămânală ilustrată*, pe care a condus-o câtva timp, în calitate de redactor principal!

"Humorul" tipăreşte primul său număr la 5 octombrie 1944, vieţuind până în 1948, dar schimbându-şi mereu redactorii şi colaboratorii. O dată cu numărul al doilea (din 12 octombrie 1944), se indică, sus, pe frontispiciu: *"Redactor - Ştefan Baciu"*. Publicaţia - un fel de "Gluma" reînviată - s-a impus, în scurt timp, că o valoroasă revistă umoristică. În condiţiile timpului, obiectivele programatice ale revistei au fost concentrate într-o succintă notă, plasată în fruntea primului număr: "Revista noastră nu e scrisă de oameni veseli prin firea lor şi nesimţitori la necazurile altora... Dar o vorbă veche spune că românul face haz de necaz. Facem la fel şi noi, cu speranţa că vom izbuti să aducem o rază de bună dispoziţie în sufletul cititorilor noştri".

Poetul Ştefan Baciu a fost redactorul principal al revistei până la 24 decembrie 1945, deoarece, plecând în Elveţia, a lăsat altora responsabilitatea redactării publicaţiei. În paginile "Humorului", Ştefan Baciu a publicat proze şi versuri cu groasă tentă umoristică de calitate! De asemenea, traduceri versificate "dintr-un mare umorist sentimental: Erich Kästner". Versurile umoristice proprii sunt puţine, însă remarcabile: "Post festum", "Inscripţie bahică", "Pastel de cartier" ş.a. Iată, de pildă, prima strofă din "Inscripţie bahică" (nr.14, 14 ian.1945), unde rima-surpriză se înscrie în registru umoristic: *Ah, sărmană ploscă, / Toate cum se duc, / De tristeţe-s ros că / Iar sînt singur cuc!*

Interesante sunt şi notaţiile sale aforistice din grupajul intitulat "Dintr-un jurnal de lord" (publicat în "Humorul" nr.6, nr.10 şi nr.12, din noiembrie-decembrie 1944), din care cităm, aici, câteva: "Pseudonimul prostiei feminine: candoarea"; "Ca orice abis, prostia... îmi dă ameţeală", "Intenţiile nu au istorie".

La sfârşitul anului 1945, poetul şi-a încetat colaborarea la revistele umoristice ale timpului, o dată cu expatrierea sa silită, fără să renunţe, totuşi, la pulberea sclipitoare a umorului pe care a continuat s-o pulverizeze, în genere, în toate scrierile sale din exil!"

Scrierile umoristice ale lui Ştefan Baciu (apărute în trecut, în publicaţiile vremii) sunt, adesea, greu de depistat, datorită faptului că, de cele mai multe ori, poetul le-a semnat cu variate pseudonime.

Solicitându-i, într-o corespondenţă, să-mi dezvăluie unele din aceste pseudonime, Ştefan Baciu mi-a indicat că acestea ar fi: *Grigore Cumpănaşu, Omul cu lentila, Omul cu foarfeca,*

I.CREMER

(continuare în pag. 10)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Petre SĂLCUDEANU

Măi, fericiţilor!

(fragment de roman)

- Măi, ce soare frumos! spune el, uitându-se spre cer.

Numai că pe cer nu e nici un soare. Abia dacă se disting coroanele dezgolite ale pomilor din pricina unei ceţe tulburi, mişcătoare, cu goluri cenuşii, printre care poţi zări zborul precipitat al unor păsări negre, croncănitoare, ori porţiuni compacte de plumb unsuros şi greoi, îngheţat peste oameni şi case.

Pavel îşi lasă sacoşa din mînă. Asfaltul dur dezghioacă plasticul subţire, revărsând lucrurile adunate în el, dar bărbatul speriat ridică sacoşa ca pe o comoară, apoi, după ce constată că nu s-a întâmplat nimic deosebit, o lasă din nou jos, de data asta fără grijă.

Îşi duce o mână streaşină la ochi, ca şi cum ar vrea să descopere ceva în depărtare, părându-i-se că acel ceva trebuie să fie aproape, dar că uitarea sau timpul, la fel de bine amândouă, au putut muta închipuirea căutată, altădată atât de obişnuită şi la vedere.

De pe crengi, picuri murdari, reci, de vreme urâtă, cad în plescăituri rare. Pavel îşi ia mâna de sub cozorocul şepcii albastre şi, strângând sub braţul cu care îşi ridică sacoşa cele câteva cărţi legate cu sfoară ca să nu se împrăştie, se sprijină în toiagul meşterit de ocazie şi păşeşte aproape dibuind drumul. Bastonul e un rest de fier-beton, încârligat la un capăt, învelit de sus până jos cu sârmă, protejată la rându-i cu material izolator de trei culori. Între roşu şi galben, domină albastrul. El, albastrul, dă tonul acelui strat învelitor din cauza căruia bastonul pare mai gros şi, la prima vedere, ciudat şi atrăgător.

Piciorul drept are o uşoară cădere la călcătură şi, dacă priveşti cu atenţie, nici mîna care poartă sacoşa nu are rezistenţa celeilalte. Vârful bastonului scoate un zgomot sigur de el. Se înfige puternic în caldarâm, sugerând forţa palmei mari, muncite, cu degetele lungi, de o albeaţă înşelătoare. E proaspăt ras Pavel. Sub perciunul din dreapta se vede o mică tăietură, în diagonală, urma unei lame, sau prost ascuţită, sau prinsă neîndemânatic între capacele maşinii de bărbierit.

- A, uite-o, fir-ar să fie! exclamă el, cu o bucurie dominată de apostrofare, ca şi cum banca ar fi fost de vină că el n-o zărise până atunci.

Dacă locul căutat e acolo unde l-a ştiut de totdeauna, n-are rost să se grăbească! îşi zice, pesemne, Pavel, altfel nu s-ar opri din nou să vadă de la ce fereastră a blocului, ce stă gata să cadă peste el, se aude muzica săltăreaţă, cu ritmuri necunoscute. Da, la etajul doi o fereastră e deschisă şi la lumina puternică ce bate de undeva din stânga geamului, o umbră se mişcă singură în ritm de dans. Da, numai de dans poate fi, gândeşte Pavel şi, în sinea lui, ar vrea să certe cheflliul pentru punga lui spartă. Toată lumea face economie de lumină, numai el... Dacă omul are bani: în fond treaba lui ce face cu ei, conchide sub fruntea îngustată de cozoroc şi, după ce mai cercetează o dată fereastra prin care lumina trece ca un cuţit, sângerând-o, îşi vede de mers. Mersul îi e mai puţin precipitat acum.

Se opreşte din nou. Vechea lui meteahnă. Totdeauna nasturele de la prohab, ultimul, iese din lăcaş. Se află în lume, ce dracu!

E mărunt de statură, Pavel. Mărunt şi îngust la umeri. Făcut parcă din plastilină, un mulaj omenesc de care cineva dinadins a vrut să-şi bată joc. Numai şoldurile îi sunt late, ele îl ţin în picioare, să-i dea dumnezeu odihnă cerească mamei sale, pentru că l-a pus la treabă de mic, gândeşte iar Pavel, trecând de la una la alta.

- Mă, fericitule, nu vrei să bei un pahar cu mine? se aude strigat Pavel, el sau poate altul, nu-şi prea dă bine seama, de la etajul unde muzica a devenit, dintr-o dată, plângăreaţă.

Se uită spre fereastră. Cum să răspundă el necuviincios unei propuneri atât de lumeşti? El n-a băut în viaţa lui decât o tărie, în rest numai vin şi numai din grădina lui. Omul ce se apleacă, omorând lumina ce se învârte besmetică, a băut, e clar, tărie, la vin sufletul e vesel, îi arde de glumă, ori petrecăreţul răstignit în fereastră, de parcă ar aştepta, ca Isus, să-i bată cineva cuiele în palme "a tras-o pe stînga". Asta e expresia lui Pavel, adresată celor care te cheamă, aşa, fără să te cunoască, la un pahar. Deşi să bei un pahar nu e rău. Sau poate omul să fie la necaz. Ei, la necaz, fiecare cu treaba lui. Parcă el n-a avut necazuri? Acum nu le mai are. De ce să le mai aibă? De cînd a descoperit în el forţa aia mare, nebănuită, ce-l mai interesează ce fac alţii?

Se opreşte să-şi tragă sufletul. La doi paşi e banca. Se distinge bine. E la fel de verde. Poate chiar mai verde decît atunci cînd venea în oraşul din apropiere după pâine. Doamne, cum se schimbă lucrurile! îşi zice el, uitându-se cu oarecare suspiciune la vernilul proaspăt: ceaţa transforma verdele în vernil.

Pantalonii lui Pavel sînt călcaţi cu grijă. Şi haina e normal croită şi aranjată.

- Uite, mă, cretinul, eu îl invit la un pahar şi el se preface că plouă, ameţitul dracului! Mă, ameţitule! se aude Pavel strigat de la bloc.

Nu se supără, dimpotrivă, surâde şi-i pare rău că nu poate primi oferta de la bloc: doamne, dacă nu s-ar grăbi, cum s-ar duce la o sorbitură! Nu, nu de tărie, de vin, şi mai ales dacă ar fi vinul rânduit de el.

Face un semn nedefinit din cap, apoi priveşte la indicatorul prins pe stâlpul de iluminat public. Tăbliţa staţiei de autobuz e acolo, la locul ei, galbenă, îndoită la colţuri, de gluma rea a unui copil, iar crucea trasă peste culoarea decolorată, cu creta, nu poate fi decât tot un semn de bătaie de joc. Se aşează cu greu, Pavel, nu înainte de a şterge de umezeală, cu mâneca de la haină, râia de ceaţă, cu buburuzele şi neplăcute la vedere. Acum verdele e mai verde ca înainte. Banca are un picior scurtat şi se lasă pe-o parte. Măi, fir-ar să fie, cine i-o fi amputat piciorul, doar mai ieri era ca lumea. Pe urmă, piciorul e din metal, nu-l poţi tăia cu una, cu două, bolboroseşte el şi din nou se ridică, cu greu, să vadă din ce parte îşi pierde banca echilibrul. Din stânga, exact piciorul pe care s-a aşezat el are vârful de fontă rupt.

Pavel nu stă prea mult pe gânduri. Scoate din teancul de cărţi două, mai puţin groase şi cu coperţile tari şi, după ce le înveleşte în ziarul vechi, cu care sînt acoperite lucrurile în sacoşă, le aşează sub scurtătura piciorului. Da, acum e cu totul altceva. Se hăţână de câteva ori ca să încerce stabilitatea băncii. Mulţumit de treaba făcută ca lumea, respiră adânc. Bastonul se odihneşte aşezat alături, în timp ce Pavel, scoţând cu oarecare greutate din buzunarul drept al hainei un colţuc de pâine, mestecă încet, fără grabă, ca o rumegătoare aflată la hodină.

Pe stradă nu trece nici o maşină, cu toate că ar trebui să treacă, doar e trecut binişor de... Să tot fie, să tot fie, murmură el şi priveşte din nou la soarele aflat la locul lui, dar, cine ştie din ce motive, refuzând să se arate. Muzica săltăreaţă şi-a încetinit duduiala. Măi să fie, se miră din nou Pavel, parcă ultima dată, ieri sau alaltăieri, blocurile alea nici nu erau acolo. Cum să nu fie, doar nu s-or fi ridicat peste noapte, îşi argumentează descoperirea şi cercetează ghetele cu şireturile la piciorul stâng strânse ceva mai în grabă. Bocancii sunt bine văcsuiţi, curaţi, iar manşetele de la pantalonii groşi nu au între ele şi stofă nici urmă de praf. Mai cercetează o dată tăbliţa cu numărul autobuzului ce trebuie să oprească acolo, în staţie, şi bucuros că a ajuns la timp, se apucă să citească petecul de ziar cu care abia a şters barele băncii. Literele se disting cu claritate şi Pavel, cu toţi anii lui, citeşte fără ochelari. Ţine, ce-i drept, hârtia la o oarecare distanţă, dar asta nu contează. Din spate se aude un gâfâit astmatic şi Pavel la început nu dă atenţie trecătorului care se apropie de bancă.

Jean Al. STERIADI (1880-1956) - Steriadi la telefon

- Aici e staţia lui... se aude Pavel întrebat, şi el răspunde, fără să se întoarcă, arătând în acelaşi timp cu mâna spre tăbliţa pe alocuri ruginită, iar deasupra murdărită din belşug de vrăbii.

Femeia e şi ea cam de anii lui Pavel, poate ceva mai în vârstă. Pavel, instinctiv, se dă mai la o parte, apoi, galant, şterge cu hârtia partea de bancă umedă, invitând femeia în acest fel să se aşeze. Numai după acest gest de curtoazie se întoarce din umeri şi priveşte alcătuirea omenească oprită nu chiar în spatele său, cum crezuse, ci cu mult mai departe, lângă cişmeaua al cărei susur continuu l-a auzit şi el, dar din pricina grabei de a nu pierde autobuzul nu l-a luat în seamă. Femeia e îmbrăcată gros, cu palton, dar nu numai paltonul o face atît de masivă. Are picioarele groase, atât cât se văd de sub îmbrăcăminte, iar capul îi e înfăşurat într-o broboadă colorată, legată cu două noduri sub bărbie.

Pavel nu ştie la ce să se uite mai întâi, la forma oarecum pătrată a femeii sau la pomişorul pe care-l ţine într-o mână, cu o grijă neobişnuită, altfel l-ar fi pus pe el jos, nu sacoşa din plastic, care spre deosebire de a lui e grosolană şi e spartă în câteva locuri.

Femeia se apropie cu mers de raţă, înaintând parcă din şolduri. Pavel e uşor nemulţumit că i se tulbură liniştea. Ar fi preferat, pînă la sosirea autobuzului, să rămână singur. Mai are de citit un mesaj dintr-o broşură ferfeniţită, aflată în buzunarul de la piept. Ţinea la ea ca la o carte de rugăciuni: *Mersul cometelor*. Era tocmai pe punctul s-o scoată când femeia se aşează greoaie lângă el, poate chiar prea aproape de el, făcând banca să scârţâie.

- L-am luat de la una de colea, zicea că i-au adus prea mulţi. Auzi, prea mulţi, cum pot să fie pomii prea mulţi? A vrut să mi-l dea fără bani, da eu i-am plătit şi i-am sărutat mîna, la noi aşa se făcea când cineva îţi dădea un pom.

- Şi la noi la fel, un pom e un pom, e ca o vieţuitoare care îţi dă bineţe şi îţi uşurează tăcerile şi gândurile! comentează calm şi rar Pavel, şi femeia, nedumerită de vorbele alese ale omului, se apleacă înainte cu greu, apoi, fără jenă, se uită la chipul bărbatului.

- Uite, are şi etichetă... Scrie că e străin, da' e de la noi... Zice că e prunus insi... insitiţia, da' e de al nost', bistriţean... Că femeia aia de mi l-a adus spune că face prune bune pentru găluşte.

Pavel vâră restul din ziarul umed în buzunar, după ce a căutat în zadar o cutie de aruncat gunoaie. Cercetează apoi, dând de câteva ori din cap, ca un bun cunoscător, pomişorul, de al cărui trunchi subţire, ca un deget mai răsărit, e legată cu o sforicică de cânepă eticheta.

- Pare a fi bistriţean, după formă şi muguraşi.

Pavel s-a uitat nu numai la prun. Printre ramurile lui subţiri a privit şi chipul femeii. Parcă, parcă! îşi spuse el şi din nou se apleacă, de data asta sprijinindu-se în baston, spre obrazul buhăit, cu pleopele umflate, în spatele cărora sclipesc însă nişte ochi blânzi şi luminoşi, aproape cunoscuţi, ar zice.

- Te pricepi la pruni, constată femeia şi saltă pomişorul ca pe o sorcovă, apoi îi aşează rădăcina în poală trecându-şi mâna bucălată, ca de copil, peste coaja dulce-roşietică a trunchişorului. Parcă-i un copil, uite, astea-s mânuţele, rădăcinile mai mari, picioruşele, iar aici, sus, are alte două mânuţe. Să vezi ce mai prun o să scot din el. I-am făcut şi groapă, din toamnă, acu o să-l pun, da nu-l pun aşa, cu una cu două... Mai întâi îl muşuroiesc, îi tai rădăcinuţele astea la nivel, apoi aşez bălegar în groapă, îl apăs cu piciorul, torn o găleată de apă, numai pe urmă îl îngrop pe dumnealui, şi cu labele, uite aşa, apăs pământul pe lângă trunchi, ca să nu-l ia vântul.

Pavel priveşte din nou la pom şi la cer. Parcă n-ar fi vremea răsăditului de pomi. De, mai ştie el ce vreme o fi? Parcă pomii ar avea muguraşi mari, arţarul sub care stau pe bancă are într-adevăr, muguri şi, dacă bagă bine de seamă, coaja arţarului e verzuie, semn că pe sub ea seva a început să curgă. Dar de ce i s-o fi părut lui că e toamnă? Poate că nu e toamnă, şi femeia nu şi-a dat seama, nici ea sau nu ştie când se sapă gropile pentru pomi şi când se aşează spre creştere în ţărână?

Pavel se trage mai spre dreapta. Ajunge aproape de marginea băncii. Puţin îi mai lipseşte ca o parte din trup să-i rămână în afară, dar îndepărtarea de femeie îi este necesară. Vrea s-o poată privi mai în larg, mai cu de-amănuntul.

- Hi-hi-hi! aude Pavel râsul grăsanei şi, pentru că ea câştigă poziţie pe bancă, apropiindu-se de el, ca să nu piardă puţinul pe care stă se împinge şi el spre paltonul gros, cu mirosuri amestecate, în care domină cel de naftalină şi de tutun.

- De ce râzi? întreabă Pavel, şocat, tulburat chiar, de gâlgâitura unui râs ce descoperă în gura femeii nu puţini dinţi lipsă.

- Păi râd că atunci când eram copilă şi mama făcea găluşte cu prune, cu prune bistriţene, veneam la gard. După ce trăgeam scândura, ca să nu mă vadă cineva, îţi dădeam şi ţie cîte două.

Nici o urmă de mirare pe chipul lui Pavel. Da, sigur, nu poate fi decât ea, vecina lui, o cunoscuse şi el, doar nu se despărţise de ea aşa de mult. Dacă stă bine şi se gândeşte, ultima lor revedere a fost tot la un autobuz, da, parcă mai ieri, la autobuz s-au întâlnit şi ultima dată.

- Da, şi eu îţi dădeam ţie, tot prin gard! se bucură de amintire, Pavel. Numai că mama le făcea cu scorţişoară şi vanilie, tatei aşa-i plăceau...

Măcinica îşi priveşte prunul din poală, se încruntă, apoi râde iar cu acel de trei ori hi-hi-hi, urmat de hohoteala copilărească.

- Că nu era ca ăsta, era mare şi cu coroana strâmbă, crengile cele mai groase dădeau mai mult spre voi, cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

toate că rădăcina se afla în curtea noastră. L-a altoit tata pe un corcoduş, să facă rădăcină adâncă, da' prunul n-a vrut să ţină seama al cui e, el se răsucea spre ograda voastră... Numai că prunele pe-atunci, acum când îmi aduc aminte, mi se păreau acre, Pavele.

Pavel îşi ridică bastonul şi îl poartă cu vârful pe asfaltul din faţă. Încropeşte prin cîteva linii, desenate cu vârful ascuţit al fierului două pătrate, apoi, copilăreşte, face în fiecare din ele cîte o casă.

- Hi-hi-hi! Uite aici era prunul şi aici dădeau crăcile mari spre voi. Că în curtea voastră bătea soarele mai mult, casa era spre stânga, nu ca a noastră, în faţă, că n-ai desenat-o bine pe a noastră. Din ogradă până la drum nu aveam decât patru paşi, pe când la voi... Se tot lăfăia soarele în prunul nost. De aia a trecut dincolo.

Pavel îşi ridică cozorocul. Cuprins de cine ştie ce amintiri îşi scoate şapca şi îşi netezeşte părul rar, alb, lăsat peste fruntea lată, cu multe încreţituri, cu pielea strânsă ca burduful unei armonici, până în clipa când mintea s-a lăsat despovărată de gândul aducerii aminte.

- Îl am în faţă pe taică-tău, Măcinico...

- Gând la gând, şi mie tot la el mi-a fost capul. S-a spânzurat de craca prunului, da' ca să nu-l rupă s-a dus în curtea voastră, a legat laţul de craca cea mai arătoasă. Aia pe care ne-am făcut noi leagăn. Mai ţii minte?

Pavel priveşte undeva în gol. Nu-şi aminteşte. Nu ţine minte să se fi legănat vreodată, lui totdeauna îi era greaţă în leagăne, şi în tren îi e greaţă. Numai în autobuz nu, dacă stă mai în faţă, spre şofer.

- În ziua aia l-a vopsit cu var, mie mi-a cerut bidineaua, continuă întâmplarea de demult, Pavel. I-am dat-o. I-am dat şi var, aveam în curte, tata atunci zidise bucătăria de vară. Aveam şi mortar gata făcut cu ciment, dar el a vrut numai bidineaua şi var.

- Şi pe urmă s-a spânzurat. Prunii de-acum nu cresc mari, nici nu te poţi spânzura de ei. Mărunţi, dar fac prune de două ori mai multe. Am văzut într-o curte vreo zece. Culegeai prunele cu mâna. Nici tu scară, nici tu scuturat... Dacă voiai, Pavele, te întindeai şi le culegeai cu gura.

- Şi-al tău tot din ăsta e, mic, bistriţean şi roditor.

- Nu-i străin, cum scrie aici?

- Nu, nu, ei aşa le zic la toţi. În limbă străină, dar îs făcuţi la noi... Se vede după coajă... Lucioasă... Prun de şes.

- Cel dintre grădini era de deal, remarcă Cinica şi râde iar, de data asta mai potolit.

Îşi scoate mâna dintr-un buzunar al paltonului cu teamă şi, speriată, o vâră grăbită în celălalt. Radiază. A găsit ce căuta.

- Tu nu vrei... întreabă ea arătându-i lui Pavel pachetul de ţigări, aproape mototolit, în care se văd capetele a două ţigări "Mărăşeşti".

Pavel îşi aşează şapca la loc, mai spre frunte. Şapca îi alunecă spre spate. Fruntea omului s-a descreţit de mirare.

- M-am învăţat pe unde am fost, continuă ea şi cu un chibrit aprinde ţigara.

Începe să pufăie. Tutunul s-a umezit.

- Parcă nu fumai?! o întreabă cu blîndeţe Pavel.

- Nici acum nu prea... Mi-a dat cineva, aşa, ca să-mi aduc aminte... Înainte însă fumam zdravăn... Cînd lucram la fabrica de vată. Pe urmă mi-am zis: Cinico, gata! Una-i să capeţi ţigări cadou, ca astea, şi alta-i să dai bani pe ele. Mai bine cumpăr pe banii de ţigări grăunţe pentru o găină... Că şi o găină vreau să-mi iau. Mai aude omul un cotcodac... Aşa, de la fum, ce folos am? Îţi ameţeşte capul şi-ţi vine să plângi.

Măcinica aruncă ţigara, apoi, uitându-se în stânga şi-n dreapta o trage cu gheata sub bancă. Priveşte la Pavel cum suge cu sete din "Mărăşeasca" oferită. Fumul îi iese pe nările largi, ca pe două coşuri, apoi nările se închid pe dinăuntru şi buzele lasă câteva rotocoale care se măresc pe măsură ce se înalţă spre cozorocul şepcii.

- Îmi aduc aminte că nu fumai, Pavele!

- Nu fumam.

- Şi cînd te-ai apucat?

Pavel trage cu nesaţ, mai face un rotocol cu doi sateliţi în jurul lui şi răspunde aşezându-şi un picior peste celălalt.

- Mai pălăvrăgeşti cu câte-un rotocol, uite-aşa... Te calmezi. Auzi? Da, să nu uiţi, să-i ciunteşti bine rădăcinile, ale două groase, cele subţiri să le laşi. Groapa ai făcut-o? Da, parcă ai zis c-ai făcut-o.

Tac amândoi o vreme. Pavel se întreabă dacă nu era cazul să-i fi pus Măcinicăi direct întrebarea. E toamnă acum ori primăvară? Dacă ea zice că a făcut groapa, cu siguranţă că numai toamna a putut-o face. La urma urmelor, pomii se pot răsădi şi toamna, depinde de vrerea omului. Dacă are timp, toamna îi face groapa şi îi pune în pământ primăvara, şi invers.

Cinica ar vrea şi ea să-şi aşeze picioarele unul peste celălalt, cum a făcut bărbatul, dar îşi dă seama că din pricina îmbrăcăminţii, ori din alte pricini n-ar putea. Renunţă. Cercetează picioarele lui Pavel; se văd pulpele subţiri prin pantaloni. Ce pulpe? Oase în toată legea. Cu un picior ca al ei ar face cinci de-ale lui.

Se întristează. Se şterge la gură, la ochi, cu colţul basmalei, apoi jenată se grăbeşte să scoată de sub mâneca bluzei, după căutări îndelungate, o batistă albă, brodată pe margini şi cu o monogramă.

- Că tata zicea că dacă prunul are rădăcina în curtea noastră, înseamnă că şi poamele din curtea voastră ni se cuvin nouă... Taică-tău, nu şi nu... Nici nu ştiu pe-a cui a rămas. Acu stau cuminţi, nu-i desparte decât un răzor până la judecata aia de-o fi să vină. Da nu vine, eu nu cred în ea, Pavele.

Pavel îşi masează genunchiul.

- Nici eu nu cred în aia, dar în judecată... Ce să zic, Măcinico... Creierul omului e făcut din două, aşa cum e lăuntrul unui bostan după ce-l tai. Te poţi uita la seminţe şi dintr-o parte şi din ailaltă. Diferenţa e că la om o parte din seminţe sînt pământene, pe cînd celelalte... La bostan sunt pe-o formă.

Cinica e cu ochii la gura lui Pavel, nu-i vine să creadă ce aude. Să vezi şi să nu crezi, Pavel mai are dintele de viplă se bucură Cinica şi scoate din sacoşă jumătate de chiflă.

- Şi celelalte?

- Celelalte sunt nepământene.

- Adică un creier aşa, şi unul aşa...

- Că taică-tău, Măcinico, trăia numai cu creierul ăsta pământean, nu voia să ţină seamă de frate-so... Fratele ăsta, adică partea dreaptă a lui, nu e legat de pământ, e legat de tot ce vezi că umblă prin cer. Creierul ăsta care nu ţine de ţărână mi-a zis, mă Pavele, nu te agăţa de prun şi nici nu fă moarte de om. M-am uitat la cer, la stele, şi am făcut cum mi-a poruncit el.

Măcinica a încetat să mai mestece. Îşi aşează pâinea în poală lângă rădăcina puiului de prun, cu jenă, îşi trece o gheată deasupra celeilalte, să nu se vadă ciorapul deşirat, găurit chiar la gleznă. Se apleacă apoi înainte şi se uită la Pavel măsurându-l însă, de data asta, de jos în sus, de la bocanci, trecând peste fusele picioarelor, pînă ce ajunge la mâinile lui, cu degetele lungi şi tremurătoare. Nu zăboveşte mult asupra lor, ochii Cinicăi ar vrea să-i vadă şi chipul, mai alungit acum, mai ascuţit, spre creştet şi spre bărbie, de parcă cineva l-ar fi prins cu vremea într-o menghină. Nu, e Pavel, nu-i nici o greşeală, e Pavel, cel pe care-l ştie de mic, numai vorbele nu sunt ale lui.

Jean Al. STERIADI (1880-1956) - Steriadi în mizerie

- Cărţile sînt ale tale? Le-am văzut cînd le-ai pus. Că m-am şi întrebat, oare de ce pune omul ăla proptea la scaun, doar scaunul e făcut ca să stai, cum o fi, de vreme ce... Nu-i bine să citeşti, Pavele.

Pavel se uită din nou la arţarul cu coroana aplecată peste ei. O picătură de ceaţă i-a căzut pe cozoroc şi zgomotul plescăit l-a făcut să-şi înalţe privirile. Ceaţa parcă s-a mai ridicat, nu de tot, destul însă ca să-ţi dai seama că ramurile de deasupra au muguraşi solzoşi, uleioşi la capăt, dacă te uiţi bine. S-ar putea să fie primăvară! Dar atunci unde a fost iarna şi toamna? El n-a văzut zăpadă, nici frunze căzătoare. Poate Cinica să aibă dreptate, a stat prea mult aplecat deasupra cărţilor şi n-a observat cum trece vremea. Cărţile îşi au timpul lor, ceasul lor bate altfel, te scoate în afara vremii, ceasul ăsta al literei tipărite poate să fie cauza, negreşit numai asta, de nu şi-a dat seama cum a fugit...

- De ce nu-i bine să citeşti, Măcinico? se interesează Pavel cu întârziere, şi asta pentru că întârziată i-a ajuns întrebarea în partea de creier care se ocupa atunci cu altceva, cu propriile lui întrebări.

- Afli prea multe şi pe urmă îţi pare rău. Că ţie de copil ţi-a plăcut să citeşti. Stăteai la umbra prunului şi citeai. M-am uitat printre scândurile gardului... Tu, în loc să te uiţi la mine... Am făcut şi-o inimă în coaja prunului, pe partea dinspre voi, s-o vezi. Da' tu n-ai observat-o.

- Am văzut-o, Măcinico, am văzut-o, dar ce vină am avut noi?

Cinica îi întinde lui Pavel din pâinea ei şi el, cu trei degete prelungi, ca de preot - îşi zice Cinica - apucă cîteva firimituri pe care le mestecă pe partea stângă a gurii.

Îşi dă şi ea seama că n-au avut nici o vină. Încearcă să împingă aducerile aminte în mărunţişurile vârstei de atunci, dar ele nu se lasă furate din adâncul lor şi Măcinica se mărgineşte doar să spună:

- Noi n-am avut nici o vină, tata a zis că dacă mă mărit cu tine, îmi rupe grumazul...

- Chiar aşa ţi-a zis?

- Aşa.

- N-am ştiut... Că tu crezi că eu citeam sub prun. Nu citeam, Măcinico, pe-atunci creierul ăsta de-al doilea nu mă prea interesa. Mă aşezam sub prun să te văd. Pot să-ţi spun, am numărat într-o zi florile de pe o cracă. Erau patru sute şi...

- Ai numărat tu florile?

- Le-am numărat, şi-am numărat toamna şi prunele... Au ieşit o sută şaptezeci şi cinci... Pe urmă, nu le-am mai numărat, m-am lăsat şi de citit.

Măcinica a uitat să mai mestece. Aruncă pâinea din poală la câteva vrăbiuţe gureşe, apoi, ca să câştige timp, le împrăştie şi miezurile amestecate cu pămînt. Adică Pavel, pe vremea aia a numărat şi florile şi prunele, îşi zicea ea neconvinsă deoarece îşi aduce aminte că de fiecare dată cînd el număra, ea se ducea şi fura cîte-o prună, două şi le mânca verzi. Ei întotdeauna i-au plăcut verziturile, mai ales cînd era vorba de prune... Acum nu mai are nici o îndoială, omul de lîngă ea, cu bastonul înfăşurat atât de frumos în trei culori e Pavel, da, Pavel, cel de-atunci...

Măcinica se străduie să priceapă ce s-a întâmplat între ei, că doar de întâmplat s-a întâmplat ceva, de vreme ce ea a fost aceea care a zis că taică-său o omoară dacă au cumva de gînd să se ia. De ce-a spus asta? Dă-le încolo de gânduri, nu-s bune de nimic! concluzionează Cinica şi scoate de trei ori acelaşi hi-hi-hi, numai că râsul, şi vorbele, nu mai seamănă cu cele dinainte. S-au oprit undeva în gâtlej, de acolo răsună în capul ei, în loc să iasă pe gură, cum trebuie să iasă vorbele la orice om i-au ieşit prin urechi, doar acolo le-a auzit.

- Tu, cu creierul ăla al tău, de-al doilea, de ce crezi că nu ne-am avut noi bine, Pavele? Că dacă ne aveam bine, eu nu rămâneam nemăritată, tu nu te însurai cu Mioara, eu nu o făceam pe Lenuţa din flori, ţie nu ţi-l făcea Mioara pe după casă pe Gligor. Acu ce să ne mai ascundem după deget, Pavele, după deget nu te poţi ascunde! De la noi din curte tot se auzea, şi eu auzeam. De două ori ai iertat-o pe Mioara şi ea plângea şi zicea că om bun ca tine n-are să mai găsească. Îşi cerea iertare şi a doua zi, cînd mergeai la lucru, eu o vedeam cu Panaite în fânar şi mă bucuram că te înşeală... Din bucuria asta îmi alinam supărarea că te-am pierdut.

Pavel tăcu mîlc. Timpul se răcise în el şi o dată cu trecerea lui, într-un alt anotimp ce nu-i mai aparţinea, asculta şi tăcerea Măcinicii cu detaşare, dar nu fără părere de rău. Părere de rău nu pentru că s-a întâmplat. Toate astea intrau în creierul lui cel de-al doilea şi creierul ăsta avea cutezanţa să judece altfel lucrurile şi faptele vieţii, nu ca un simplu pământean. Ştiuse şi el ce se petrecuse în fânar, când Mioara se ducea să dea de mâncare la singura lor vacă şi la cei doi porci. Anume dădea de mâncare şi la godaci şi Joianei, ca să aibă timp să întârzie cu Panaite în fân. Panaite, cel mai bun prieten. Pe atunci suferise cumplit. De câte ori nu şi-a ascuţit toporul, cu grijă de criminal. Şi-a vârât la cingătoare şi cuţitul scurt, de măcelar, cu două tăişuri, şi pe-o parte şi pe alta, tăios ca briciul. Nici un os n-ar fi rezistat în calea lui. Da, aşa era, cum spunea Măcinica, numai că suferinţa lui de atunci ţinea de creierul pământean, creier legat de picioare, de umblet, de fapte ce nu intră în veşnicia omului. Acum regreta că Măcinica fusese martoră, că ştiuse şi se bucurase de amărăciunea şi ruşinea lui.

- Adică tu auzeai şi te bucurai?!

- Nu mă bucuram, aşa, ca să râd, mă bucuram trist, că Dumnezeu nu bate cu băta şi eu credeam că tu erai de vină pentru toate necazurile mele.

Cinica ar fi vrut ca Pavel să se înfurie, scontase pe surpriză: nu se putea ca un bărbat să ştie că nevasta îl înşeală şi el să stea cu mâinile în sân. Poate mersese prea departe şi cu Gligor. De unde era ea chiar aşa de sigură că băiatul lui Pavel nu era făcut de Mioara, cu bărbatul ei legal? Uite, şi acum la bătrâneţe era geloasă, simţea nevoia să înşurubeze în el durerea cum ai bate un cui în lemn. Ori poate el n-o iubise pe Mioara? Atunci, toată strădania ei de a-l face să fie supărat, la anii ăştia mulţi pe care îi aveau amândoi, era în zadar. Ar fi vrut s-o răsucească într-un fel în legătură cu Gligor, prea spusese multe dintr-o dată şi prea multe adevăruri la un loc îl fac pe om să nu mai ştie care dintre ele este până la urmă minciună.

- Nu eram eu de vină, Cinico, nu eram. De ce să fiu? Atunci, la ce bun număram în fiecare primăvară florile prunului? M-am luat cu Mioara, dar florile tot pentru tine le număram.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Gaby MICHAILESCU

Născut în altă limbă VICTOR EFTIMIU a dat strălucire armoniilor limbii române

Ce prăbuşire între timpurile de-atunci şi cele de azi...

Craiova acelei vremi, îndepărtată amintire a unui oraş plutind pe vise, cu anotimpurile neîntoarse. Totul avea un soroc şi-o deslușire. Săgetau rândunelele o dată cu floarea de cais şi cu patima iubirii, gingaş disimulată. Se cocea grâul în caldul pâinii, mai mult decât să îndestuleze... Şi dacă boaba de razachie îşi plângea soarele strivit în zăcători, leliţele călcau în picioare sângele Domnului nu ca o deşertăciune. În oraş curgeau galbenii cât frunzele toamnei...Când da ninsoarea, nu se încurca. Aveai din ce îţi trage ciubotele; copiii, derdeluş; roibii, salbe de zurgălăi, să sune, cling-cling, fulgilor, paradiziaci... Torceau, mocnit, hornurile, cât să fie cald ca în poala bunicii. Respiraţia ei, plăpândă, după ce te încălzea şi făcea să visezi, te miruia de la icoană, aprinzând candela. Bobul de lumină picura atâta linişte şi pace, că dispărea orice gând ascuns, de năstruşnicie. Afară totul era de fum şi de înserare... Şi în timp ce bunica aburea sticla de lampă, s-o şteargă şi să-i dea chibrit, răsuflarea ei se pierdea pe horn, amestecată în fumul amăgitor pustiit de tării... Promisiune de viaţă, de moarte?... Nu ştiu ce păcate, omeneşti, ispăşiau bieţii porci, de musai le venia Ignatul... În toate ogrăzile înjunghiaţi barbar, fără milă şi pic de remuşcare, fără război declarat; pârjoliţi, rostuiţi în grăsime proprie, prefăcuţi în lăcomia ucigaşului, să anticipeze Marea Naştere. Sosea Crăciunul. Cu alivenci, roşcove, stafide, nuci poleite, ceva bănuţi borteliţi şi bradul cel frumos "cu cetina tot verde"... Obişnuit, de la sacul cu minunăţii al lui Moş-Crăciun, ajungeam a doua zi la minunăţiile teatrului. Vechiul teatru craiovean, cu benoare şi loji, era micuţ şi suna ca un Stradivarius. Mai plana în bolţile lui glorioasa umbră de fum a lui Theodorini... În căldura lui moale şi misterioasă, sufletul meu de copil nu s-a simţit de la început la largul său, întrucâtva intimidat. Mi-am dat însă repede seama că participarea mea la aceste feerii, costumate şi mascate, dictate de pronie, era de fiecare dată prilej de nobilă cuminecătură. Mai târziu, licean, m-am tot dus flămânzit ca şi după o hrană, înlemnit acolo sus la galerie, descifrând nu atât adevărul cât bucuria şi plăcerea de-a mă lumina cu explozia rampei, la ridicarea cortinei. Aşa, cu tot timpul care a trecut peste anii de-atunci, îmi aduc aminte de cel dintâi "Hamlet" (Al.Dem Dan), de "Clereta în concentrare", "Heidelbergul de-altădată", "Esop" de Banville.

Dar şi mai bine îmi sună în ureche, ca eri, deşi s-au scurs de-atunci aproape şase decenii, versurile poetului-dramaturg la piatra de închinare a căruia mă prostern azi, Victor Eftimiu:

"Arunci un pumn de aur, / şi cea mai mîndră fată / Femeia cea mai albă/ se-apropie deodată, / Şi vine către tine/ chemată de-un îndemn / Mai mare ca îndemnul iubirii!/ La un semn, / Făcut de mîna largă/ ce împarte aur, vine / Să-şi tulbure albastrul/ privirilor senine,/ Să-şi piardă frăgezimea,/ punînd în locul ei- / Podoaba cea mai scumpă/ visată de femei: / În loc de-o carne albă,/ şi caldă, şi curată, / O carne pîngărită,/ dar scump înveşmîntată!"

Dracul din "Cocoşul negru" avea să-mi tulbure peste măsură licealul început, încât aveam să revin la dramaturgul care-l crease, ori de câte ori cortina se înălţa pe suflarea-i grandioasă. Să pomenesc numele interpretului, care s-a dus de mult şi avea meritul de-a fi secondat pe Zaharia Bârsan la promovarea teatrului român în Transilvania robită de unguri, Ioachim Dordea.

La fel de limpede ajunge până la mine replica de început a Temnicerului:

"Nevasta mea-i şopîrlă, copii mei guzgani-

Eu stau aici, băiete, de şapte mii de ani!"

Îmi revine aievea în priviri, ca şi cum aş avea mai puţin aproape de 60 de ani, figura pitorească, încâlcită în barbă şi-n răzmeriţa părului, cu toate cheile teatrului aninate la brâu, a bunului comedian Coco Demetrescu, cirac al lui Musiu Millo. S-a dus şi el, ca un cântec bătrânesc, cum s-au dus toţi de-atunci, despre care abia se mai pomeneşte...

Stăpânind scenele româneşti, de la început pân-la sfârşit, ca nici un alt autor de teatru, Victor Eftimiu, a fost şi pentru Naţionalul craiovean făuritor de glorie, aducător de arginţi la casă, devotat neţărmurit al marei tradiţii de care a fost bântuită scena olteană. Subliniez că nu era şezătoare literară, manifestaţie culturală, care să nu se fi încheiat cu lucrarea sa, atât de bine făcută, "Ariciul şi sobolul", model de piesă într-un act. După cum nu pot uita ridicările de cortină la "Thebaida", la "Glafira", prin care îndrăgitul poet al feeriilor dramatice trecea, ca printr-un iureş al vieţii...

"Dan Loredan loveşte, Glafira e a ta!"

În această piesă a lui Victor Eftimiu, "Glafira", a "izbit-o" fostul locotenent de infanterie Athanasie Popescu, devenit pe teatru A.Pop Marţian, care în copilăria mea defila falnic în fruntea companiei de la 26 Rovine. Şi datorită ei, deci marelui dramaturg, a fost luat de Naţionalul bucureştean şi lansat în R.U.R. Societatea atleţilor spirituali de Karl Ceapek.

Când am plecat în lume, am dat peste Victor Eftimiu într-un turneu la Lugoj, în postură de actor. Juca pe romancierul Fingal, într-o piesă a lui, "Daniela". Micuţul teatru a oglindit în apa Timişului miracolul Victor Eftimiu, dacă dintru început s-ar fi apucat de actorie... Tot atât de mare actor ca şi scriitor. O priză la public teribilă. Maturitatea de actor trecut prin sute de roluri. Totul în plin, fără greş. De parcă miile de interpreţi, care trecuseră prin scrisul lui, îi lăsaseră bruma de har, mână de la mână, de va fi nevoie cândva să "intre" în locul lor...

Mult mai târziu m-am apropiat de el, la Bucureşti. Când am descoperit o vastă personalitate, aristică. Nu numai unul din cei mai mari dramaturgi ai neamului, dacă nu cel mai mare ca posesor al secretelor teatrului atotcuprinzător - practicabile, palate, păduri, şuvoiul elementelor firii, blestemul legendelor antichităţii, cu crimele şi urgiile lor. E adevărat că plecase dintr-acolo, nu era prin născare de-ai noştri. A devenit. Cu atât mai vârtos. Poet înflăcărat, mânuitor de limbă românească cum puţini, fără să se fi născut cu ea. A trebuit s-o înveţe, s-o deprindă. Şi în ce formă a eşit din pana lui o spune cu prisosinţă memorialistica genială ce a lăsat moştenire. De Max, Mounet-Sully, Nottara, Brezeanu, în scrisul lui, nu mai au nici o taină, a nemuririi. A scris cel mai mult din scriitorii de limbă românească, neexistând domeniu neabordat, dovedindu-se cultivat, instruit, dăruit. O singură zi neaşezat la masa de lucru l-a considerat sacrilegiu. A făcut gazetărie incisivă - "Jos laba de pe tricolor!"; a publicat cronici dramatice model, de pricepere, de competenţă; cu acelaşi mare succes a scris teatru de revistă. Causeur fermecător - ştiind multe - şi-a împrumutat strunele artistice, câştigând cu uşurinţă auditoriul. Puţini zicători de versuri ca el! L-am auzit la Comedia, la 80 de ani, când sănătatea nu-l mai ajuta, ridicând sala în picioare cu poezia sa, "Tricolorul".

Theodor PALLADY (1871-1956) - Autoportret

În toată această activitate, uriaşă, împlinită cu mâini strânse şi surâsul pe buze, Victor Eftimiu a avut în Agepsina Macri, tovarăşa de viaţă şi de teatru, un cer de peruzea pentru deslușirea creaţiei...

Iată-i în moarte, ca şi în viaţă, nedespărţiţi, acum când pomenim anii de la plecarea lui, gigant al teatrului şi scrisului românesc.

Revin: de la leagăn la mormânt totul i-a fost artistic. Cum a răspuns la salutul unui trecător pe stradă; cum a lunecat într-o birje; cum a oferit un buchetel de violete, în faţă la Athenée Palace, unei june admiratoare, într-o primăvară...

La o îndepărtată primăvară mi se duce gândul... Fusesem invitat la un potentat, pasionat de scris, care făcea şi desfăcea gazete, la o fermă din apropierea Capitalei, la Afumaţi. Invitat la dejun, cu condiţia expresă să-l conving şi pe Maestrul Victor Eftimiu să vină. S-a lăsat înduplecat mai mult de graiul trandafirilor decât de mine...

Între participanţi, fratele potentatului, ataşatul nostru comercial la Stockholm. Împreună cu soţia sa, o superbă suedeză, care ştia româneşte. La sfîrşitul mesei, care a decurs după toate canoanele, s-a trecut la cafea, afară pe terasă. Trandafirii agăţători urcau zidurile ca la Palermo... Păsări zglobii se pierdeau departe, în aurul soarelui... Şi cerul se pierdea în ochii de mătase ai suedezei, de culoarea lui...

Numai atîta i-a trebuit măestrului stihuitor!

Instalat în preajma nobilei persoane, ce radia boarea fiordurilor, Victor Eftimiu i-a vorbit o jumătate de oră în versuri, de câte în lună şi-n stele, şi-n primăverile româneşti...

Meşter, neuitat meşter, mă prostern primăverilor tale!

27 Noemvrie 1980

În ceas de amiază târzie...

E timpul să se producă minunea mult aşteptată,
să ţâşnească - precum odinioară
Afrodita din capul lui Joe -
minunea asta cu nume de fată!

O simt vie cum se zbate şi creşte,
muncindu-se să spargă tiparele -
ca puiu-n găoace, când s-apropie clipa.
Lupta ei pentru-ntrupare e semn că trăieşte.

Mă pregătesc pentru ziua cea mare
ca un ascet în pustie,
curăţindu-şi sufletul de păcate, precum un pom de omidă,
să fiu gata pentru marea eliberare!

Şi iată că - în ceasul de amiază târzie -
s-a desprins din mine minunea - ca un măr de pe creangă
atras de iubirea cea ascuns-a pământului!
Şi, la fel ca şi creanga, m-am înălţat pe culmile tale,
Poezie!...

Simion BĂRBULESCU

Ştefan Baciu

(urmare din pag. 7)

Costel Timidu, Ştefan Răzeşu, Vlad Aliman, Şt. B., Cremene Costel. Şi, poate, cum îmi scrie poetul: "Vor mai fi fost şi altele! Nu mai pot... ştii!" Folosind aceste indicaţii, am putut afla, în presa umoristică amintită, peste cincizeci de poezii umoristice şi sute de pagini de proză de umor publicate în "Veselia"!

Creaţia umoristică a lui Ştefan Baciu face apel la o bogată şi variată paletă de modalităţi şi forme umoristice, cultivate, de cele mai multe ori, într-o manieră personală şi plină de imaginaţie! De la catrenul uşor rizibil ("Unui supărăcios") la epigrama "cvasifilozofică" (*Ghicitoare:* "În buline concentrate,/ Cine a pus seninătate;/ Scrie vesel şi-i tot trist?/ - *Scriitorul umorist!*"); de la versuri săltăreţe de notaţie sub fluxul vieţii cotidiene ("Ţigări cu coadă") la strofa comică despre anumite metehne ("Farmacia"); de la parodie ("Ce e amorul?") la satira tăioasă ("Omul de lume"); de la vesele-triste stihuri bahice ("Pe o halbă") la schiţa umoristică ("1 aprilie") sau la aforismele incitante ("Dintr-un jurnal de bord") de la zâmbetul şăgalnic ("Post festum") la umorul negru ("Ospiciu") - toată recuzita comicologiei este prezentă, în mod remarcabil în scrierile umoristice ale poetului. De altfel, faptul e explicabil! Ştefan Baciu, nu era un intrus, un rătăcitor întâmplător pe meleagurile umorului! Coarda sa umoristică o auzi vibrând discret încă în primul său volum de versuri "Poemele poetului tînăr" (1935)! La o atentă radiografie literară, se poate diagnostica, uşor, o umbră de tulburătoare tristeţe ce marchează întreaga creaţie poetică a lui Ştefan Baciu! Şi, deoarece, precum consemnează el însuşi într-un aforism ("De obicei, ironici sînt numai oamenii trişti!"), se înţelege, lesne, înclinaţia talentului său spre polii umorului!

Colaborarea lui Ştefan Baciu la unele din revistele umoristice din trecut trebuie considerată, în implicaţiile ei, cu întreaga operă poetică a poetului, de care este strâns legată! De altfel, deşi din 1948, Ştefan Baciu îşi va utiliza, neabătut, uneltele sale poetice pe drumurile exilului, el va ţine mereu deschisă cutia sa de amintiri, din anii când a trăit în patrie. Imagini, din scrierile sale umoristice, din trecut, reapar pe neaşteptate în poeziile sale create pe meridianele îndepărtate ale odiseei sale! Astfel, "Tramvaiul 5", evocat, în partitură umoristică, în versurile sale publicate în 1941, în "Veselia", îl va reînvia într-o poezie, intitulată chiar "Tramvaiul 5", tramvai pe care îi pare că-l zăreşte pe străzile din *Quito*!

De aceea, într-o ediţie completă a scrierilor lui Ştefan Baciu, se impune să li se dea locul pe care îl merită şi scrierilor sale umoristice din trecut!

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

File de istorie culturală

Profesorul Theofil Simenschy - adaos la portret

D-l Mihai Drăgan publică în revista *Literatorul*, nr.6 din 14 februarie 1992, un portret dedicat savantului Theofil Simenschy. Deoarece împrejurările istorice mi-au înlesnit să-l cunosc personal pe clasicistul ieșean și să fiu, într-o măsură, implicat în activitatea lui didactică, solicit îngăduința cititorilor și a d-lui M. Drăgan să rețină câteva fapte menite *să completeze* și *să nuanțeze* evocarea apărută în *Literatorul*. Demersul nostru este cu atât mai necesar cu cât destinul profesorului Simenschy, după cel de-al doilea război mondial, nu a fost singular, au existat și alte cadre didactice universitare, victime ale deciziilor arbitrare luate de autoritățile de stat și politice, în deceniul 1944-1954.

Deoarece învățatul Th. Simenschy prețuia mult câteva principii milenare, anume că "Trebuie să ne uităm la fapte, nu la vorbe", iar "Experiența e începutul învățăturii", voi relata succint circumstanțele în care am aflat și apoi, am contribuit la reluarea activității didactice a acestui reputat profesor și cercetător. La începutul lui decembrie 1954, în calitate de locțiitor al ministrului culturii, am asistat la trecerea *Palatului Culturii din Iași*, de la Ministerul de Interne, la Ministerul Culturii, precum și alcătuirea comisiei de specialiști, însărcinată să asigure amenajarea uriașei clădiri, pentru noile rosturi culturale. Evenimentul a trezit un interes extraordinar în rândurile intelectualității, din fosta capitală a Moldovei, asistența întrunind un adevărat miting, evident fără cuvântări bâlbâite, lozinci "incendiare" și urlete grobiene... Frazele rostite de cei prezenți conțineau doar ideea: în sfârșit, guvernul țării începe să rezolve unele probleme ale instituțiilor de artă și cultură din Iași, să înlăture urmările netămăduite ale războiului...

După acea manifestare, am avut o lungă discuție cu V. Neculce și Filimon Cârdei, conferențiari la Universitate. (Amândoi erau cunoștințe vechi, primul avea soția din comuna mea natală, Vicovul de Jos, iar Filimon Cârdei descindea dintr-o familie din comuna învecinată, Bilca!). Convorbirea a îmbrățișat aproape toate segmentele vieții intelectuale din Iași, interlocutorii insistând asupra "reorganizărilor" petrecute după 1944, în sânul corpului didactic de la Universitate și celelalte instituții de învățământ superior. Referitor la situația de la Universitate, profesorii Neculce și Cârdei au remarcat următoarele: pe baza decretelor guvernelor Sănătescu și Rădescu din 1944/1945, referitoare la "epurarea colaboraționiștilor", au fost scoși din facultăți câțiva profesori; alți profesori, de mare prestigiu, precum I. Iordan, G. Călinescu, A. Oțetea, C. Balnuș etc. au fost transferați de minister, la Universitatea din București; unii, o dată cu aplicarea reformei învățământului din 1948, considerându-se "nedreptățiți", s-au transferat la Timișoara, Cluj sau Craiova. La toate acestea s-au adăugat măsurile arbitrare, aprobate de minister în anii 1950-1951, de scoatere din Universitate a profesorilor Ștefan Bârsănescu, Nicolai Grămadă și *Theofil Simenschy*. Am ascultat aprecierile celor doi profesori dar, în calitatea ce o aveam, puteam interveni, pentru luarea unei *decizii*, numai în chestiunile privitoare la instituțiile de învățământ artistic.

Și totuși, nu trecură decât vreo două luni și intervine ceva neprevăzut: în februarie 1955 sunt numit șeful noii secții de știință și cultură de la C.C. al P.M.R., în preocupările căreia intra și învățământul de toate gradele. În noua calitate, în aprilie 1955, am participat alături de reprezentanți ai conducerii ministerului, la consfătuirea factorilor de conducere din toate instituțiile de învățământ superior din Iași. După aceea, profesorii V. Neculce și M. Todosia au organizat întâlniri, la regiunea de partid, cu unii profesori de la Universitate, între care și *Theofil Simenschy*.

Circumspect și de o discreție aproape șocantă, profesorul de greacă și latină a evocat, în câteva fraze, itinerariul carierei sale didactice, evitând dramatizarea condițiilor personale cât și orice culpabilizare. Propunerea de reîncadrare în facultate a primit-o cu vădită neîncredere. Peste câteva zile, d-l Mihai Todosia mi-a trimis, la București, o *Notă* cu principalele date referitoare la activitatea didactică a profesorului de latină și în ce împrejurări a fost scos din facultate.

Iată-le. În 1938, Th. Simenschy e numit conferențiar de *Limba latină*, în locul lui Constantin Balmuș, care devine profesor titular de *Limba greacă*. Peste patru ani, în 1942, este avansat profesor titular la noua catedră de *Gramatica comparată a limbilor indo-europene*. Ministerul, prin semnătura lui C. Daicoviciu, adjunct al ministrului, decide la 11 dembrie 1948: catedra de *Filologie clasică*, de la Facultatea de Filologie din Iași, cuprinde disciplinele - *Limba și literatura latină*, profesor titular H. Mihăescu și un post de conferențiar "Vacant"; *Limba și literatura greacă*, profesor titular *Theofil Simenschy; Gramatica comparată a limbilor indo-europene* - post de conferențiar "Vacant" (*Monitorul Oficial*, nr. 284, dec.1948, p.9996). Profesorul H. Mihăescu ocupă postul până în anul 1950, când *Limba latină* este repartizată profesorului Isac Davidsohn, "totodată un bun cunoscător al limbii clasice" - sublinierea aparține lui Th. S.! În 1950, se urzesc "intrigile" contra lui Simenschy: principala "acuzație" a fost aceea că a profesat, ani de-a rândul, la Facultatea de teologie din Chișinău. Cercetările au stabilit că, în toamna anului 1950, printr-un ordin al ministrului învățământului public, N. Popescu-Doreanu, postul de profesor de greacă este transformat în post de asistent, iar peste câteva luni ministerul *desființează și conferința de Gramatică comparată a limbilor indo-europene*, girată de Th. Simenschy. Învățatul rămâne doar asistent până în toamna lui 1951, când i se desface contractul de muncă. Aceste informații, la cererea noastră, au fost confirmate de d-na Florica Mezincescu, șeful Departamentului Învățămîntului Superior și de Ionescu-Bujor, director general în minister.

Reprezentanții ministerului au propus ca reintegrarea să se facă în septembrie 1955. Considerând soluția nejustă, s-a convenit să se găsească imediat un post, iar Oficiul juridic și Rectoratul să restabilească "vechimea" și "despăgubirile", prevăzute de lege. În aceste condiții, Th. Simenschy este numit "provizoriu" pe un post de "lector": iunie 1955, fapta, ca atare, fiind calificată de d-l M. Drăgan "...miracol". Dar apariția, în grabă, a hotărârii ministeriale, fără consultarea prealabilă a celui în cauză, a provocat o stare derutantă, profesorul de greacă exprimându-și nemulțumirea, în fața prietenilor săi din facultate. În noiembrie 1955, profesorii Neculce și Todosia expediază o altă notă, în care arată că învățatul este "dezamăgit", și cer numirea pe post de profesor. Împreună cu Ionescu-Bujor am apelat la acad. Ilie Murgulescu, ministrul învățământului. Înțelegător și sensibil la necazurile oamenilor, ministrul telefonează rectorului Universității din Iași și-l roagă să-i comunice profesorului Simenschy hotărârea irevocabilă a ministerului de a-l repune în drepturile legale de profesor titular, în anul universitar următor, fapt împlinit integral, în termenii promiși. (Actul oficial stă la îndemâna oricui!)

Lucian GRIGORESCU (1894-1965) - Autoportret

D-l Mihai Drăgan vorbește despre situația "umilitoare și ingrată... a unui tragic însingurat care suporta cu stoicism antic, nedreptățile, ofensele și mîhnirile..." Totuși, "miracolul" produs prin reîncadrarea în facultate, în timpul anului universitar, nu mi se pare "nedreptate" și "ofensă". Rămâne adevărul: învățatul a fost, la început, profund mîhnit! Cum nimic nu se mai poate modifica din acele *fapte săvârșite*, să convenim cu seninătate: *Actiones sunt suppositorum*, iar (re)cunoașterea lor este singura cale de purificare ori culpabilizare.

Începând cu anul 1956, Th. Simenschy participă la elaborarea planurilor și programelor de învățământ de *Limba latină*, disciplină reintrodusă în liceu, prin hotărârea de stat din 1956 care prevedea trecerea învățământului de cultură generală de la 10 ani, la durata de 11 ani. Modificarea structurilor facultăților, a întregului învățământ superior în 1957, readuce în planul Facultății de filologie din Iași disciplina *Gramatica comparată a limbilor indo-europene*, obligatorie pentru studenții de la limba română - anul IV, titular fiind profesorul Th. Simenschy care, în paralel, ținea și cursuri de *Limba latină*, având colegi pe I. Davidsohn, lectorii Octav Tcaciuc și Gh. Cosoi și asistenți și preparatori. Aproape singulară mi s-a părut atitudinea față de propriul destin profesional: n-a întreprins nimic pentru înlăturarea abuzului din anii 1950 și 1951. Această poziție exprima conștiința valorii personale, demnitatea suverană și credința în dreptate și adevăr.

Între anii 1956 și 1961, am avut prilejul să-l întâlnesc, încât voi reconstitui momente de interes mai general. Bunăoară, în februarie 1957, profesorul Ion Creangă, rectorul Universității, împreună cu decanii facultăților, au discutat programul sărbătoririi Centenarului celebrei lor instituții. O anexă cuprindea *Tabelul cărților și studiilor*, elaborate de personalul didactic din Universitate și recomandate pentru tipar. Pe listă figura și titlul *Gramatica limbii sanscrite* de Theofil Simenschy. Decanatul facultății propusese ca lucrarea să fie editată de Academie. Tratativele cu Editura Academiei n-au dus la rezultate concrete, deoarece se cereau prea mulți bani și nu s-a asigurat tipărirea până la sfârșitul anului 1959. Conducerea Academiei a insistat ca Ministerul Învățământului și Culturii să subvenționeze tipărirea cărții. Cu sprijinul d-lui Const. Nicuță, adjunct al ministrului și datorită înțelegerii Comitetului "Societății de Științe Istorice și Filologice", profesorii P. Constantinescu-Iași, V. Maciu, B. Cazacu și alții, editarea lucrării a fost încredințată Editurii Științifice, cheltuielile fiind suportate de "Societate..." Astfel apare în septembrie 1959 cartea: *Gramatica limbii sanscrite*, sub egida "Societății de Științe Istorice și Filologice", Editura Științifică, redactor de carte - C. Burghelea. Pe neașteptate, m-a vizitat profesorul ieșean și, în chip neobișnuit, îi dispăruseră sobrietatea și reticența, fața îi radia de bucurie, discuția agreabilă, neprotocolară, pigmentată cu poante savante și fină ironie îmi revelă cealaltă latură a personalității învățatului ieșean.

Evocării d-lui M. Drăgan îi adaug încă două episoade. În mai 1960 acad. Ath. Joja, președintele Academiei, a organizat un colocviu cu tema: filosofia Antichității eline și actualitatea ei (n-am transcris în *note* titlul exact!). Au participat gânditori din generația vârstnică și mulți tineri. S-a vorbit foarte mult despre Platon și opera sa, profesorul Th Simenschy oprindu-se asupra conceptelor de "stat", "republică", "bine" și "frumos" și accepțiunile lor moderne. (Mărturisesc că filosofia lui Platon a ocupat locul cuvenit în programele analitice ale *Istoriei filosofiei* de la toate facultățile de profil din țară. În lumina adevărului, aprecierea generalizantă că, în acele "vremuri întunecate...", a vorbi despre Platon ..."era un pericol", constituie o denaturare care jignește memoria și munca lui D.D. Roșca, Ath. Joja, I. Banu, M. Florian, M. Ralea, Th. Simenschy și alți dascăli, care au vorbit de la catedră despre Platon.

Altă dată, am ascultat, cu mare interes, conferința profesorului Th. Simenschy despre R. Tagore și doctrina nonviolenței, ținută la Institutul de Relații cu Străinătatea, ca invitat al acad. Mihai Ralea și a consilierului acestuia, Eugen Filotti, fost prieten și colaborator al lui N. Titulescu. Nu trebuie să uităm că reprezentanții științei și culturii noastre au ținut, fără întrerupere, aprinsă în România flacăra umanismului universal și, cu atât mai mult, al celui european.

În încheiere, este meritul d-lui Mihai Drăgan că a readus, în învolburata și politizata noastră actualitate, personalitatea originală și echilibrată a lui Theofil Simenschy, învățat și profesor de mare prestigiu care, trebuie să recunoaștem, izbutește, totuși în deceniul 1955-1965, să-și desăvârșească activitatea științifică și didactică, să contribuie la resurecția interesului școlarilor și studenților pentru studiul și cunoașterea limbilor clasice.

8 martie 1992

Pavel ȚUGUI

Tatăl și fiul

Tatăl și fiul
Umbre
la porțile Măgurei.
Înălțând spre soare brațele
ca pe un imn,
sculptorul
a pândit liniștea
picurată în flori.
Obosit,
pentru o clipă,
și-a sprijinit sufletul
de un gol imens,
apoi a început să vâslească
lin
printre pânzele de aer.
Fuioare de gânduri
se depănau
pe roata timpului.
La cumpăna înserării
își dăltuia nemurirea
într-o altă statuie.

Curgere

Nechează caii somnului;
o pleoapă se-nchide,
alta veghează.
Pe apa vorbelor
bolta frunții tale
se oglindește;
chemare fluidă.
Undeva,
pădurea cântă un imn,
în genunchi.
Ascult
respirația statuilor;
curg și ele, neliniștite,
o dată cu timpul.
Sufletul meu,
se prelinge în alte trupuri,
căutând formele veșniciei.

Bucur CHIRIAC

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

V. Băncilă, G. Călinescu, Perpessicius şi D. Stăniloae în scrisori

Patru epistole, emise de patru personalităţi ale culturii româneşti, toate pe aceeaşi adresă: istoricul literar şi folcloristul Gheorghe Vrabie. Acesta, la începuturile activităţii sale, a fost mai mult istoric literar. *Bîrladul cultural* (1938), lucrare distinsă (1939) cu un premiu al Academiei Române, îi plăcuse lui N. Cartojan care opinase că asemenea lucrări ar putea schimba istoria culturii noastre moderne. Mai sunt de citat *Mesianism ardelean* (1937), *"Făt-Frumos". Contribuţii istorico-literare* (1938) şi *Gîndirismul. Istoric. Doctrină. Realizări* (1940), primul studiu despre acest curent literar, elogiat cum se vede de V. Băncilă şi D. Stăniloae. Scrisorile lui G. Călinescu şi Perpessicius se referă la cealaltă componentă a cercetătorului Gh. Vrabie, folcloristul G. Călinescu îl credea pe Vrabie cel mai îndreptăţit să elaboreze capitolul despre teatrul popular pentru un proiect, în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară, manual de folclor, care a şi fost elaborat însă n-a apărut fiindcă alcătuitorii n-au voit ca directorul institutului să apară pe copertă drept coordonator al lucrării. În fine, scrisoarea lui Perpessicius conţine laude pentru ediţia critică îngrijită de Gh. Vrabie - V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor* (1965). Originalele scrisorilor se află în posesia doamnei Georgeta Vrabie.

Iordan DATCU

30 aprilie 1940
Brăila

Iubite Domnule Vrabie,

Am primit cu sărbătorească bucurie cartea dumitale: *Gîndirismul*. Mulţumesc în chipul cel mai călduros şi totodată notez aici pentru mata cele mai bune felicitări.

Nu era uşor să întocmeşti o astfel de lucrare, care cerea îndrăzneală de pioner şi care ascundea multe riscuri!

Mata ai izbutit.

Cartea are o solidă şi fericită arhitectură, e scrisă cu avînt, are direcţie justă, caracterizări proprii şi un aer prietenesc, ca şi cînd te-ai plimba printr-o grădină bogată la braţ cu un tovarăş plin de preveniri...

Natural, sunt unele scăpări. Cîteva de exprimare, cîteva de informaţie, rezultate din faptul că autorul e prea departe de Bucureşti. Un exemplu: dl. Motru a atacat *direct* "Gîndirea" (şi "Cuvîntul") într-un articol lung şi vehement din "Convorbiri literare". Filosoful personalismului energetic, un om atît de de treabă şi un gînditor complex, a fost straniu de nefericit inspirat cînd a scris acest articol - una din cauzele distanţei ce s-a creat între un timp între aceşti trei oameni: Crainic, Motru şi Nae Ionescu, cari ar fi trebuit să stea întotdeauna împreună!

De aceea cînd va ieşi a doua ediţie din *Gîndirismul* - căci nu mă îndoiesc că va fi curînd o a doua ediţie - m-aş bucura să stăm mai întîi de vorbă pentru a comunica toate notele ce le-am făcut.

Încă o dată: mulţumiri şi felicitări.

- Din toată inima.

Hristos a înviat!
Vasile BĂNCILĂ

25 II 1953

Iubite domnule Vrabie,

Manualul şi aşa prea întîrziat presupune o muncă organizată şi împărţită pe etape. La sfîrşitul anului acesta, după atîtea pregătiri, trebuie să avem o vedere de ansamblu. Lucrările izolate, despre *legendă* de pildă, cînd nu sînt executate de unul care are în minte toată realitatea genului respectiv (aci proza) nu pot duce decât la confuzii. Prin urmare întrucît d-ta te-ai ocupat pe larg de teatru e mai bine să adînceşti de pe acum această latură, urmînd să discutăm într-un timp dat pe baza a ceea ce ai înfăptuit caracterele estetice ale teatrului folcloric.

Cu afecţiune,
G. CĂLINESCU

Bucureşti, 24 octombrie 1965

Scumpe domnule Vrabie,

Ai avut bunăvoinţa să-mi laşi, cu săptămîni în urmă, splendidele două volume ale ediţiei d-tale din Alecsandri, dimpreună cu o prea amabilă dedicaţie.

Pentru amîndouă darurile îţi mulţumesc cu toată căldura. Aş fi făcut-o mai din timp, însă abia de curînd am dibuit adresa d-tale bucureşteană.

Îngăduie să te felicit pentru truda şi izbînda d-tale, pe cari nici un cuvînt de laudă nu le poate egala, şi pe care nu mi-ar displăcea (de mi-ar îngădui ochii) să le pot saluta şi în mod public.

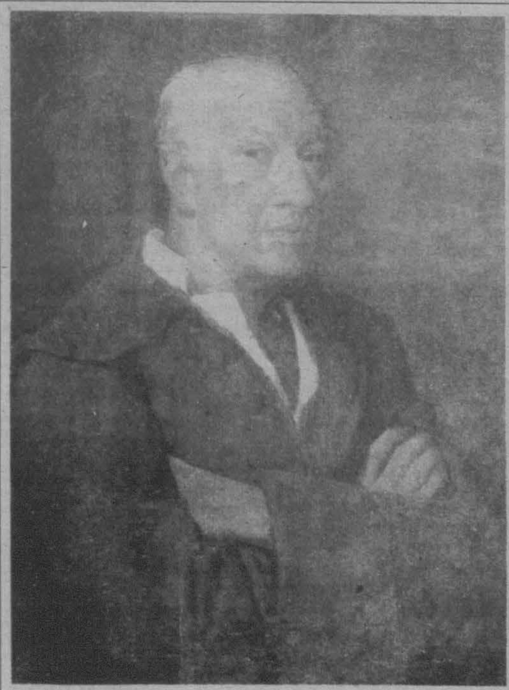
Cu cele mai bune salutări,
al d-tale, cordial,
PERPESSICIUS

Sibiu, 26.III.1940

Iubite domnule Profesor,

Neştiindu-vă adresa exact, vă scriu cu îndoială dacă această c.p. vă va găsi. Vă mulţumesc din toată inima pentru amabilitatea ce-aţi avut-o faţă de mine, trimiţîndu-mi un exemplar din frumoasa Dvs. carte *Gîndirismul*, al cărei preţios şi bogat conţinut îl apreciez şi-l gust mult.

Cu cele mai bune sentimente,
D. STĂNILOAE

Camil RESSU (1880-1962) Autoportret

Gînduri despre un mare editor: Emanoil Tătărescu

Se află într-una din paginile de proză ale lui I. L. Caragiale această propoziţiune asupra căreia se cuvine să medităm: "inspiraţia nu trebuie căutată la un kilometru, ea ne stă sub nas - cine se uită departe fireşte n-o s-o vază". Câtă dreptate avea autorul nuvelei *Păcat* din care am extras rândurile de mai sus ne dăm seama privind situaţia editorială din ultimii doi ani. Că pornirea editurilor româneşti pe noi drumuri nu a constituit un *demaraj*, ci un *derapaj* am spus-o în vara anului 1990 şi timpul care a trecut, din păcate, nu m-a infirmat. Fluturând lozinca "intrării în Europa", unde sistemul nostru editorial se afla în ciuda tuturor obstrucţiilor materiale şi morale, nu am ţinut seama că în anii dintre cele două războaie au existat în ţara noastră instituţii de acest gen care puteau să reprezinte un model cultural viabil.

Una din ele a fost institutul editorial şi tipografic *"Scrisul Românesc"* Craiova, întemeiat şi condus pînă în 1948 de Emanoil Tătărescu, om de o mare distincţie sufletească şi de impunătoare energie, amândouă puse în slujba ideii de scris românesc.

Scrisul Românesc a apărut şi a fost prezentă în universul editorial într-un climat care impunea *actul de cultură* ca supremă justificare şi "concurenţă calitativă", ca factor de efervescenţă. Emanoil Tătărescu, pornind de la generoasele înfăptuiri ale editurii Samitica, a gândit faptul editorial într-o viziune unitară şi coerentă. Astfel încât conceperea unei colecţii - asigurarea colaborării - structura fiecărei apariţii, realizarea grafică în toate articulaţiile ei se condiţionau şi se împlineau în produsul armonios numit *carte*.

Aş putea începe cu o întrebare retorică: cine din generaţiile care au trecut pragul a cincizeci de ani nu-şi aminteşte cu emoţie de admirabila din toate punctele de vedere *Clasicii Români Comentaţi*, apărută sub îngrijirea savantului N. Cartojan la Editura Scrisul Românesc din Craiova? Zecile de nume şi de titluri, din care nu puţine reprezentau, după ceea ce realizase Editura Minerva, cea dintâi operaţiune ştiinţifică de tipărire a clasicilor literaturii noastre, formează o admirabilă *bibliotecă*, ce a fost şi a rămas multă vreme un act de iniţiere şi un instrument de lucru. Nu s-au tipărit numai versurile lui Eminescu sau ale lui Alecsandri, numai cele două romane ale lui Duiliu Zamfirescu, predate în şcoală medie, ci ediţii ştiinţifice din *întreaga lor operă*, inclusiv publicistica în cazul lui Eminescu, tipărită în ediţii succesive, editura vădind o concepţie ştiinţifică, o perspectivă unitară asupra marilor noştri clasici şi în acelaşi timp oferind deschideri către alte domenii ale culturii noastre: filosofie (Vasile Conta), istoriografie (cronicarii ardeleni), ediţii de rigoare intelectuală, al căror *profil* bine stabilit şi ferm urmat nu încorseta gândirea comentatorilor aleşi dintre numele de prestigiu ale învăţământului universitar şi secundar, al cercetării, cum au fost Al. Marcu, P. P. Panaitescu, Ion Lupaş, N. Cartojan, Al. Busuioceanu, N. Bagdasar, Mariana Rovincescu-Zamfirescu, I. Siabdei, G. Baiculescu, D. Murăraşu etc. Sînt ediţii care, îmbinând la un nivel superior cerinţele didactice cu cele ale rigorii ştiinţifice, au reprezentat momente decisive în cunoaşterea marilor noştri scriitori şi au avut o influenţă decisivă asupra formării culturale a generaţiilor ce s-au putut bucura graţie lor de una din "admirabilele întâlniri" ale vieţii lor.

Al doilea capitol peren al activităţii *Scrisului Românesc* îl constituie înţelegerea modernă a ceea ce numim arta editării şi tipăririi unui manual didactic. Când vom începe să tipărim *manualul* în adevăratul înţeles al cuvântului, cunoaşterea experienţei *Scrisul Românesc* va fi obligatorie pentru a nu mai dibui, pentru a nu mai bâjbâi, ci pentru a ne situa de la început la parametrii civilizaţiei şi culturii moderne. Abecedarele având ca autori pe Octavian Goga, Cezar Petrescu, D. V. Toni, Apostol Culea, seria neuitatelor manuale de istorie pentru liceu semnate de doi din reprezentanţii avangardei acestei discipline la noi, P. P. Panaitescu şi Victor Pacostea, ca şi manualele de muzică, începând cu cărţile de cântece pentru copii (clasele I-IV primară), pentru primele clase secundare, apărute sub semnătura lui George Breazul (fie în colaborare cu compozitorul Sabin V. Drăgoi, fie cu profesorul N. Sasu, fie singur) sunt numai câteva din exemplele semnificative prin valoarea lor, prin altitudinea gândului care a prezidat la alcătuirea şi realizarea lui. Ajunşi aici, trebuie să spunem că un studiu aparte va trebui scris despre contribuţia esenţială a lui Emanoil Tătărescu la tipărirea şi răspândirea muzicii româneşti: instalaţiile aduse de la Viena pentru imprimarea cărţii muzicale erau în momentul acela nu numai cele mai moderne din ţara noastră, ci din sud-estul Europei. Aş vrea să amintesc faptul că monumentala lucrare a lui George Breazul *Patrium Carmen - Contribuţii la studiul muzicii româneşti*, aici a văzut lumina tiparului, ca şi studiul lui Marţian Negrea, *Un compozitor român ardelean din secolul al XVII: Ioan Caioni (1629-1687)*. Şi n-aş vrea să închei acest capitol fără să citez câteva rânduri din scrisoarea pe care Emanoil Tătărescu o trimite lui George Breazul în 1936, felicitându-l pentru apariţia unei lucrări tipărite de o altă editură din ţara noastră, scrisoare semnificativă pentru generozitatea şi altitudinea sufletească a omului: "Mă întreb, va veni ziua aceea, cînd ţi se va recunoaşte în ţara noastră, marele Dumitale talent şi mai ales imensele servicii pe care le-ai făcut muzicii române şi prestigiului ei în afară? În orice caz, în conştiinţa dumitale trebuie să te simţi fericit. Eu nu am decît o singură părere de rău, că n-ai tipărit cartea la mine, colecţia D-tale de cărţi s-ar fi simţit în tovărăşia ei aşa de bine" (George Breazul *Scrisori şi documente - I*, ediţie de Titus Moisescu, prefaţă Gheorghe Firca).

Emanoil Tătărescu a înţeles însă că manualul nu reprezintă doar un *text*, că el trebuie să constituie pentru şcolar, începând cu cel din prima clasă, o *bucurie* sufletească, iar prin modul său de a fi conceput şi realizat grafic, el trebuie să creeze o *plăcere* estetică şi să deschidă *orizonturi intelectuale*. Fie că era abecedar, carte de muzică sau de istorie, toate manualele erau machetate şi paginate într-un spirit ales, ce sfida meschinăria şi orice spirit de economie aducător de beneficii materiale. De la alegerea literei, la dispunerea în pagină, pînă la numărul mare de ilustraţii în care reproducerea de artă ocupa un loc însemnat, făcând ca *istoria* să fie înţeleasă altfel decât o însumare de nume şi date, totul dar absolut totul ne îndreptăţeşte să spunem că Emanoil Tătărescu a avut o contribuţie din cele mai însemnate la conceperea manualului, nu ca o carte de mâna a doua, ci ca o operă de artă. Să adăugăm faptul că aceeaşi idee se afla la baza tipăririi colecţiei *Clasicii Români Comentaţi*, unde ilustraţia bogată şi de bună calitate întregea fericit volumul şi m-aş referi la ediţia *Pictorul N. I. Grigorescu* de Al. Vlahuţă. Şi nu numai la ea.

Să mai amintim aici retipăririle succesive îmbogăţite ale *Dicţionarului Universal al Limbei Române* de Lazăr Şăineanu, preluat de la Editura Samitica şi vom avea o imagine a direcţiilor pe care le-a ilustrat acest mare editor român. După cum poate acest sumar tur de orizont să omită faptul că prozatorul şi dramaturgul Gib. Mihăescu aici au debutat cu *La Grandiflora* şi *Pavilionul cu Umbre*.

Şi, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, prin somptuoasele albume dedicate artei populare româneşti, prin publicaţiile acestei edituri cum au fost *Grafica română şi publicitatea* şi *Almanahul graficii române*, tiparul românesc s-a înnobilat prin apariţii de o calitate fără repros şi de un gust rafinat care le-a adus nu numai odată premii şi recunoaştere internaţională. Iată ce ne face acum, când se împlinesc o sută de ani de la naşterea lui Emanoil Tătărescu, să-l considerăm unul din marii editori ai ţării noastre, pentru care *Scrisul Românesc* nu a fost doar o metaforă, ci credinţa unei vieţi dăruite acestui nobil ideal.

Valeriu RÂPEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

"Tăcerea mieilor"

şi neliniştea noastră

Recenta decernare a premiilor Oscar a părut să se înscrie direct sub sloganul tipic american al succesului de vârf accesibil oricând tuturor competitorilor. Jonathan Demme, cineast de anvergură cel mult medie, ieşit din trena producătorului Roger Corman, unde deţinea un loc spre coada plutonului, cu filme de acţiune remarcate doar episodic printr-o vagă originalitate, a reuşit să cumuleze de astă dată, pentru pelicula sa *Tăcerea mieilor*, principalele statuete de aur: cel mai bun film, cea mai bună regie, cea mai bună ecranizare şi aceleaşi superlative pentru interpretarea masculină şi feminină.

Nesperatul şi fără precedentul sincronism dintre premiera de la Los Angeles şi premierea de la Bucureşti a filmului în cauză ne îngăduie să estimăm noi înşine dacă e vorba de un dublu miracol - ascensiunea valorică prodigioasă a regizorului american şi intrarea concomitentă a cinefililor români pe orbita universală a difuzării filmelor. Sau e doar confirmarea unui moment de criză a industriei spectacolelor de peste ocean, prin triumful producţiei de serie comerciale? Răspunsul nu poate fi tranşant şi mă tem că însuşi dubiul nostru ţine de termenii unor judecăţi depăşite de evoluţiile artelor şi mijloacelor de comunicare la acest sfârşit de secol. Dihotomia artistic-comercial, incompatibilitatea dintre criteriile elitei intelectuale şi standardele culturii de consum sunt în desuetudine pentru lumea care a uitat de mult tirania îngrădirilor şi prezumţiilor categoriale de orice fel. Cât despre stările de criză, nu puţin au contribuit la dedramatizarea lor trasfuziile de energie creativă, ce şi-au găsit totdeauna în cinematograf un teren predilect; nu ştim dacă Jonathan Demme îşi datorează performanţa inepuizabilelor resurse ale unui american way of life and filming sau mai degrabă modului cum a izbutit să asimileze lecţiile colegilor britanici, printre care a lucrat un timp, spre a se întoarce metamorfozat în arena unde debuturile sale nu străluciseră.

Congener cu Coppola, Scorsese, Spielberg, toţi născuţi între 1939 şi 1947, Demme a fost la început mult devansat de ei, pentru ca acum să-i lase în urmă, evoluând pe alt coridor, alături de un David Lynch - între aceleaşi coordonate de vârstă şi cu paranteze filmografice similare la Londra. Acesta învingea şi el, în 1990 la Cannes, cu *Suflet sălbatic*, proiectat de asemenea pe ecranele noastre (ca şi lucrarea sa anterioară, *Catifeaua albastră*). Rezultă că la meridianul Californiei, dar şi al Coastei de Azur, ora ar fi sunat pentru un cinematograf care a abandonat deocamdată plonjările în social sau fantast, legându-şi şansele de înnoirea unei specii tradiţionale a filmului american - thrillerul psihologic. Şocul senzaţiilor tari şi al emoţiilor viscerale e distilat în "întâlniri de gradul trei" - nu extraterestre, ca la Spielberg, ci pe orbitele confundate ale sub şi supraumanului: titlul *Tăcerea mieilor* şi alegoria ce-l susţine vor să ne prevină asupra fragilităţii hotarului dintre ingenuitatea angelică - copilul etern din fiecare american şi abominabilul infernal - de care n-ar fi scutite nici spiritele de geniu. Căci, să notăm o primă particularitate tematică a acestui film, semn al ineditului şi cheie a succesului său de excepţie: ne interesează nu criminalul declasat şi pervers, activ în planul doi al desfăşurărilor de pe ecran, ci instinctul în forma lui epurată, figurat de un eminent psihiatru, cu înfăţişare de mare distincţie, dar cu vicii de canibal, pentru moment blocat între gratii şi din când în când cu botniţă. Aceeaşi deplasare a interesului în tribulaţiile detectivului privilegiat - o studentă FBI-istă, condusă nu de reflexele meseriei, încă neformate, aproape amatoristice, nici de codul primit de la superiori, pe care-l încalcă, ci de raţiuni neştiute, revelate sieşi în secvenţele cheie ale filmului.

Sunt tot atâtea răsturnări în planul reţetelor narative ale genului, de unde şi statueta oferită scenaristului Ted Tally pentru adaptarea romanului omonim al lui Thomas Harris. Etichetele consacrate - film de acţiune, spectacular, negru, poliţist, criminal, horror, toate plauzibile - nu numai că pălesc în faţa noii ecuaţii, dar sunt şi discret parodiate de realizatorul postmodernist, de la primele la ultimele secvenţe. O parodiere fără tenta deriziunii - ca jubilaţie secretă a desăvârşitului profesionist, prea bun cunoscător al arsenalului de mijloace (inclusiv video-clipul practicat de Demme ocazional), pentru a nu ne delecta cu cea mai severă selecţie a lor ori cu utilizarea în contre-emploi-uri. Filmul începe înşelător, cu contemplarea netulburată a peisajului silvestru unde studenţii detectivi îşi fac antrenamentele, deşi naraţiunea se va consuma în interioare ermetic închise. Nu fără un surâs maliţios îşi va fi frazat regizorul primele cadre, cu tînăra eroină exersându-se asiduu şi gratuit, de una singură, pe pantele abrupte ale pădurii defrişate (ritm accelerat, respiraţie întretăiată, paşi alergând în planuri-detaliu), pentru ca apoi să înfrunte dificultăţi de cu totul altă natură, incomparabil mai dure. Un timp ni se pare că tonusul acaparant al imaginilor ne va priva de orice spaţiu de reflecţie, sub avalanşa inlasabilă a unghiulaţiilor şi încadraturilor de efect, cu mişcarea perpetuă în ambianţe ultramoderne sau bizare, cu intercalarea obiectelor obturante şi ruperi de ritm vizuale şi sonore. Dar, mereu pe pârtia îngustă a autopastişei parodice, nu există riscul să-l aflăm pe regizor descoperit la vreunul dintre capitole. Nesfârşitele coridoare, cu succesivele uşi metalice, deschise şi închise în urma detectivei novice, sunt începutul unui excurs iniţiatic, în abisurile propriei conştiinţe, ca şi în cele ale criminalilor, rolurile inversându-se, ghid devenind temutul deţinut din celula cea mai izolată.

Straniul cuplu o dată constituit, de o parte şi de alta a sticlei groase a peretelui transparent al celulei, calofilia imagistică narcisiacă se linişteşte şi autorul se vădeşte un maestru şi în tehnica timpului suspendat. Suspensul hitchcockian ia forma unui decupaj paralel al stărilor interioare. În pactul convenit între anchetat şi anchetatoare, cu mărturisiri smulse reciproc, cuvintele înlocuiesc paşii în penumbrele necunoscutului, iar fizionomiile celor doi interpreţi principali construiesc ele însele tensiunea şi indică alternativ cine şi când acceptă să coboare mai mult în propria patologie, care este a lumii de azi. Paloarea unei demenţe histrionice, conştientă de sine însăşi, este replica citită pe chipul reputatului actor englez Anthony Hopkins, adus de Jonathan Demme să întrupeze reflexele shakespeariene ale dramei, dar cu nimic mai prejos sunt rimele expresive ale mult mai tinerei Jodie Foster, cu ticurile precoce fulgerându-i nervos pe figură revelaţiile descoperirii de sine, în ambiguitatea conivenţei forţate cu asasinul, în amestecul incontrolabil al crimelor descifrate şi iluziilor justiţiare compromise.

Jocul suspensului clasic este în schimb rezervat ororilor din planul doi. Racorduri voit lesnicioase denunţă din capul locului pe criminalul activ, cu noua sa victimă corpolentă, iar disproporţionatele desfăşurări de forţe ale poliţiei computerizate eşuează copios pe pista falsă. Ironia finală a crimei previzibile a psihiatrului devenit liber nu poate nici ea să ne scape. Câtă artă şi câtă modă a zilei există în aceste colaje de rafinamente şi facilităţi, la marginea terifiantului ludic, rămâne o întrebare deschisă.

Valerian SAVA

TEATRU

ŞANTAJ

Unul dintre procedeele pe care, în febrilitatea creaţiei, le folosesc regizorii noştri pentru a fixa amprenta creatoare (în cazul că există riscul ca aceasta să se decoloreze) este modificarea titlului original, în mare vogă de la o vreme încoace. Urmărind spectacolul *Şantaj* de la *Nottara*, urmărim, de fapt, piesa *Dragă Elena Sergheievna* de Liudmila Razumovskaia. În curând vom vedea, probabil, piesa *Gelozie* care nu va fi altceva decât *Othello* de Shakespeare. Ar urma *Alegerile (O scrisoare pierdută)* de I.L.Caragiale. Păcat, pentru că titlul original, *Dragă Elena Sergheievna* (ştie autorul ce ştie!) are o tandreţe cinică foarte pe potriva celor ce se petrec în spectacol. Totuşi, chiar de un şantaj este vorba, cum pleonastic ne informează Dominic Dembinski prin noul titlu al piesei. Un şantaj ce se încununează cu o sinucidere, de-a lungul unui proces în care admirăm încă o dată abilitatea dramaturgilor ruşi de a secătui cotidianul de semnificaţii, de a-l împinge spre cele mai neaşteptate înţelesuri.

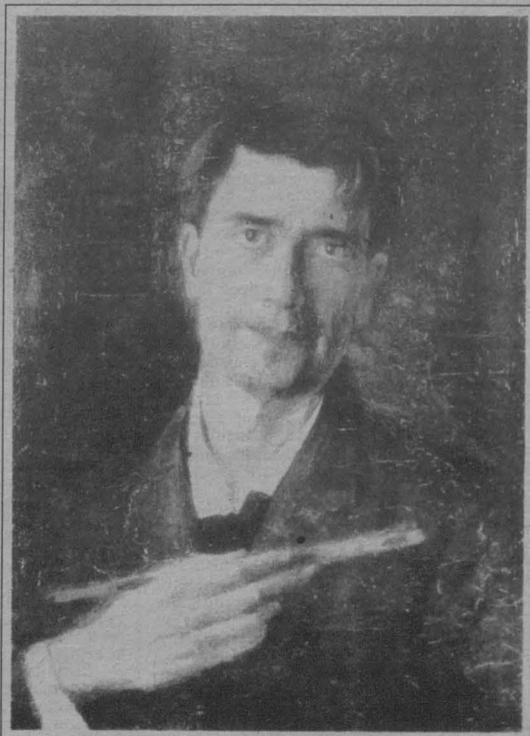
Un grup de elevi din ultima clasă de liceu, în stilul *young generation*, îmbrăcaţi în haine de piele, capse şi ginşi, fac o vizită profesoarei de matematică pentru „a negocia" notele la examenul de bacalaureat. Nimic mai mult. Toată piesa va fi o lungă controversă pe această temă, dar ea este atât de dibaci sporită, încât se încălzeşte până la incandescenţă, până la dezastru: profesoara cedează, dar se sinucide. Un litigiu între elevi şi profesor se transformă într-o înfruntare dintre generaţii, înfruntarea se ridică la semnificaţia unei confruntări între doctrine politice (implicit sisteme economice, Est şi Vest, dacă vrem) şi totul explodează într-un plin de înţelesuri conflict moral. De-o parte pragmatismul, libertatea ca libertinaj, acel cinic "totul este permis", de cealaltă - inhibiţia, idealismul birocratic şi romantismul stătut, poate chiar o ipocrizie a atitudinii "pozitive" a cărei origine s-a pierdut prin rutină. Iresponsabilitatea jovială contra responsabilităţii profesioniste, mitul libertăţii adoptat prin imitaţie contra comunismului de tip pedagogic.

Bine a făcut regizorul Dominic Dembinski refuzând să forţeze nota în favoarea uneia dintre alternative, deşi finalul, cu Elena Segheievna dormind pe veci între însemnele comuniste, ar putea tranşa disputa în favoarea noului val. De fapt, Dembinski nu face decât să consemneze ceea ce o realitate istorică recentă a şi confirmat prin dispariţia "lagărului comunist", echivalentă cu dispariţia, între altele, a oricărui tip de idealism istoric, economic, social sau moral, fie acesta chiar ipocrit.

Spectacolul este lipsit de axul său de forţă pe care îl reprezintă personajul Volodea - liderul grupului de elevi şi creatorul întregului scenariu, inteligent, viclean, agresiv şi tenace. Cristian Şofron preia cerebral configuraţia personajului, conceptualizează detaliile acestuia, în loc să le intuiască expresiv, preferând să ne arate cam de unde ar fi trebuit să pornească, nici o clipă unde ar fi trebuit să ajungă personajul. S-ar putea să nu fi reprezentat exact *genul* personajului, dar ne întrebăm unde o fi Dragoş Pâslaru? Sigur, se punea problema de a găsi o distribuţie adecvată vârstei eroilor, însă riscul în asemenea împrejurări este că, iată, puşi în faţa şansei de a juca o situaţie ce li se potrivea ca o mănuşă, tinerii Andreea Măcelaru (frumoasă, nimic de zis, dar cu o graţie indolentă), Sorin Cociş (viguros, dar exterior), Bogdan Vodă - un nume care nu va scăpa de cele mai nefericite calambururi - (spontan, dar repetitiv), se joacă pe sine fără a aduce ceva din afara firii lor, cum şade bine unor actori.

Doar Ruxandra Sireteanu în rolul Elenei Sergheievna ne mai aminteşte de buna tradiţie a şcolii noastre de actorie. E cuceritoare prin căldura pe care o pune în conversaţie, prin sforţarea de a-şi înţelege elevii, prin sacrificiul pe care îl face, ca semn că i-a înţeles. Dacă cineva a decis opţiunea în favoarea uneia sau a alteia dintre părţi, în amintita controversă, acesta nu este regizorul, ci actriţa. Decorul, cam de strînsură, al lui Sică Rusescu, ne propune acelaşi spaţiu înconjurat de gratii cu care de decenii ne-am deprins să figurăm universul concentraţionar. Oare nimic altceva nu se mai poate inventa? Spectacolul este, însă, percutant pentru că textul este furibund şi neiertător.

Mircea GHIŢULESCU

Ştefan LUCHIAN (1868-1916) - Autoportret

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Al. PIRU

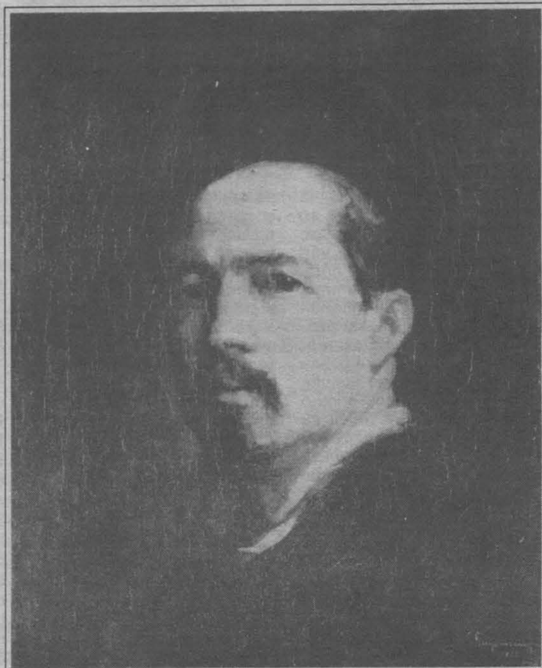
EROI FABULOŞI

Un basm eminescian în proză care poate fi pus în legătură cu cel mai bun basm al lui Creangă, *Povestea lui Harap Alb*, este *Finul lui Dumnezeu* notat în aceeaşi vreme cu *Călin*, la Viena (cca.1871 - 1872) pe nedrept socotit de unii "un amestec cam indigest de întîmplări şi personaje foarte felurite".

Eroul principal e cel de al treilea fiu al unui om sărac, un făt-frumos fiindcă a fost botezat, purificat şi regenerat în apa vie, lustrală, de însuşi Dumnezeu. El e alesul care trebuie să lupte cu răul, un zmeu ce-i răpeşte sora, venită pe lume după el. Pornit în căutarea ei pe direcţia indicată de o bombă făurită de meşteri fierari, finul vrea să se odihnească sub un copac, lângă o fântână. Doi pui de pajură se tem să nu iasă balaurul din fântână şi să-i mănânce, cum a mâncat înaintea lor vreo douăzeci şi patru. Tocmai balaurul iese, dar finul îi taie cele două capete cu paloşul. Soseşte pajura şi, de bucurie că i-a scăpat puii, îl mănâncă, dar, la rugămintea puilor, îl "face înapoi". Pajura era mama vânturilor, precum Eol era tatăl, zeul lor. Finul îi cere să-i spună unde e zmeul care i-a răpit sora şi, pajura neştiind, cheamă să-i răspundă Vântul de la răsărit (în mitologia greacă: Zefirul). Acesta nu-i decît Statu-palmă, Barbă Cot / Călare pe-un iepure şchiop. Iată că acest personaj apare şi la Eminescu. La greci vânturile sunt forţe elementare ale naturii, titani. Cel de la răsărit nu ştie şi pajura cheamă Vântul de la miază-zi. Acesta e înalt, cu buzele mari şi fără ochi, dar, când suflă, se aude peste tot. Ar fi un Gerilă, dar el nu aduce frigul, ci căldura şi umezeala ca Auster, austrul. Nu ştie nici el unde se află zmeul şi îl îndrumă către fraţii săi de-cruce dintr-o pădure. Dă acolo de mama zmeului care, bine înţeles, nu-i spune de fiul ei, apoi de un om şezând greceşte jos. Deşi mâncase pâinea făcută de pe nouă lanuri de grâu, se vaită: "Valeu, valeu, tare mi-i foame." E Flămânzilă al lui Creangă. Mai departe dă de omul care băuse toate iazurile din pădure, dar tot zicea: "Tare mi-i sete", deci nu-i altul decât Setilă. Finul îi ia, ca şi Harap Alb, cu el şi în altă pădure aude Vântul de-amiază "cel cu buzele mari", pe Buzilă, cum îi mai spune Creangă lui Gerilă. Acesta are şi ochi bun, ca Ochilă, de vreme ce vede ţânţarul suit lângă soare. Ajung toţi la palatul zmeului şi finul lui Dumnezeu se luptă cu el trei zile, fără să-l poată dobori. Îl despică în două Buzilă. Vântul de la răsărit, Statu-palmă Barbă Cot, sosit şi el la faţa locului, e de părere că Spânul s-a dus să se plângă la împăratul şi trebuie căutat în palatul lui unde e greu de ajuns.

Ce urmează seamănă cu isprăvile lui Harap Alb şi ale cetei sale la curtea împăratului Roş. Se dovedeşte că, pentru a izbuti, forţa şi inteligenţa nu ajung, trebuie să-ţi ascunzi planul (autorul zice: să fii viclean) şi să recurgi chiar la mijloace magice. Trei băieţi nu-şi pot împărţi moştenirea, o cuşmă care te face nevăzut, un bici din care, dând, urci scările palatului împărătesc şi o sulă ce te suie în dealul de sticlă în care împăratul îşi adăposteşte fata de zmei. Cum ajunge acolo, împăratul i-o dă de nevastă. Finul lui Dumnezeu propune celor trei să intre în apa unui iaz, iar el să arunce sculele în apă şi fiecare să ia ce prinde mai repede. Nu aruncă însă nimic şi biciul îl duce la împărat unde zmeul n-a venit încă, dar a auzit că se pregăteşte jos într-o vale chiar în noaptea aceea. Cu cuşma pe cap, finul îl caută, dă însă peste un sfat al lui Scaraoţchi cu dracii. Se plâng că tot ce-au pus la cale, au fost împiedicaţi de finul lui Dumnezeu. Dacă-i va stropi cu apa în care a fost botezat, nu vor putea lua nici comoara din casa unui om ce urma să moară. Finul îşi aduce apa cu care putea să-i frigă de acasă. Nu-i frige însă, ci le cere să-i prindă zmeul viu. Dracii se execută, îl pun într-un fedeleş de fier şi finul, dând din bici, se urcă la împărat. Îi spune că puterea lui e în fedeleş şi reclamă fata. Când o vede, îşi pierde mintea şi, întrebat cum dă drumul puterii sale, dezvăluie că în el e zmeul. Zadarnic îl ucide turnând în butoi răşină aprinsă pe cap, împăratul nu-i mai dă fata, fiindcă căzuse şi el înecat de fum ca mort. Împăratul îl pune în fedeleş şi-i dă drumul la vale. E momentul să apeleze la ajutoarele lui Statu-palmă a cărui putere stă în fuga (ca vântul) a iepurelui său. Iepurele îl scoate bătând în butoi. Dă din bici, se urcă iar la palat, şi împăratul îi cere o floare dintr-o grădină de pe deal, să-i dea fata. Grădinar fiind tot Statu-plamă, obţine floarea, dar împăratul îi pune o altă condiţie: va trebui să-i mănânce într-o noapte toate tamazlâcurile de vite. Cheamă pe "cel ce nu se mai sătura" şi acesta o îndeplineşte cu preţul vieţii. Da, dar împăratul îi cere să-i bea toate fântânile din Curte. I le bea, murind şi el, cel "ce nu se mai sătura de apă". Nu-i dă nici acum fata, cerându-i să-i aducă din codru, suflând, toţi ţânţarii la uşa palatului. Îi face treaba Vântul de la miază-zi şi împăratul se îmbunează, dar ştiind că finul lui Dumnezeu pierduse sula (i-o aruncase chiar el în iaz), zice să se suie singur în dealul de sticlă după ea. Într-o casă care plutea pe iaz, finul dă peste un fecior de împărat muncit de draci. Se prinde frate de cruce cu el şi ameninţând pe draci că-i va frige cu apa de botez, aceştia îi aduc sula din iaz şi-i duc pe amândoi până la dealul de sticlă. În aşteptarea lui, fata umpluse "o cadă de lacrimi". Sfârşit fericit: "Atunci împăratul n-a mai avut ce face şi i-a dat-o. A făcut o nuntă straşnică şi pe urmă s-a dus, a adus pe soră-sa de la casa zmăului ş-a luat-o fratele lui ist de cruce."

Nu e nici o îndoială că Ion Creangă a citit acest basm al lui Eminescu după care şi-a modelat în Povestea lui Harap Alb unii din eroii săi, pe Flămînzilă, Setilă şi Buzilă, eroi nemaiîntâlniţi în alte basme româneşti. Despre Vântul de la miază-zi, echivalat de Eminescu cu Statu-palmă Barbă Cot, a publicat în *Convorbiri literare* din 1 martie 1876 o legendă în versuri Vasile Alecsandri. Este interesant că tot în 1876 Eminescu concepea un basm în care readuce în scenă pe eroul său Finul lui Dumnezeu, dându-i numele de Vasilie. Povestea e doar schiţată. Plecat în căutarea tatălui său neştiut, Vasilie omoară un balaur care oprea ploile şi înfometa un sat dacă nu i se dădea de mâncare fetele. Cruţă însă pe fratele balaurului, un zmeu (deci zmeul e tot un dragon), pentru că acesta-i oferă avuţiile lui. Îl bagă într-un poloboc şi-l închide într-o cameră unde mama lui n-are voie să intre. Interdicţia nu e respectată şi, trăind cu zmeul, mama dă băiatului ei munci grele ca să-l piardă. În îndeplinirea lor, Vasilie e ajutat de Ileana Cosînzeana, sora soarelui. Vasilie omoară zmeul, pune în poloboc pe mama lui şi vrea să se însoare cu Ileana Cosînzeana, dar aceasta îl trimite să ia de nevastă fata pe care a salvat-o de balaur. Ghinion! Cînd ajunge la ea, fata tocmai se cununa. Eminescu face apel la legenda *Genovevei de Brabant*, basmul cu Barbă Albastră, motivul popular din balada *Soarele şi luna*. Pe Harap Alb din povestea lui Creangă îl explică Haşdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae*, II, 1886. E prinţul devenit prin înşelăciune harapul (robul) spânului. Numele e antitetic, oximoronic, robii fiind la noi harapi, ţigani. *Finul lui Dumnezeu* a fost publicat întâia oară de Ilarie Chendi (M. Eminescu, *Literatura populară*, 1902), iar *Vasilie, finul lui Dumnezeu* de D. Murăraşu (M. Eminescu, *Literatura populară*, 1936).

Nicolae GRIGORESCU (1838-1907) Autoportret

Ultima ediţie a cenaclului Sburătorul

După moartea lui E. Lovinescu, chiar din 1946, cenaclul "Sburătorul" şi-a continuat, câtva timp, activitatea sub conducerea unui triumvirat: Felix Aderca, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu. Cei trei se aşezau în jurul biroului "oficial", scaunul maestrului dispărut, rămânând, în semn de omagiu, liber. Cu alte cuvinte, Lovinescu era, în mod spiritual, prezent.

În faţa biroului: soţia şi talentata fiica a amfitrionului, înconjurate de o selectă suită feminină. Mi-o amintesc pe Ada Orleanu, citind fragmente din romanele apărute mai târziu, pe procurăriţa sau judecătoarea Silvia Plăieşu, pe domnişoara Ghemuleţ. Eram aşa de timid şi de student încât mă impresionau aceste doamne foarte bine îmbrăcate.

Eu venisem cu C.T. Lituon, cu Mircea Popovici, cu Petre Paleacu şi cu Ion N. Voiculescu, căruia-i ziceam "bardul". Lituon, pe numele lui de acasă Constantin Tutică, era student la agronomie, parcă, şi publicase în *Caietul de poezie al Revistei Fundaţiilor Regale*. Îl cunoşteam din jurul lui Ion Caraion şi-l consideram un poet foarte original. Caraion, în dragostea lui faţă de poezie, dragoste devorantă şi doctrinară, era deţinătorul unor secrete prin care detecta talentul cu o precizie de magician; era cum s-ar spune un maestru tânăr. Mircea Popovici, încă în uniformă de ofiţer, era proaspăt laureat al Editurii Fundaţiilor Regale, pentru volumul *Izobare*. Petre Paleacu era student la medicină şi tipărise câteva poeme în *Kalende*, poeme scrise pentru o fată blondă (Liana-Li) care avea "părul ca pădurile de lămâi", dar care, mai ales, locuia peste drum de Căminul Stănescu. "Bardul" era când modernist când tradiţionalist şi debita, în pauzele dintre cursuri, ca şi pe stradă, pamflete orale, considerându-se de la debut un mare neânţeles.

În cenaclul Lovinescu trona Constant Tonegaru, înalt, cu basc şi cu un dialog mereu în alertă. Păstrez şi azi câteva caricaturi semnate de Mircea Popovici, făcute lui Tonegaru într-o şedinţă de cenaclu. Tonegaru spunea despre poeţi mai mult *da* sau *nu* şi-şi teoretiza senzatiile vorbind de poezie ca de un "abur" pe care noi încercăm să-l captăm cu o plasă de prins fluturi. Şi avea dreptate.

Au căzut sorţii ca eu să citesc primul din grup, mai ales că Mircea Popovici era prea apropiat de Vladimir Streinu şi nu putea face frondă. Înaintea mea o cucoană citise un fragment de poem-fluviu din care reţin mai ales ideea că o carte de poeme e un *herbar*; doamna avea o pălărie înaltă cu pană. Criticii cenaclului o elogiaseră.

Am citit cu voce timidă, totuşi cântându-mi uşor versurile şi uitându-mă la domnişoara Ghemuleţ. S-a făcut linişte, am fost ascultat iar după ce am încetat s-a întins o tăcere semnificativă: apăruse un intrus. Cioculescu şi-a amintit că şi Minulescu îşi *spunea* bine versurile, Streinul m-a invitat la el cu volumul să mă pregătească pentru un concurs de poezie cu premii; nimic despre poezii şi eu venisem pentru un examen critic. Numai Silvia Plăieşu a vorbit deschis recunoscând că e altceva decât s-a citit până acum la cenaclul lor. Dar nu acest lucru era interesant ci faptul că vorbitoarea insista pe ideea că nu am nici un protector.

Peste câteva dumineci am fost din nou la "Sburătorul". Citea versuri un poet foarte bine îmbrăcat care declara că-l cheamă Dacus. Juriul a acceptat zîmbind pseudonimul, sperând să audă versuri pe măsura recomandărilor cu care venea. Versurile lui "Dacus", goale, impertinente şi ţipate au stârnit un râs unanim. Vladimir Streinu a luat cuvântul subliniind perseverenţa cu care scrie versuri tânărul "Romanus", dându-i şi câteva sfaturi. Atunci tânărul s-a revoltat strigând că-l cheamă *Dacus*; criticul a rectificat dar peste câteva fraze i-a zis din nou *Romanus*. Nu l-am mai văzut de atunci.

Barbu Cioculescu, am impresia că a debutat în cenaclul "Sburătorul" prin 1946-1947; citea poeme din volumul *Steaua păstorului*, premiat ulterior la concursul de poezie "Ion Minulescu". Era prieten cu Tonegaru care-şi pregătea şi el, pe atunci, *Steaua Venerei*. Revelaţia cenaclului a fost de astă dată Lituon cu-n fel de adoraţie a pădurii, infuzată de elemente mitice, aducând aminte poeţilor că poezia ce se practica atunci se formalizase prea mult.

Eu eram însă unul din pilonii cenaclului "Fapta", condus de Mircea Damian, un cenaclu mai proletar şi mai gălăgios unde lipseau lecturile scorţoase şi unde Dimitrie Stelaru intra şi ieşea de câte ori vrea, trântind uşa. Şi aici, cu Lituon, încercasem o ofensivă, de astă dată o intelectualizare a cenaclului după moda Sburătorului. În admiraţia mea erau tinerii ofiţeri-scriitori ce frecventau cenaclul, Laurenţiu Fulga şi Neculai Tăutu. Nu ştiu dacă Laurenţiu Fulga a citit ceva (îi cunoşteam bine "Straniu Paradis"), dar Tăutu citise, cu voce studiată, câteva poeme din care a publicat două în *Caietul de poezie al Revistei Fundaţiilor Regale(1947)*. Pe ei îi zărisem şi la Sburătorul. De altfel era o circulaţie curentă între cele două cenacluri, primele care au apărut după război.

Din ultima ediţie a "Sburătorului", ca cenaclu, în faza postlovinesciană, am înţeles că *Maestrul*, fondatorul cenaclului crease o democraţie intelectuală, o încredere în produsele spiritului, deşi aici vechea gardă agoniza sau era în espectativă, iar noua generaţie de scriitori visa altceva, încă nedefinit, în orice caz, o poezie continentală, o reabilitare a unor idealuri pentru care pledase întreaga spiritualitate occidentală.

"Cercul literar de la Sibiu" încercase prin spiritul lovinescian un act de rezistenţă într-o vreme a dogmatismului de dreapta, dar evoluase dincolo de lovinescianism. Pentru o vreme Vladimir Streinu a înlocuit "Sburătorul" cu "kalendismul" (gruparea revistei *Kalende*), pregătind o generaţie a poeziei noi, compusă însă din poeţii ce refuzau tutela; visau lumea de mâine, fără să ştie ce dezastre colective îi aşteaptă.

Emil MANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

„Întîmplarea a făcut ca Panait Istrati să se numere printre scriitorii mei preferaţi“

Interviu cu Roger Grenier - editorul operei lui Panait Istrati în Franţa

Pour tous les passionnés de la littérature,
salut chaleureux

Roger Grenier

Reporter: Anul 1968. La Paris începe reeditarea integrală a operei lui Panait Istrati. Apariţia celor 4 volume de "Opere" la prestigioasa editură Gallimard este salutată de presa franceză prin numeroase articole. Toate comentează cu entuziasm "Revenirea lui Panait Istrati". Bine cunoscutul editor de la Gallimard al lui Panait Istrati, domnul Roger Grenier îşi aminteşte.

Roger Grenier: Iată cum a ajuns la Gallimard opera lui Istrati: într-o bună zi, Margareta Panait Istrati, pe care n-o cunoşteam, a venit la Paris şi ne-a făcut o vizită la Gallimard în intenţia de a regrupa întreaga operă a soţului ei la un singur editor. A venit la noi pentru că două din cărţile lui Istrati fuseseră editate la Gallimard şi mi-a spus: "Vreau să-mi acordaţi drepturile pentru aceste două cărţi"

Întâmplarea a făcut ca Panait Istrati să se numere printre scriitorii mei preferaţi. O veche tandreţe mă leagă de el. Îi citisem cărţile încă din copilărie. Şi atunci mi-a venit ideea: "De ce nu am republica noi toată opera lui Panait Istrati". Aşa a început totul. Datorită unor amintiri din copilărie.

Reporter: Margareta Panait Istrati cu tenacitatea-i bine cunoscută a reuşit recuperarea operei istratiene de la P.U.F. şi a perfectat cu dumneavoastră integrala reeditare la Gallimard, în 4 volume cu o admirabilă prefaţă semnată de Joseph Kessel de la Academia Franceză.

Roger Grenier: Exact. Volumele, a căror copertă aminteşte întrucâtva de motivele bluzelor româneşti, reunesc ansamblul povestirilor lui Adrian Zografi. Aşa am cunoscut-o pe Margareta Panait Istrati. L-am cunoscut apoi pe Alexandru Talex şi pe toţi prietenii români şi francezi ai lui Panait Istrati.

Gheorghe PETRAŞCU (1872-1949) - Aotoportret

Reporter: Numele dumneavoastră e legat nu doar de această remarcabilă ediţie franceză Panait Istrati. Sunteţi autorul unui scenariu radiofonic după "Cosma" de Panait Istrati difuzat în programele France Culture.

Roger Grenier: La origini scenariul la care vă referiţi a fost gândit pentru Televiziune. Pe urmă, cineva de la Televiziunea Franceză a cumpărat de la Televiziunea Română un foileton despre Haiduci şi mi s-a spus: "Ei bine, avem haiducii, nu ne mai interesează scenariul dumitale". Am avut atunci ideea realizării lui la Radio. Georges Godebert, un fanatic admirator al lui Panait Istrati a contribuit la punerea în undă a scenariului meu. Muzica, de mare vibraţie emoţională, a fost realizată de muzicologul român Harry Brauner. Am amintiri foarte frumoase legate de acele momente.

Reporter: Ori de câte ori vorbiţi despre Panait Istrati ţineţi să elogiaţi şi meritele marelui său prieten Alexandru Talex. Într-o emisiune difuzată la postul de radio Europa Liberă îl asemuiaţi pe Alexandru Talex unui sfânt. Un sfânt al sublimului devotament.

Roger Grenier: Alexandru Talex este, după părerea mea, un sfânt. Cum altfel poţi defini un om care a trăit şi trăieşte în cultul prieteniei pentru Panait Istrati. Talex şi-a consacrat întreaga viaţă gloriei în posteritate a lui Panait Istrati. În plus, a fost un mare sprijin pentru Margareta Istrati - văduva scriitorului. Am admirat întotdeauna curtoazia, politeţea, puterea de înţelegere pe care le-a dovedit faţă de Margareta Istrati. E minunat.

Reporter: Asociaţia "Prietenii lui Panait Istrati" din Franţa, creată în 1968 de Edouard Raydon, are drept scop suscitarea unui nou interes faţă de opera lui Panait Istrati.

Roger Grenier: Cred că trebuie să încurajăm cunoaşterea operei istratiene. Nu ştiu cum e situaţia în România. În Franţa, Panait Istrati este un autor care a avut un succes considerabil între cele două războaie mondiale. Pe atunci beneficia de cele mai mari drepturi de autor.

Reporter: Aveţi o explicaţie pentru acest succes formidabil?

Roger Grenier: Are legătură cu cititorii din vremea aceea. În marea lor majoritate tineri, elevi, studenţi, profesori, însetaţi de libertate, de puritate, de adevăr. Din cauza cărţii "Spre altă flacără" publicată la revenirea din Uniunea Sovietică, Panait Istrati şi-a pierdut însă brusc acest public. A fost acuzat de stânga franceză pentru că această carte este o aprigă denunţare a comunismului. Şi a venit tăcerea. Nu s-a mai vorbit de opera lui Panait Istrati, care avusese tiraje enorme, mai mari decât cele ale cărţilor lui Giono. Sigur, şi războiul a avut rolul său. A însemnat o enormă discontinuitate. Editorul lui Panait Istrati, Rieder a dat faliment. Editura sa a fost cumpărată de o altă editură destinată în principal cărţilor filozofice: "Les Presses Universitaires. Această editură era, vă daţi seama, nepotrivită pentru a-l reedita şi a-l apăra în posteritate pe Panait Istrati. Deci când noi am început din 1968 să-i republicăm opera la Gallimard am plecat practic de la zero. Am fost foarte susţinuţi, trebuie s-o spun, de Asociaţia "Prietenii lui Panait Istrati" din Franţa. Asociaţia reuneşte personalităţi remarcabile, de un devotament extraordinar, de o fervoare neobişnuită faţă de Panait Istrati.

Reporter: Vă referiţi în primul rând la fondatori: Edouard Raydon şi Marcel Mermoz.

Roger Grenier: Şi la cei ce au urmat: Georges Godeberg, Christian Golfetto şi la actuala preşedintă a Asociaţiei Dominique Foufelle. Dominique Foufelle este tânără, ceea ce mă umple de speranţă pentru viitor. Dacă Asociaţia ar fi fost a bătrânilor era un serios motiv de îngrijorare pentru că, inevitabil, s-ar putea spune "Toţi prietenii lui Panait Istrati vor muri mai devreme sau mai târziu de bătrâneţe şi Panait Istrati cui rămâne?" Aşa, acum e vorba de tineri şi asta este foarte, foarte bine.

Reporter: Din anul 1990 există o Asociaţie "Prietenii lui Panait Istrati" şi în România. Această Asociaţie a organizat în perioada 30 octombrie - 4 noiembrie 1991 Colocviul Internaţional "Panait Istrati - contemporanul nostru". V-am regretat, trebuie să recunoaştem, absenţa.

Roger Grenier: Din nefericire, perioada colocviului a coincis cu cea legată de decernarea Premiilor Goncourt la Paris, în care sunt foarte implicat. Regret din suflet că nu am fost prezent la acest important prim Colocviu Internaţional Panait Istrati organizat în România. Nu voi lipsi de la ediţiile viitoare, vă asigur.

A consemnat
Camelia STĂNESCU

Tineri poeţi

Schiţă cu suflet despre sat

întâi m-am născut eu
pe urmă s-a născut mama
apoi tata
s-au născut bunicii şi bunicile
casa şi cocoşul din ogradă
s-a născut şi pădurea
şi drumul
ceilalţi n-au mai avut cum
să se nască

întâi m-am născut eu
pe urmă am văzut
la moartea bunicilor
s-a născut cuvântul
la tăiatul cocoşului s-a născut
pisica cea neagră
în ziua aceea am ţinut
primul post
drumul mai trăieşte şi astăzi
ca un şarpe aflat în hibernare
se vede doar cum respiră
prin pielea lui de case
şi grădini
oameni
pe cei morţi îi lasă mereu
la poarta bisericii

Iftimie NESFÂNTU

Nelinişte

Până şi numele se poartă
cu trudă, aici,
Dincoace de ramul ce-ncearcă
zădarnic
S-acopere luna
Aşa cum nesfârşite chipuri
Ispita veciei o ascund
Înlăcrimând de sânge ţărâna.

Lumi, vremi vălmăşite coboară
Neliniştea-n paşi - doar
setea-i deplină
Când seară spre seară,
în sfârşit,
Îndrăgostite palmele
una-ntr-alta se-alină
Şi nici tăcerea
nici singurătatea
Nu-ţi mai sunt îndeajuns-
Noaptea te mărturiseşte
spre zori
Şi-asudat de sincer deprinzi
din răspuns
Cum să arzi şi să ierţi
şi să mori.

Cristian GROSU

Haiku-uri

Floare de vişin,
Din albul tău se trezesc
fluturii verii?
*
Glasul amiezei
Şopârle - litere verzi
pe trupul pietrei.
*
Lin cad frunzele.
Cocorii se pierd în amurg,
lumină frântă.
*
Ţârâit de greieri.
Agăţată în măceş
palidă luna.

Mihai FIRICĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Carl Gustav JUNG

DUPĂ CATASTROFĂ

Din 1936 încoace, e pentru prima dată că pun mâna pe condei să scriu despre problemele Germaniei. În încheierea articolului meu de atunci, sugeram printr-un citat din *Volüspâ*: "Was murmelt noch Wotan mit Nimes Haupte", natura evenimentelor apocaliptice ce urmau să vină. Între timp, mitul a devenit realitate și o mare parte din Europa zace în ruine.

Înainte de a porni la reconstrucție, trebuie curățat terenul, ceea ce presupune, printre altele, să *înțelegem* cele întâmplate. Ne întrebăm care a fost sensul tragediei. Această întrebare mi-a fost adresată și mie în câteva rânduri și a trebuit să spun ceva, să răspund cumva, după puterile mele. Dar cum din comunicările exclusiv orale se țes foarte ușor legende, m-am hotărât, nu fără șovăieli și îndoială, să-mi expun din nou opiniile sub forma unui articol. Sunt pe deplin conștient că "Germania" constituie o problemă de mari proporții și că opinia subiectivă a unui medic și psiholog nu poate atinge decât parțial și numai sub un singur aspect, această chestiune de o uriașă complexitate. Trebuie să mă mulțumesc cu sarcina mai mult decât modestă de a-mi aduce contribuția la munca de curățare, dar nici pe departe la cea de reconstrucție. Dar avem, într-adevăr, multă curățenie de făcut.

În timp ce încercam să schițez articolul de față, mi-am dat seama cât de răscolite ne sunt încă sufletele și cât de greu ne este să găsim printre toate afectele noastre, un punct de vedere întrucâtva mediator și relativ calm. Ar trebui, poate, să ne păstrăm sângele rece și să judecăm, dar suntem, în general, mult mai adânc implicați în cele petrecute cu germanii decât am vrea s-o credem. Nici de compasiune nu sîntem capabili, căci inima de care am avea nevoie pentru asta ascunde cu totul alte sentimente ce se cer exprimate. Nici medicului, nici psihologului nu le este permis să judece *doar* cu sânge rece - lăsând la o parte faptul că nici nu ar putea-o face -, deoarece relațiile lor cu lumea nu se rezumă doar la atât, fiind implicați ei înșiși, cu toate afectele lor, în problemele lumii, căci altfel aceste relații nu ar fi complete. M-am văzut deci confruntat cu sarcina de a-mi strecura cumva corabia între Scylla și Caribda și - așa cum se obișnuiește într-o asemenea călătorie - să astup urechile unei părți a ființei mele, legând-o pe cealaltă de catarg. Nu vreau să ascund cititorului faptul că până acum nici un articol nu m-a costat atâta chin, pe plan moral și chiar uman. Nu-mi dădusem seama în ce mare măsură mă privesc pe *mine* toate acestea. Îndrăznesc să cred că și alții îmi împărtășesc, poate, sentimentele. Această identificare profundă sau „participation mistique" cu cele petrecute în Germania mi-a oferit încă un prilej să retrăiesc în mod penibil și dureros proporțiile și importanța noțiunii psihologice ce poartă numele de *vinovăție colectivă*. Sunt obligat, așadar, să mă apropii de această problemă nu reflectând cu sânge rece, ci depunând cu umilință o mărturie.

Să nu confundăm vinovăția colectivă, înțeleasă în sens psihologic, cu o construcție juridic-morală. Noțiunea psihologică de vinovăție colectivă se referă la existența irațională a unui sentiment subiectiv de vinovăție (sau a unei conștiințe a vinovăției) sau a unei vinovății obiectiv suspectate (sau a unei complicități imputate la o vinovăție). Asemenea sentimente apar, de pildă, atunci când aparții unei familii ce a avut nenorocul să fie defăimată prin declinul unui membru al ei. În cazul acesta este fără doar și poate evident că tu însuți nu poți fi făcut răspunzător nici juridic și nici moral; dar vinovăția ce planează asupra ta se face simțită chiar și prin faptul că ți se pare că însuși numele de familie îți este pătat, că ți-e penibil să-l auzi pronunțat de către un om străin. Vinovăția se limitează în mod strict la delincvent numai din punct de vedere juridic, moral și intelectual; ca fenomen psihic însă, planează asupra tuturor locurilor și oamenilor dimprejur. O pădure, o casă, o familie, un sat chiar, în care s-a petrecut o crimă, resimt vinovăția psihică și încep să o simtă chiar și din exterior. Vom închiria oare o cameră în care a fsat asasinat cu câteva zile înainte un om? Ne va face oare o deosebită plăcere să ne căsătorim cu sora sau fiica unui criminal? Un tată nu este oare profund afectat dacă fiul lui ajunge la ospiciu și nu se simte oare adânc jignit, măcar în mândria sa familială, dacă un văr cu același nume își face casa de ocară? Nu ar trebui oare ca toți elvețienii cumsecade să fie - prea puțin spus - rușinați, dacă guvernului nostru i-ar fi venit ideea să instituie un adevărat abator de oameni ca cel de la Maidanek? Ar mai fi oare de mirare atunci, dacă, având un pașaport elvețian, ne-ar fi dat să auzim la graniță: "ces cochons de suisses!"? Și nu ne rușinăm noi oare puțin cu toții - tocmai pentru că suntem patrioți - de faptul că Elveția a produs atât de mulți trădători de țară?

În interiorul Europei ne simțim elvețieni și deci exteriori cercului stigmatizat de vinovăția germană. Situația se schimbă însă de îndată ce suntem puși față în față cu un alt continent sau cu vreun popor îndepărtat. Ce vom răspunde dacă un indian ne va întreba: "Vreți să ne aduceți cultura creștină? Dar ce a pus la cale Europa la Auschwitz și Buchenwald?" Ne va fi oare de vreun folos să spunem că asta nu s-a întâmplat la noi, ci cu câteva sute de kilometri mai la est și nu în țara noastră, ci în țara europeană învecinată? (Doar în Europa toate sunt atât de aproape unele de altele în comparație cu alte continente!) Ce am pricepe noi oare dacă un indian ne-ar atrage atenția cu indignare că o infamie nu s-a comis în Travancore, ci în Haiderabad? Am spune, desigur, "Oricum India e India" și așa se spune, negreșit, în Orient: "Oricum, Europa e Europa!". De îndată ce noi, așa-zișii europeni nevinovați, ieșim de pe teritoriul continentului nostru, resimțim ceva din vinovăția colectivă care grevează asupra noastră, în ciuda faptului că avem conștiința împăcată. (O întrebare colaterală: Rusia dă oare dovadă de primitivism atunci când simte vinovăția noastră de contact, cum am mai putea numi vinovăția colectivă, și ne reproșează, ca atare, fascismul?) Lumea discriminează Europa pentru că, în definitiv, pe teritoriul ei au fost făcute lagărele de concentrare, tot așa cum Europa condamnă Germania, drept acea țară și acel popor care s-au acoperit de rușinea vinovăției, căci în Germania s-au întâmplat toate și germanii le-au făcut. Nici un german nu o poate tăgădui, după cum nici un european și nici un creștin nu poate tăgădui că în casa sa s-au petrecut cele mai îngrozitoare crime ale tuturor timpurilor. Degeaba își pune cenușă în cap biserica creștină și degeaba își sfâșie veșmintele pentru păcatele enoriașilor săi. Umbra acestor păcate s-a răsfrânt asupra ei, ca și asupra Europei, născătoarea de monștri. Așa cum Europa are de dat socoteală lumii, Germania trebuie să dea socoteală Europei. Și așa cum europeanul nu-l poate convinge pe indian că Germania nu-l privește în nici un fel sau că nici nu ar face parte din Europa sau că nu ar ști nimic despre Germania, nici germanul nu se poate sustrage vinovăției colective invocând faptul că ar fi fost în deplină necunoștință de cauză. Prin asta nu ar face decât să-și sporească păcatul vinovăției colective cu păcatul inconștienței.

Ioan ANDREESCU (1850-1882) - Autoportret

Vinovăția colectivă, în înțelesul ei psihologic, este o *tragică fatalitate*; ea îi atinge pe toți cei care, drepți sau nedrepți, s-au aflat într-un fel sau altul în apropierea acelui loc unde s-au petrecut groaznicele evenimente. Bineînțeles că nici un om dotat cu rațiune și conștiință morală nu va transforma în mod necugetat vinovăția colectivă într-o vinovăție individuală, făcând răspunzătoare persoanele particulare fără să le asculte măcar. El va ști să-i deosebească pe cei în mod individual vinovați de cei ce participă doar la vinovăția colectivă. Dar câți oameni dispun oare de rațiune și conștiință morală, câți își dau osteneala să le aibă sau să le dobândească? Nu prea sunt optimist în ce privește numărul acestora. Și tocmai de aceea, vinovăția colectivă, deși este o întindere de natură *magică*, în fond, extrem de arhaică și primitivă, rămâne, totuși, datorită largii răspândiri a lipsei de rațiune, un lucru extrem de real, care nu poate fi trecut cu vederea de nici un european aflat în afara Europei și de nici un german aflat în afara Germaniei. În măsura în care acesta din urmă intenționează să ajungă la o înțelegere cu Europa, va trebui, vrând-nevrând, să ia cunoștință de faptul că este vinovat față de Europa. Ca german, a trădat cultura europeană și valorile sale, și-a făcut de ocară familia europeană, astfel încât trebuie să roșim atunci când suntem numiți europeni. Ca german, a năvălit ca un tâlhar asupra fraților săi europeni, schingiuindu-i și asasinându-i. Germanul nu se poate aștepta din partea Europei să dea dovadă de atâta "finesse" încât să caute de fiecare dată să afle mai întâi dacă numele criminalului e Müller sau Meier. Europa nu se va grăbi să-i dea credit și nu-l va trata ca pe un gentleman, de vreme ce, deocamdată, a dovedit contrariul. Căci timp de doisprezece ani s-a dovedit cu vârf și îndesat că, oficial, germanul nu a fost un gentleman.

Un german care își va recunoaște în fața lumii, sub forma vinovăției colective, slăbiciunea morală și nu va încerca în nici un fel să se dezvinovățească sau să-și micșoreze vinovăția, aducând argumente oricum nesatisfăcătoare, va avea, rațional vorbind, o șansă spre a fi considerat, după un timp, om cumsecade și spre a fi totodată absolvit, măcar în ochii anumitor persoane, de vinovăția sa colectivă.

I se va reproșa desigur vinovăției colective psihologic înțelese că ar fi o prejudecată, o nedreaptă osândire sub toate aspectele. Chiar așa și este, fără îndoială, și tocmai de aici rezultă natura sa irațională: nu-și pune problema celor drepți și celor nedrepți, este norul întunecat ce se ridică de pe meleagurile crimelor neispășite. Este un fenomen psihologic și de aceea nu e o osândire a poporului german să afirmi că are o vinovăție colectivă, ci e doar constatarea unei stări de fapt existente. Pătrunzând mai adânc în psihologia acestui proces, descoperim numaidecât că problema vinovăției colective mai are și un alt aspect ce dă de gândit, pe lîngă cel al prejudecății colective, pur și simplu.

Traducere de Suzana HOLA

(va urma)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro